

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
JURIDISKĀ FAKULTĀTE

Bakalaura darbs

Dzīvojamā telpā iemitinātās personas un viņu tiesības

7.semestra studente

Aija Laugale

al 05068

Zinātniskais vadītājs

Dr. Habil. iur., prof. Kalvis Torgāns

Rīga 2011

SATURA RĀDĪTĀJS

IEVADS.....	3
1. DZĪVOJAMĀS TELPAS ĪRES TIESISKO ATTIECĪBU NODIBINĀŠANAS PAMATS	
1.1. Dzīvojamās telpas orderis un dzīvojamās telpas īres līgums.....	6
1.2. Tiesību akti par iedzīvotāju reģistrēšanu dzīvojamā telpā	
1.2.1. „Pieraksta sistēma”.....	11
1.2.2. „Deklarēšanās sistēma”.....	16
2. DZĪVOJAMĀS TELPAS ĪRES TIESĪBU SUBJEKTI, TO TIESĪBAS UN PIENĀKUMI, IEMITINOT DZĪVOJAMĀ TELPĀ ĢIMENES LOCEKĻUS UN CITAS PERSONAS	
2.1. Dzīvojamās telpas īrnieka tiesības un pienākumi.....	21
2.2. Nepilngadīga bērna (arī adoptēta) statuss un tiesības īres tiesiskajās attiecībās.....	32
2.3. Dzīvojamās telpas īrnieka ģimenes locekļu tiesības un pienākumi.....	35
3. IZĪRĒTĀJA INFORMĒŠANA UN SASKAŅOJUMS PAR DZĪVOJAMĀ TELPĀ IEMITINĀTAJĀM PERSONĀM.....	40
4. FAKTISKO DZĪVOJAMĀS TELPAS ĪRES TIESĪBU ATZĪŠANA.....	46
KOPSAVILKUMS.....	53
ANOTĀCIJA KRIEVU VALODĀ.....	58
IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS.....	59

IEVADS

Jau senenos laikos viena no cilvēka nepieciešamākajām pamatvajadzībām ir pajumte. Ne velti Latvijas Republikas Satversmes 96.pantā ir iekļautas personas tiesības uz mājokli¹. Mājas-tā ir vieta, kurā jūtamies ērti, droši, vieta, kur dzīvojam, augam paši un audzinām savus bērnus, vieta, kur patverties no sabiedrības, vieta, kuru saucam par savu.

Dzīvojamās telpas īres tiesisko attiecību nodibināšana ir viens no veidiem, kā personai nodrošināt sevi ar mājokli, tomēr ir jāapzinās, ka šis mājoklis nav gan paša, bet citas personas īpašums, līdz ar to ir jāpakļaujas dažādiem nosacījumiem, kuri godprātīgi jāpilda un ir noteikti Civillikumā, likumā "Par dzīvojamo telpu īri" (turpmāk tekstā-Likums), dažādos Ministru kabineta noteikumos, kā arī dzīvojamās telpas īres līgumā.

Likumā nebūt nav atrodamas atbildes uz visiem dzīves gadījumiem īres tiesiskajās attiecībās, kas ir saprotams, jo likumdevējs nevar iepriekš paredzēt visus gadījumus, kas varētu rasties šajās attiecībās. Tomēr Likumā ietvertās tiesību normas varēja tikt veidotas tā, lai būtu skaidri saprotams likumdevēja mērķis, ko tas ir vēlējis panākt, ieviešot noteiktu tiesību normu. Diemžēl Likumā ir saskatāmas daudz neskaidrības, neveiksmīgi formulējumi, kas bieži vien noved pie tiesību normu nepareizas tulkošanas. Autores ieskatā, šādas tiesību normas ir iekļautas arī Likuma 9.pantā, par kura interpretāciju arī juristu viedoklis nav vienots. Līdz ar to, šā bakalaura darba galvenais mērķis ir izprast Likuma 9.panta būtību, tā tiesiskos aspektus, kā arī prast oponentu autoru apgalvojumiem un vispārējiem uzskatiem, pamatojot savu viedokli ar argumentiem, kā arī sniegt priekšlikumus augstākminētās tiesību normas regulējumam.

Mērķa sasniegšanai autore izvirza šādus uzdevumus: Noskaidrot:

1. Vai dzīvojamās telpas orderis joprojām rada personai subjektīvās tiesības lietot dzīvojamo telpu?
2. Kādas tiesības personai uz dzīvojamo telpu radīja kādreizējā „pieraksta sistēma” un kādas tagadējā „deklarēšanās sistēma”? Vai šīs tiesību normas ir izmantojamas, izskatot lietu par personas tiesībām uz dzīvojamās telpas lietošanu?
3. Vai dzīvojamā telpā tiesiski iemitinātajiem ģimenes locekļiem saskaņā ar Likuma 10.pantu rodas tiesības iemitināt arī savus ģimenes locekļus un vai šīs ģimenes locekļu iemitinātās personas atzīstamas arī par paša īrnieka ģimenes locekļiem?
4. Vai par īrnieka ģimenes locekļiem tiek atzīti īrnieku ģimenes locekļu un citu personu nepilngadīgie bērni?
5. Vai īrnieka ģimenes locekļa statusu var zaudēt? Vai īrnieka laulātais, kurš iemitinājies īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā kā viņa ģimenes loceklis, saglabā dzīvojamās telpas

- lietošanas tiesības, ja laulība tiek šķirta?
6. Vai par īrnieku vienā dzīvojamā telpā var būt tikai viena persona?
 7. Vai īrnieka ģimenes locekļiem rodas pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu, ja tās nav ierakstītas dzīvojamās telpas īres līgumā?
 8. Kāda ir īrnieka ģimenes locekļu loma citu īrnieka ģimenes locekļu, citu personu iemītnāšanai īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā?
 9. Kādas ir dzīvojamā telpā iemītnātās citas personas tiesības un pienākumi īrnieka nāves gadījumā, ja īrniekam nav citu ģimenes locekļu?
 10. Kā konstatēt vai īrnieka ģimenes locekļi ir devuši savu piekrišanu citu ģimenes locekļu un citu personu iemītnāšanai dzīvojamā telpā?
 11. Kādi ir kritēriji, lai personu atzītu par "personu, kurai nav savas ģimenes" Likuma izpratnē?
 12. Civillikuma 1488.panta un Likuma 5.panta otrās daļas piemērošana īres tiesiskajās attiecībās tiesu praksē. Kāda ir atšķirība minēto tiesību normu piemērošanā gadījumos, kad dzīvojamā telpa ir valsts vai pašvaldības īpašums, un gadījumos, kad dzīvojamā telpa ir fiziskās vai privāto tiesību juridiskās personas īpašums?

Šajā darbā autore, galvenokārt, ir apskatījusi gadījumus, kad izīrētājs ir valsts vai pašvaldība, jo Valsts un pašvaldība kā izīrētājs ir ierobežota īres tiesiskajās attiecībās, proti, nepastāv brīvā tirgus ekonomika, kā tas ir privātīpašuma gadījumā, piemēram, valsts un pašvaldība nav tiesīga slēgt dzīvojamās telpas īres līgumu ar jebkuru personu, bet tikai ar maznodrošinātām, mazaisargātām personām, kas kā tādas ir reģistrētas pašvaldībā². Tāpat, pārsvarā gadījumu fiziskās un privāto tiesību juridiskās personas īres tiesiskajās attiecībās ir pakļautas šā brīža spēkā esošajam Likumam, jo īres līgumi ir tam atbilstoši pārjaunoti. Taču par valsts un pašvaldību īpašumā esošajām dzīvojamām telpām īres līgumi, bieži vien, nav noslēgti atbilstoši Likuma prasībām, ir pazuduši vai par dzīvojamo telpu vispār nekad nav bijis noslēgts īres līgums, bet persona dzīvojamā telpā dzīvo, pamatojoties uz dzīvojamās telpas orderi. Līdz ar to šajā darbā nepieciešams noskaidrot, kādas tiesības personai radīja vai joprojām rada dzīvojamās telpas orderis? Vai ar personu, kurai ir tikai dzīvojamās telpas orderis ir noslēdzams īres līgums, ja šāds īres līgums nebija noslēgts laikā, kad spēkā bija tiesību normas par dzīvojamās telpas orderi?

Lai pamatotu šā bakalaura darba tēmas aktualitāti, autore veica aptauju, noskaidrojot, vai tiesību normas, kas regulēja īres tiesiskās attiecības Padomju Sociālistiskās Republikas laikā un tiesību normas, kas šīs attiecības regulē šobrīd, ir pietiekami skaidri saprotamas, tā, ka vairums no

¹Latvijas Republikas Satversme". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.

² Likums "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 22.decembris, nr.187.

aptaujātajiem tās piemērotu vienādi? Vai arī minēto tiesību normu piemērošana sagādā grūtības, jo tās ir neskaidras, dažādi saprotamas?

Aptaujāto divdesmit trīs personu lokā ir pēdējo kursu studenti Juridiskajā fakultātē un praktizējoši juristi.

Šā bakalaura darba tēmu autore izvēlējās tāpēc, ka savā ikdienas darbā sastopas ar dažādiem kāzusiem, kas izveidojušies dzīvokļu tiesību jomā, kuru atrisināšanā, izpētot Likuma tiesību normas, nevar sniegt viennozīmīgu atbildi. Valstij jāievēro cilvēka tiesības uz mājokli, taču tajā pašā laikā, valsts nav tiesīga piešķirt īres tiesības personai, kurai tā nav sociāli jānodrošina, tādējādi piešķirot personai arī citas normatīvajos aktos noteiktās tiesības, kas paredzētas valsts vai pašvaldības dzīvojamās telpas īrniekam un viņa ģimenes locekļiem, kā piemēram, dzīvojamās mājas privatizācijas subjektīvās tiesības³. Tieši šā iemesla dēļ ir būtiski nonākt pie pareizākā un tiesiskākā situācijas risinājuma dzīvokļu tiesību īres tiesisko attiecību jomā.

Rakstot darbu, autore izmantoja doktrīnu, literatūru, dažādus normatīvos aktus, judikatūru un interneta resursus, piemērojot vairākas metodes kā salīdzinošo, aprakstošo, vēsturisko, gramatisko, sistēmisko, teleoloģisko un analītisko metodi.

³ Likums "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103. Pieejams: <http://www.likumi.lv> (13.panta pirmā daļa, 14.panta otrā daļa, 19.panta pirmā daļa, 20.panta otrā daļa)

1. DZĪVOJAMĀS TĒLPAS ĪRES TIESISKO ATTIECĪBU NODIBINĀŠANAS PAMATS

1.1. Dzīvojamās telpas orderis un dzīvojamās telpas īres līgums

1993.gada 1.aprīlī spēkā stājās 1993.gada 16.februāra likums „Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk tekstā-Likums), kas reglamentē dzīvojamo telpu izīrēšanas nosacījumus, tiesiskās attiecības, kas veidojas starp izīrētāju un īrnieku, nosaka viņu tiesības un pienākumus, reglamentē dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanas, grozīšanas un izbeigšanas kārtību.⁴ Šobrīd Latvijas Republikā Likums ir spēkā tā 2010.gada 26.jūlija redakcijā.

Neatkarīgi no minētā, Latvijas Republikas pirmās un apelācijas instances tiesas, izskatot strīdus, kas izriet no dzīvojamo telpu īres attiecībām, bieži vien vairāk vadās no Civillikumā iekļautajām tiesību normām, kas regulē īri⁵. Jāpiekrīt gan, ka šajās attiecībās tiešām piemērojamas arī Civillikuma tiesību normas un citi normatīvie akti, bet „tikai tad, ja izīrētāja un īrnieka attiecību regulējums nav dots speciālajā likumā „Par dzīvojamo telpu īri””⁶.

Jau Likuma sākotnējā redakcijā noteikts, ka dzīvojamās telpas lietošanas vienīgais pamats īrniekam vai apakšīrniekam ir dzīvojamās telpas īres vai apakšīres līgums. Taču nevar izslēgt gadījumus, kad dzīvojamās telpas īres tiesiskās attiecības radušās jau pirms Likuma spēkā stāšanās. Tā, piemēram, Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodeksa (turpmāk-Latvijas PSR Civilkodekss) 311.pantā par dzīvojamo telpu piešķiršanas kārtību noteikts, ka Vietējo Tautas deputātu padomju (turpmāk tekstā-VTDP) namos dzīvojamās telpas piešķir ar tās izpildkomitejas (turpmāk tekstā-İK) lēmumu, kuru apstiprina VTDP. Saskaņā ar šo lēmumu VTDP IK izsniedz pilsonim orderi dzīvojamās telpas ieņemšanai⁷. Ar ordera saņemšanas brīdi pilsonim rodas subjektīvās tiesības uz ierādīto dzīvojamo telpu,⁸ tas ir, tiesības noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu par orderi norādīto dzīvojamo telpu un iemitināties tajā. Tas gan nenozīmē, ka šajā laikā par dzīvojamo telpu lietošanu netika slēgti īres līgumi. Īres līgums kā pamats īres tiesisko attiecību nodibināšanai tika slēgts tajos gadījumos, kad izīrētājs ir pilsonis, kuram dzīvojamā telpa atradās personiskajā īpašumā, t.i., dzīvojamās telpas īpašnieks vai kurš ir kooperatīva biedrs. Attiecībā uz valsts un sabiedrisko organizāciju īpašumā esošo dzīvojamo fondu, izīrētājs vienmēr bija dzīvokļu ekspluatācijas organizācija, kurai tieši tāpat ar dzīvojamās telpas īrnieku, ja viņam ir likumā

⁴ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. (2010.gada 26.jūlija redakcijā.) Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁵ Dārzniece K. Īres līguma atzīšana par spēkā neesošu. Jurista Vārds, 2009. 25.augusts, nr.34, 25.-27.lpp.

⁶ Turpat, 25.- 26.lpp.

⁷ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilkodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 410.lpp.

⁸ Turpat, 413.lpp.

noteiktajā kārtībā izsniegts orderis, bija jānoslēdz īres līgums⁹. Taču, apskatot komentāru, kas sniegts pie Latvijas PSR Civilkodeksa 314.panta par īres līguma slēgšanu, šajā gadījumā īres līgums vairāk tika uzskatīts nevis kā darījums, ar kuru tiek nodibinātas īres tiesiskās attiecības, bet gan dokuments, kurā sīkāk tiek noteiktas pušu tiesības un pienākumi¹⁰. Pat tad, ja kādu iemeslu dēļ, pamatojoties uz pilsonim izsniegto orderi, dzīvojamās telpas īres līgums reāli starp pusēm tā arī netika noslēgts, tika uzskatīts, ka dzīvojamās telpas īres līgums ir noslēgts pēc tipveida līguma, kuru apstiprinājusi Latvijas PSR Komunālās saimniecības ministrija.¹¹ Līdz ar to secināms, ka persona, kura dzīvojamā telpā iemitinājusies uz ordera pamata, bet nevar uzrādīt uz šā ordera pamata noslēgtu īres līgumu, uzskatāms, ka šāds īres līgums ir noslēgts, un persona tiesiski mitinās orderī norādītajā dzīvojamā telpā. Šādam apgalvojumam autore gan nevar piekrist, jo konkrētā tiesību normai (314.pants), norādot, ka „namu pārvaldei ar pilsoni, kam izdots orderis, jāslēdz rakstveida īres līgums par orderī norādīto telpu” ir imperatīvs raksturs, un atkāpes no tās nav pieļaujamas.

Dzīvojamās telpas piešķiršanas kārtību un ar orderi pilsonim radītās tiesības uz tajā norādīto dzīvojamo telpu tika noteiktas arī Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas dzīvokļu kodeksā (turpmāk-Latvijas PSR dzīvokļu kodekss), kas saskaņā ar Latvijas padomju Sociālistiskās Republikas 1983.gada 2.jūnija likumu „Par Latvijas PRS dzīvokļu kodeksa apstiprināšanu”, bija spēkā no 1984.gada 1.janvāra¹² līdz 1993.gada 1.jūlijam, kad spēkā stājās Likums. Latvijas PSR dzīvokļa kodeksa 56.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka „*orderis ir vienīgais pamats piešķirtās dzīvojamās telpas aizņemšanai*”,¹³ savukārt 59.panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka dzīvojamās telpas īres līgums valsts un sabiedriskā dzīvokļu fonda mājās slēdzams rakstveidā un tajā norādāmas pušu tiesības un pienākumi¹⁴. Šāds teksta formulējums, tulkojot minētās tiesību normas gan gramatiski, gan sistēmiski, nebūt nenorāda, bet gan pilnībā apgāž iepriekšminēto viedokli Latvijas PSR Civilkodeksa komentāros, ka dzīvojamās telpas īres līgums valsts un sabiedrisko organizāciju īpašumā esošo dzīvojamo namu dzīvokļos ir sekundārs un nav apstrīdamas dzīvojamās telpas lietošanas tiesības, ja uz ordera pamata nav noslēgts īres līgums, neapstrīdot pašu orderi.

Jāpiebilst, ka laikā, kad spēkā bija Latvijas PSR dzīvokļa kodekss, tipveida dzīvojamās telpas īres līgumu apstiprināja Latvijas PSR Ministru padome.¹⁵

Latvijas PRS Civilkodeksa komentāros iekļautais apgalvojums, ka, pastāvot orderim, uzskatāms, ka pušu starpā ir noslēgts arī īres līgums, nav nekāda juridiska pamatojuma, jo pati

⁹ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilkodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 416.lpp. (314.pants)

¹⁰ Turpat, 413.lpp.

¹¹ Turpat, 417.lpp.

¹² Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983, 2.jūnijs, 3.lpp.

¹³ Turpat, 43.lpp.

¹⁴ Turpat, 45.lpp.

¹⁵ Turpat, 45.lpp. (60.pants)

Latvijas PSR Civilkodeksa tiesību norma šādu norādi nesatur, vēl vairāk, šajā kodeksā imperatīvi noteikts rakstveidā noslēgt īres līgumu.

Orderis saskaņā ar Latvijas PSR Civilkodeksa tiesību normām bija apliecinājums, ka VTDP ir pieņēmusi lēmumu piešķirt pilsonim konkrētās dzīvojamās telpas lietošanas tiesības un pamats īres līguma par orderī norādīto dzīvojamo telpu noslēgšanai. Taču īres tiesisko attiecību nodibināšana paredzēta ar īres līgumu.

Autores ieskatā, tiesisko attiecību stabilitātes nodrošināšanai, personai savas tiesības uz konkrēto dzīvojamo telpu bija jānodibina Latvijas PSR Civilkodeksa likuma 79.pantā norādītajā saistību tiesību noilguma termiņā, t.i., personai, viena gada laikā no brīža, kad tai izsniegts dzīvojamās telpas orderis, bija jānoslēdz dzīvojamās telpas īres līgums, kurā tiek norādītas līguma būtiskās sastāvdaļas-priekšmets un cena, kā arī citi īres līguma nosacījumi. Pretējā gadījumā jāuzskata, ka persona likumā noteiktajā termiņā nav izmantojusi tai ar orderi piešķirtās tiesības nodibināt dzīvojamās telpas īres tiesiskās attiecības un, saistību tiesību noilguma termiņam iestājoties, persona zaudē savas tiesības noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu uz ordera pamata.

Kā viens no īres līguma nozīmīgākajiem nosacījumiem ir īres līguma termiņš, jo līgumam, kas noslēgts uz noteiktu laiku, ir pavisam citas juridiskās sekas, kādas ir līgumam, kas noslēgts uz nenoteiktu laiku. Piemēram, personai, kurai saskaņā ar likumu „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā” ir atjaunotas īpašuma tiesības uz dzīvojamo māju, saskaņā ar šā likuma 12.pantu ir saistoši šīs dzīvojamās mājas iepriekšējā valdītāja noslēgtie īres līguma termiņi¹⁶. Ja tiek uzskatīts, ka dzīvojamās telpas īres tiesiskās attiecības rada nevis īres līgums, bet gan orderis, persona, kurai šis orderis izsniegts, ir tiesīga mitināties dzīvojamā telpā un nepiekrīt noslēgt īres līgumu uz noteiktu termiņu. Tādējādi jaunais dzīvojamās mājas īpašnieks vienmēr būs pakļauts īres tiesiskajām attiecībām, vai arī būs spiests iesniegt tiesā prasību par īres līguma noslēgšanu kādā konkrētā redakcijā, kam iespējams nepiekrītis otra puse. Tomēr, ja pievienojas autores viedoklim, persona dzīvojamo telpu aizņem bez tiesiska pamata-tai izsniegtais orderis vairāk nevar radīt tiesiskas sekas un jaunajam dzīvojamās telpas īpašniekam ir tiesības izlikt īrnieku bez citas dzīvojamās platības ierādīšanas, ja vien netiek konstatēts, ka jaunais dzīvojamās mājas īpašnieks ar savām darbībām ir parādījis savu gribu nodibināt šādas attiecības, proti, ilgstoši abas puses ir izpildījušas saistības viena pret otru, un piemērojami Civillikuma 1488.panta noteikumi. Autores minētais piemērs gan neattiecas uz gadījumiem, kad dzīvojamās telpas orderis izsniegts laikā, kad spēkā jau bija Latvijas PSR dzīvokļu kodekss, jo saskaņā ar tā 4.panta otro daļu un 9.panta otro daļu dzīvojamais fonds sastāvēja no valsts dzīvojamā fonda, sabiedriskā dzīvokļu fonda, dzīvokļu

¹⁶ Likums „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā”. LR likums. Ziņotājs,1991. 21.novembris, nr.46 (2009.gada 1.jūlija redakcijā) Pieejams: <http://www.likumi.lv>

kooperatīvu fonda un individuālā dzīvokļu fonda un par pirmajiem trim minētajiem dzīvojamajiem fondiem dzīvojamās telpas tika piešķirtas beztermiņa lietošanā¹⁷.

Interesanti viedokļi atklājas autore veiktajā aptaujā par dzīvojamās telpas orderi un līgumu, kas noslēdzams uz tā pamata. Jautājumi, kas tika uzdoti aptaujas dalībniekiem, ir šādi:

Latvijas PSR Civilt kodeksa 311.pantā noteikts, ka Vietējo tautas deputātu padomju namos dzīvojamās telpas piešķir Vietējās padomes izpildkomiteja ar lēmumu, saskaņā ar kuru pilsonim izsniedz orderi dzīvojamās telpas ieņemšanai. Dzīvojamās telpas lietojumu kārtu, noslēdzot dzīvojamās telpas īres līgumu ar attiecīgo namu pārvaldi.¹⁸ Šā paša likuma 314.panta pirmajā daļā noteikts, ka namu pārvaldei ar pilsoni jāslēdz rakstveida īres līgums par orderī norādīto telpu.¹⁹

Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 56.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka orderis ir vienīgais pamats piešķirtās dzīvojamās telpas aizņemšanai²⁰, savukārt 59.panta pirmajā un otrajā daļā noteikts, ka dzīvojamās telpas īres līgums valsts un sabiedriskā dzīvokļu fonda mājās slēdzams rakstveidā.²¹

Jautājums Nr.1: Kāds ir īres tiesisko attiecību *pastāvēšanas* pamats?

- Orderis
- Līgums

Jautājums Nr.2: Kāda ir minēto tiesību normu interpretācija Jūsu izpratnē?

- Dzīvojamās telpas orderis ir pietiekams pamats, lai uzskatītu, ka starp īrnieku un izīrētāju pastāv īres tiesiskās attiecības
- Orderis nerada personai īres tiesības, bet dod tiesības nodibināt īres tiesiskās attiecības par orderī norādīto telpu, noslēdzot dzīvojamās telpas īres līgumu

Jautājums Nr.3: Vai personai, kurai ir izsniegts orderis, piemēram, pirms 3, 5, 10 vai 20 gadiem, bet nav noslēgts īres līgums, ir tiesības uzturēties dzīvojamā telpā un prasīt dzīvojamās telpas īpašniekam noslēgt ar viņu dzīvojamās telpas īres līgumu?

- Jā
- Nē

¹⁷ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983. 2.jūnijs, 9., 12.lpp.

¹⁸ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilt kodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 410.lpp.

¹⁹ Turpat, 416.lpp.

²⁰ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983. 2.jūnijs, 43.lpp.

Jautājums Nr.4: Kāds, jūsuprāt, ir saprātīgs termiņš, kurā personai, saņemot orderi, būtu jānoslēdz dzīvojamās telpas īres līgums?

Juristu atbildes uz šiem uzdotajiem jautājumiem bija ne tikai visai atšķirīgas, bet arī pretrunīgas, kas liecina par to, ka minēto tiesību normu izpratne nav viennozīmīga un var novest pie dažādiem juridiskiem vērtējumiem. Vairāk gan sniegtās atbildes liecina par to, ka aptaujas dalībnieks īsti nevar izšķirties par labu dzīvojamās telpas orderim vai īres līgumam. Piemēram, tie aptaujas dalībnieki, kas uzskatīja, ka dzīvojamās telpas īres tiesību pastāvēšanas pamats ir orderis, vienlaicīgi norādīja, ka orderis nerada īres tiesiskās attiecības, bet šādas attiecības rada tikai īres līgums. Tāpat tiek norādīts, ka saprātīgs termiņš, kādā būtu jānoslēdz īres līgums pēc ordera izsniegšanas, ir no viena līdz trijiem mēnešiem (daži pauž viedokli arī par likumā noteikto saistību tiesību noilguma termiņu), taču norāda, ka persona ir tiesīga prasīt īres līguma noslēgšanu arī 20 gadus pēc ordera izsniegšanas. Tikai ~10% aptaujas dalībnieku nesvārstās savās atbildēs, tomēr viedokļi ir atšķirīgi. Proti, tie, kas uzskata, ka orderis ir pietiekams pamats īres tiesisko attiecību pastāvēšanai, uzskata, ka īres līgums uz ordera pamata noslēdzams arī pēc 20 gadiem, savukārt tie, kas par vienīgo īres attiecību pastāvēšanas pamatu uzskata rakstiski noslēgtu īres līgumu, noraida jebkādas tiesības uz dzīvojamo telpu personai, kurai ir orderis, bet tā savas ar orderi piešķirtās tiesības nav izmantojusi-nav noslēgusi īres līgumu, tādējādi nenodibinot īres tiesiskās attiecības.

Lai arī likumdevēja pašmērķis, radot tiesību normas, ir pēc iespējas skaidrāk noregulēt tiesiskās attiecības darījuma dalībnieku starpā, nevis radīt situāciju, kad tiesību normu neskaidrību dēļ, persona būtu spiesta katrā jautājumā griezties tiesā, lai noskaidrotu tiesību normas patieso saturu, jautājums par īres tiesisko attiecību pastāvēšanu, ja tiek apstrīdēts dzīvojamās telpas orderis vai arī personas tiesības uz konkrētās dzīvojamās telpas lietošanas tiesībām, ja tā dzīvojamā telpā iemitinājusies uz ordera pamata, bet dzīvojamās telpas īres līgums nav noslēgts un persona turpinājusi visu šo laiku lietot dzīvokli, izšķirams tiesā, vērtējot katru gadījumu atsevišķi.

Autore uzskata, ka dzīvojamās telpas orderis nerada personai īres tiesības, bet rada tiesības noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu par orderī nodarīto telpu un uz noslēgtā īres līguma pamata arī aizņemt orderī un īres līgumā norādīto dzīvojamo telpu. Orderis nevar būt par pamatu personas tiesībām prasīt dzīvojamās telpas īpašniekam vai likumīgajam valdītājam noslēgt ar personu īres līgumu saskaņā ar šā brīža spēkā esošajām tiesību normām. Tiesību normas par dzīvojamās telpas orderi skatāmas kopsakarā ar tiesību normām par iedzīvotāju pierakstīšanu un izrakstīšanu no dzīvojamām telpām, jo, pierakstot personu dzīvojamā telpā, kas norādīta dzīvojamās telpas orderī,

²¹ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983. 2.jūnijs, 45.lpp.

valsts atzina personas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu arī uz ordera pamata (skat.1.2.apakšnodaļu).

Tāpat autore uzskata, ja īres līgums par orderī norādīto dzīvojamo telpu netika noslēgts Latvijas PSR Civillikuma noteiktajā saistību tiesību noilguma termiņā (viens gads), šāds līgums bija noslēdzams līdz Likuma spēkā stāšanās brīdim. Taču, lai sasniegtu taisnīgu situācijas risinājumu, valstij arī šodien būtu pienākums noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu ar personu, kurai ir dzīvojamās telpas orderis, ja tā dzīvojamā telpā dzīvojusi no ordera saņemšanas brīža, jo dzīvojamās telpas orderis pierāda, ka par dzīvojamās telpas piešķiršanu personai lietojumā ir bijis pieņemts attiecīgs lēmums. Bez šāda ordera esamības, dzīvojamās telpas īres līgums nav noslēdzams.

Neatkarīgi no tā, kad un uz kāda pamata, ja vien tas ir tiesisks, persona ieguva dzīvojamās telpas īres tiesības, dzīvojamās telpas īres attiecībām piemērojams 1937.gada 28.janvāra likuma „Civillikums. Ievads.”, kas spēkā stājās 1992.gada 1.septembrī,²² 3.pants, saskaņā ar kuru likums aizsargā tās tiesības, kuras persona jau reiz ieguvusi, pamatojoties uz tiesību normām, kas bija spēkā, šo attiecību rašanās, pārgrozīšanās vai izbeigšanās brīdī²³. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības.

1.2. Tiesību akti par iedzīvotāju reģistrēšanu dzīvojamā telpā

1.2.1. „Pieraksta sistēma”

Iepazīstoties ar Augstākās tiesas Senāta spriedumiem lietās, kurās persona lūdz atzīt tai dzīvojamās telpas lietošanas tiesības, novērojams, ka ievada daļā, izklāstot lietas faktiskos apstākļus, tiesa bieži minējusi, ka persona kā vienu no argumentiem dzīvojamās telpas lietošanas tiesību pamatošanai, ir norādījusi, ka tā ir reģistrēta (pierakstīta vai deklarēta) dzīvojamā telpā. To, vai un kad persona strīdus dzīvojamā telpā ir reģistrēta, vai tieši otrādi noņemta no uzskaites dzīvojamā telpā, vienmēr cenšas noskaidrot arī tiesa, izskatot lietu.

Tā kā šie fakti un ar tiem saistītie apstākļi lietas izskatīšanas gaitā tiek vērtēti, jānoskaidro, kādas tad īsti tiesības rada personai tās reģistrēšana dzīvojamā telpā un kāpēc tiesa, izskatot lietu, ņem vērā šo faktu. Tātad galvenais jautājums, kas jānoskaidro šajā apakšnodaļā, vai fakts, ka persona ir reģistrēta dzīvojamā telpā, rada vai apliecina šai personai dzīvojamās telpas lietošanas tiesības?

²² Civillikums. Ievads. LR likums. Rīga: Zinotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

²³ Dārzniece K. Īres līguma atzīšana par spēkā neesošu. Jurista Vārds, 2009. 25.augusts, nr.34, 25.-27.lpp.

Jau iepriekšējā nodaļā tika noskaidrots, ka vienīgais tiesiskais pamats personai mitināties dzīvojamā telpā, kuras īpašnieks ir fiziskā vai privāto tiesību juridiskā persona, vienmēr ir bijis un ir īres līgums. Tāpēc šajā apakšnodaļā tiks apskatīti tikai tie gadījumi, kad dzīvojamās telpas īpašnieks ir valsts vai pašvaldība (iepriekš valsts vai sabiedriskais fonds), jo nepastāv vienots viedoklis, kādas tiesības šobrīd rada personai dzīvojamās telpas orderis, kas tika izsniegts personai, piešķirot tai dzīvojamo telpu valsts vai sabiedriskā fonda dzīvojamos namos.

Laikā, kad spēkā bija Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodekss (turpmāk-Latvijas PSR Civilkodekss) un Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas dzīvokļu kodekss (turpmāk-Latvijas PSR dzīvokļu kodekss), valsts un sabiedrisko fondu namos dzīvokļi tika piešķirti tikai tiem pilsoņiem, kuriem nepieciešama dzīvojamā platība, kas konstatējams pēc tā, vai uz katru ģimenes locekli ir pietiekama pilsētas vai rajona Tautas deputātu padomes izpildkomitejas (turpmāk tekstā-TDP IK) noteiktā minimālā dzīvojamā platība. Šo pilsoņu uzskaitē tika organizēta pēc viņu darba vietas vai dzīvesvietas attiecīgajā TDP IK²⁴, kas ļauj secināt, ka ikkatra šāda persona bija reģistrēta Vietējā TDP. Ar likumu bija noteikts, ka īres līguma neatņemama sastāvdaļa ir noteikta parauga dzīvokļa pase, kurā tika norādīts piešķirto telpu precīzs raksturojums.

Arī saskaņā ar 1974.gada 28.augusta Ministru Padomes lēmumu Nr.667 „Noteikumi par PSRS pasu sistēmas apstiprināšanu”²⁵ ikviena persona, kura iebrauca Padomju Sociālistiskās Republikas Savienībā vai izbrauca no tās tika reģistrēta noteiktā dzīvesvietā (policejistiskas valsts iekārta).

1993.gada 12.februārī spēkā stājās 1993.gada 12.februāra Ministru Padomes lēmums Nr.76 „Par iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumiem” (turpmāk-Lēmums Nr.76)²⁶. Saskaņā ar šiem noteikumiem visas personas, kas dzīvoja Latvijas Republikā ilgāk par trīs mēnešiem tika pierakstītas savās dzīvesvietās un izrakstītas no tām, ja tās izbrauca uz citu dzīvesvietu. No minētā un Lēmuma kopējā satura var secināt, ka visas personas, kas Latvijas Republikā uzturējās ilgāk par trīs mēnešiem, tika pierakstītas kādā **konkrētā dzīvojamā telpā**. Pierakstīšanas fakts norādīja uz to, ka personai ir tiesisks pamats lietot dzīvojamo telpu, jo amatpersona bija tiesīga pierakstīt dzīvojamā telpā pilsoni tikai tad, ja šim pilsonim bija tiesisks pamats telpu lietot. Saskaņā ar Lēmuma Nr.76 5.punktu par iedzīvotāju pierakstīšanu un izrakstīšanu no dzīvojamās telpas valsts un pašvaldību dzīvokļu fonda namos bija atbildīgas Rīgas pilsētas rajonu (priekšpilsētas) un pagastu pašvaldības, kurām tad arī bija pienākums pārbaudīt personas lietojuma tiesības uz konkrēto

²⁴Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilkodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 411.lpp.

²⁵ Об утверждении Положения о паспортной системе в СССР. Постановление Совета Министров СССР от 28 августа 1974 г. № 677 (с изменениями и дополнениями, внесенными Постановлением Совмина СССР от 28.01.1983 № 98- СП СССР, 1983, № 6) Pieejams: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss4482.htm> [aplūkots 2011.gada 4.novembrī]

²⁶ Par iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumiem. Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmums nr.76. Latvijas Vēstnesis, 1993. 25.februāris, nr.1. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

dzīvojamo telpu. Ja šādas tiesības tika konstatētas, persona tika pierakstīta. Tas gan nenozīmē, ka katra pierakstītā persona ieguva pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu, jo katra no tām tika pierakstīta ar noteiktu statusu- īrnieks, īrnieka ģimenes loceklis vai cita persona, kas tika pamatots ar iesniegtajiem dokumentiem. Tiesības, kādas dzīvojamā telpā iemitinātajai personai rada noteikts statuss, tika regulētas ar normatīvajiem aktiem gan tad, gan tagad, bet par to vēlākajās nodaļās (skat. 2.1. un 2.3. apakšnodaļu).

Pēc personas pierakstīšanas, pilnvarotā amatpersona par pierakstīšanu sastādīja divas pierakstīšanas lapiņas, no kurām viena tika nosūtīta Iekšlietu ministrijas izziņu un adrešu birojam, otra-pilsētas, rajona policijas pasu dienesta izziņu un adrešu birojam²⁷. Par personas pierakstīšanu namos, kas piederēja pilsoņiem personiskajā īpašumā, tika izdarīts ieraksts mājas grāmatā²⁸.

Lēmuma Nr.76 15.punktā noteikts, ka viens no pierakstīšanās pamatiem ir arī dzīvojamās telpas orderis, kas norāda uz to, ka tiesības, ko piešķir orderis, un kuras bija noteiktas Latvijas PSR Civilkodeksā un Latvijas PSR dzīvokļu kodeksā, tika atzītas arī 1993.gadā. Autores ieskatā šī tiesību norma norāda uz to, ka likumdevējs 1993.gadā joprojām atzīst, ka personai, kurai ir izsniegts orderis, ir tiesības noslēgt par orderi norādīto dzīvojamo telpu īres līgumu, proti, jāsecina, ka ordera izmantošanai likumā noteiktais saistību tiesību termiņš (viens gads) praksē netika piemērots, vismaz ne attiecībā uz dzīvojamās telpas orderi. Tāpat autore uzskata, ka likumā atruna par orderi joprojām minēta tikai tāpēc, ka Lēmuma Nr.76 sākotnējās redakcijas spēkā esamības laikā spēkā vēl bija Latvijas PSR Civilkodekss un Latvijas PSR dzīvokļu kodekss, saskaņā ar kuriem personai dzīvojamā telpa valsts un sabiedriskā fonda namos tika piešķirta ar lēmumu un tam par apliecinājumu personai joprojām tika izsniegts dzīvojamās telpas orderis.

Lēmums Nr.76 tā sākotnējā redakcijā bija spēkā tikai divus mēnešus. Ņemot vērā, ka 1993.gada 1.aprīlī spēkā stājās Latvijas Republikas likums „Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk-Likums), 1993.gada 13.aprīlī tika pieņemts un spēkā stājās Ministru Padomes lēmums Nr.186 „Par grozījumiem ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmumu Nr.76 apstiprinātajos Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumos Latvijas Republikā” (turpmāk-Lēmums Nr.186), ar kuru tika apstiprināta jauna iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumu redakcija. Personas pierakstīšana uz ordera pamata Lēmumā Nr.186 vairāk netika paredzēta. Lēmuma Nr.186 9.punktā un 14.6.apakšpunktā personas pierakstīšanas dzīvojamā telpā vienīgais pamats norādīts tikai un vienīgi īres vai apakšīres līgums.

Ar Likuma spēkā stāšanās brīdi, spēku zaudēja Latvijas PSR dzīvokļu kodekss. Likums kā vienīgo tiesisko pamatu dzīvojamās telpas lietojumam atzina un joprojām atzīst tikai dzīvojamās

²⁷Par iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumiem. Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmums nr.76. Latvijas Vēstnesis, 1993. 25.februāris, nr.1 (16.pkt.) Pieejams: <http://www.likumi.lv>

telpas īres līgumu, līdz ar to uz šā likuma pamata izdotajā Lēmumā Nr.186 orderis vairāk nav minēts.

Nav gan saprotams, vai likumdevējs, pieņemot Īres likumu un Lēmumu Nr.186, norādījis, ka personai ar minēto tiesību aktu spēkā stāšanos zudušas tiesības nodibināt īres tiesiskās attiecības uz ordera pamata, ja reiz persona īres līgumu tā arī nav noslēgusi, „aizmirsis” atrunāt šo situāciju, ko tad īsti darīt personai, kurai ir izsniegts orderis, vai arī „aizmirsis” nepārprotami norādīt, ka personai, kurai ir izsniegts dzīvojamās telpas orderis saskaņā ar Latvijas PSR Civilkodeksu vai Latvijas PSR dzīvokļu kodeksu ir tiesības noslēgt par orderī norādīto dzīvojamo telpu īres līgumu noteiktā termiņā. Autore uzskata, ka likumdevējs nav ievērojis pienācīgo rūpību, pieņemot jaunus normatīvos aktus dzīvojamo telpu īres tiesību jomā. Norādot, ka īres tiesiskajās attiecībās atzīstams tikai īres līgums, jaunajos tiesību aktos bija jāparedz pārejas periods (saprātīgs termiņš), kura laikā personas, kurām bija izsniegti dzīvojamās telpas orderi, bet kuras kādu iemeslu dēļ nebija vai nebija paspējušas uz ordera pamata noslēgt īres līgumu, vēl varētu šādu īres līgumu noslēgt. Ja šāds regulējums būtu bijis, šodien juristiem nebūtu jārisina jautājums, vai orderis arī vēl aizvien rada tiesības personai lietot tajā norādīto dzīvojamo telpu un vai šī persona joprojām ir tiesīga prasīt, lai dzīvojamās telpas īpašnieks noslēdz ar viņu īres līgumu.

Atšķirībā no Lēmuma Nr.76, Lēmumā Nr.186 bija noteikts, ka, pierakstot personu, tās pasē izdarāma attiecīga spiedoga atzīme.²⁹ Tātad atzīme par pierakstu (personas dzīvesvietu) bija atrodamā arī tās pasē, līdz ar to personai bija viegli uzrādīt kādai trešajai personai savu reģistrēto adresi. Šāda atzīme gan nebija atrodamā to personu pasēs, kuras tika pierakstītas, pamatojoties uz Lēmumu Nr.76, jo tajā nebija atrunāta attiecīgas atzīmes par pierakstīšanu dzīvesvietā izdarīšana.

Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumi, proti, Lēmums Nr.76 un Lēmums Nr.186 zaudēja spēku 2002.gada 1.februārī, kad spēkā stājas Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumi Nr.542 "Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība"³⁰ (turpmāk-Pagaidu kārtība). Pagaidu kārtība izdota saskaņā ar 1993.gada 15.jūlija Ministru kabineta iekārtas likuma 14.panta pirmās daļas 3.punktu 2002.gada 11.aprīļa redakcijā (spēkā ar 2002.gada 10.maiju), kurā noteikts, ka Ministru kabinets var izdot normatīvos aktus-noteikumus, ja attiecīgais jautājums ar likumu nav noregulēts³¹.

²⁸ Turpat, (15.pkt.)

²⁹ Par grozījumiem ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmumu Nr.76 apstiprinātajos Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumos Latvijas Republikā. Ministru padomes lēmums nr.186. Latvijas Vēstnesis, 1993. 15.aprīlis, nr.13 (4.pkt). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

³⁰ Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība. Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumi nr.542. Latvijas Vēstnesis, 2001. 28.decembris, nr.188 (zaudējuši spēku 2003.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

³¹ Par 1925.gada 1.aprīļa likuma „Ministru kabineta iekārta” atjaunošanu. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 20.jūlijs, nr.52 (zaudējis spēku 2008.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

Ar Pagaidu kārtības spēkā stāšanos tika sašaurināts to personu loks, kurām ir tiesības tikt pierakstītām dzīvojamā telpā un, kā vienīgais tiesiskais pamats personas pierakstīšanai saskaņā ar īres attiecībām, tika norādīts dzīvojamās telpas īres līgums un Pagaidu kārtībā noteiktās, pierādītās ģimeniskās attiecības ar īrnieku. Cits personas pierakstīšanas pamats dzīvojamā telpā saistībā ar īres tiesībām netika atzītas. *Citas personas* īrnieka dzīvojamā telpā tika pierakstītas, ja bija iesniegta attiecīga vienošanās ar īrnieku un izīrētāju. Pagaidu kārtībā bija norādīts arī to personu loks, kuras atzīstamas par ģimenes locekļiem, tādējādi Pagaidu kārtības 6.punkts nevar tikt tulkots paplašināti.

Saskaņā ar Pagaidu kārtības 19.punktu personu pierakstīšanu, izrakstīšanu un pieraksta anulēšanu, kā arī sniegto ziņu uzskaiti, apstrādi un aktualizāciju atbilstoši normatīvajos aktos noteiktajām prasībām un pašvaldības iedzīvotāju uzskaites sistēmai nodrošināja attiecīgās administratīvās teritorijas pašvaldības (administratīvi tiesiskā kārtība). Par katru personas pierakstīšanu vai izrakstīšanu pašvaldībai bija jāpaziņo Pilsonības un migrācijas lietu pārvaldei. Ar Pagaidu kārtību pašvaldībai bija noteikts pienākums nodrošināt iedzīvotāju uzskaites kārtību, kā arī, pārejot uz jaunu iedzīvotāju uzskaites sistēmu, - apkopotās informācijas pārņemšanu un saglabāšanu pilnā apjomā. Tātad gadījumā, ja rodas strīds par personas lietošanas tiesībām uz dzīvojamo telpu, pierādījumi meklējami pašvaldībās, kā arī citās iepriekšminētajās institūcijās, kurām tika sniegta informācija par pierakstīšanas faktu un tā tiesisko pamatojumu.

Arī attiecībā uz fiziskajām un privāto tiesību juridiskajām personām bija noteikts, ka līdz jaunās uzskaites sistēmas ieviešanai dzīvojamās telpas īpašniekam ir pienākums saglabāt informāciju par savā īpašumā esošajās dzīvojamās telpās pierakstītajām personām atbilstoši spēkā esošajai uzskaites kārtībai un pēc pašvaldības pieprasījuma sniegt šo informāciju pašvaldībai.

Pagaidu kārtība, līdz tā zaudēja savu spēku 2003.gada 1.jūlijā, tika vienreiz grozīta ar Ministru kabineta 2002.gada 24.septembra noteikumiem Nr.438 "Grozījumi Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumos Nr.542 "Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība"", kas spēkā stājās 2002.gada 9.oktobrī³².

Jāatzīmē, ka Pagaidu kārtība ir pirmais normatīvais akts, kurā tika noteikts, ka „personas reģistrācija konkrētā dzīvojamā telpā nerada civiltiesiskas saistības”³³, kas ir nākamā pašā normatīvajā aktā pietiekami neizskaidrotā tiesību norma.

Izpētot iepriekšminēto normatīvo aktu saturu, secināms, ka personas pierakstīšanas fakts, tiesai, izskatot personas tiesības uz dzīvojamās telpas lietojumu ir nozīmīgs lietas par personas

³² Grozījumi Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumos Nr.542 "Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība". Ministru kabineta 2002.gada 24.septembra noteikumi nr.438. Latvijas Vēstnesis, 2002. 8.oktobris, nr.144. (zaudēja spēku 2003.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

³³ Par grozījumiem ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmumu Nr.76 apstiprinātajos Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumos Latvijas Republikā. Ministru padomes lēmums nr.186. Latvijas Vēstnesis, 1993. 15.aprīlis, Nr.13 (4.pkt). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

tiesībām lietot dzīvojamo telpu, izskatīšanā, jo norāda uz personas tiesisku iemitināšanos dzīvojamā telpā konkrētā statusā. Proti, katra persona tika pierakstīta viena dzīvesvietā, kurā tai bija tiesisks pamats iemitināties. Tiesiskums tika pārbaudīts pirms pieraksta izdarīšanas. Tiesai nav jāpēta tiesību normas par personu iespējamo reģistrāciju pirms pieraksta sistēmas ieviešanas, t.i., Lēmuma Nr.76 spēkā stāšanās brīža, jo, pierakstot visas Latvijas Republikā pastāvīgi dzīvojošās personas, tieši ar Lēmuma Nr.76 spēkā stāšanās brīdi tika aktualizēti un nostiprināti dati par personas dzīvesvietu un tiesisko dzīvojamās telpas lietošanas pamatojumu. Problēmas varētu rasties, ja ne īrniekam vai viņa ģimenes locekļiem, ne izīrētājam nav saglabājušies dokumenti, kas apliecina kādā statusā persona tika pierakstīta (iemitināta) dzīvojamā telpā. Tāpat nav zināms, vai ja šo divu mēnešu laikā nebija veikta visu personu pierakstīšana, kas visticamāk tā arī bija, ņemot vērā īso laika periodu, personu pierakstīšana dzīvojamā telpā tika veikta uz ordera pamata arī pēc Lēmuma Nr.186, kas vairāk neparedzēja pierakstu, spēkā stāšanās.

Latvijas Republikā pierakstīšanās sistēma no 2003.gada 1.jūlija vairāk nepastāv.

1.2.2. „Deklarēšanās sistēma”

2003.gada 1.jūlijā spēkā stājās 2002.gada 20.jūnija likums „Dzīvesvietas deklarēšanas likums”, kas jau ir grozīts astoņas reizes. *Likuma mērķis ir panākt, lai ikviena persona, kuras dzīvesvieta ir Latvijas Republikā, būtu sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību.*³⁴ Tiem iedzīvotājiem, kas Dzīvesvietas deklarēšanas likuma spēkā stāšanās brīdī pēc iepriekšējās pieraksta sistēmas bija pierakstīti noteiktā adresē un to nav mainījuši, nekas no jauna nebija jā dara, jo pieraksta adrese tiek uzskatīta par personas deklarēto dzīvesvietu līdz laikam, kamēr cilvēks pārceļas uz dzīvi citur.³⁵

Lai gan Dzīvesvietas deklarēšanas likuma mērķis nav saistīts ar kādu noteiktu tiesību piešķiršanu personai uz dzīvojamo telpu, tomēr tā tiesību normas ir veidotas tā, lai persona deklarētu savu dzīvesvietu dzīvojamā telpā, kas atbilst personas faktiskajai dzīvesvietai.³⁶ Dzīvesvietas deklarēšanas likuma tiesību normas nerisina jautājumu par tiesisko pamatu personai lietot dzīvojamo telpu, kurā tā ir deklarēta vai kurā tā faktiski dzīvo. Pareizāk sakot, tas, ka persona ir deklarējusies noteiktā dzīvesvietā, nebūt nenozīmē, ka viņai ir tiesisks pamats būt tur deklarētai, tāpēc neviens nevar paļauties uz veiktā pieraksta Iedzīvotāju reģistrā atbilstību patiesībai. Pašvaldības amatpersonai, deklarējot personas dzīvesvietu, likums uzliek par pienākumu pārbaudīt

³⁴ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, Nr.104. (1.un 2.pants)

³⁵ Luksa M. Dzīvesvietas deklarēšana: vienkārši, ja vien visi ievērotu likumu. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=234772> [aplūkots 28.09.2011.].

³⁶ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, Nr.104 (3.panta pirmā daļa).

tikai deklarējamās personas identitāti un pārliecināties par deklarējamās adreses esamību.³⁷ Tiesiskumu pašvaldībai ir pienākums pārbaudīt tikai tad, ja kāda persona to lūgusi³⁸.

Deklarēšanās sistēma, atšķirībā no pieraksta sistēmas, ļauj personai norādīt vairākas dzīvesvietas (šādā gadījumā gan personai jānorāda konkrēts laika posms, kad tā ir sasniedzama papildus norādītajā adresē). Fakts, ka personai ir iespēja reģistrēties tur, kur tā vēlas, neuzrādot deklarēšanās tiesiskā pamata apliecināšu dokumentu, grauj to tiesisko stabilitāti, kādu bija radījusi pieraksta sistēma (vismaz tāds bija tās mērķis).

Lai arī Dzīvesvietas deklarēšanas likuma 2.panta otrajā daļā noteikts, ka dzīvesvietas deklarēšanas fakts pats par sevi nerada civiltiesiskas saistības³⁹, praksē ir izveidojusies situācija, kad dzīvojamās mājas apsaimniekotājs sastāda un izsniedz rēķinus uz dzīvokli par dzīvoklim sniegtajiem pakalpojumiem pēc tajā reģistrēto personu skaita, kā tas bija darīts iepriekš saskaņā ar pieraksta sistēmu. Protams, gadījumā, ja dzīvojamo telpu aizņem pats īpašnieks vai īrnieks, kurš nav piekritis vēl kādas personas iemītnāšanai dzīvojamā telpā, šīs personas ātri vien pamana, ka kaut kas nav kārtībā ar dzīvojamā telpā deklarēto personu skaitu un griežas ar iesniegumu pašvaldībā, lūdzot pārbaudīt konkrētajā dzīvojamā telpā deklarēto personu deklarēšanas tiesisko pamatu (pašvaldības lēmums anulēt personas deklarēto dzīvesvietu ir administratīvais akts, kuru var apstrīdēt).⁴⁰ Taču, ko darīt tajos gadījumos, kad tas tik viegli un ātri nav konstatējams? Piemēram, dzīvojamās telpas īrnieks ir ļoti vecs kungs. Dzīvojamā telpā, izīrētajam nezinot, iemītnās īrnieka paziņa, kura kopj veco cilvēku. Kopēja deklarējas īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā, deklarēšanas iesniegumā kā tiesisko pamatojumu norādot īres līgumu ar izīrētāju-dzīvokļa īpašnieku. Vēlāk īres maksājumus sāk veikt kopēja, paskaidrojot izīrētajam, ka īrnieks dod viņai īres maksu, ko pārskaitīt izīrētajam un apsaimniekotājam. Pēc tam, kad īrnieks nomirst, viņa īrētajā telpā paliek dzīvot viņa kopēja, kura tā arī nepaziņo izīrētajam par patiesā īrnieka nāvi. Tā tas turpinās vairākus gadus. Vēlāk kopēja pieprasa izīrētajam noslēgt ar viņu īres līgumu, norādot, ka starp pusēm pastāv īres tiesiskās attiecības, abas puses ir pildījušas mutiski noslēgtu īres līgumu. Turklāt kopējai ir pierādījumi, ka īres maksu un maksu par dzīvojamai telpai sniegtajiem pakalpojumiem apmaksājusi viņa, ir deklarējusies jau vairākus gadus strīdus dzīvoklī, arī kaimiņi var liecināt, ka kopēja netraucēti lietojusi dzīvojamo telpu vairākus gadus un pret to pats izīrētājs visu šo laiku nav iebildis. Šajā gadījumā izīrētajam būs grūti pierādīt, ka viņš nav noslēdzis mutisku vienošanos ar kopēju par dzīvojamās telpas izīrēšanu kopējai un atspēkot prasītājas argumentu piemērot Civillikuma

Pieejams: <http://www.likumi.lv>

³⁷ Luksa M. Dzīvesvietas deklarēšana: vienkārši, ja vien visi ievērotu likumu. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=234772> [aplūkots 28.09.2011.].

³⁸ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, nr.104 (11.pants). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

³⁹ Turpat.

⁴⁰ Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri. Likums ar komentāriem. Ceturtais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 56.lpp.

1488.pantu, kad darījums uzskatāms par noslēgtu, ja abas puses to ir pildījušas⁴¹. Lai nepieļautu situāciju, kad persona, kura nelikumīgi iemitinājusies īpašnieka dzīvojamā telpā, atsaucas uz deklarēšanās faktu, īpašniekam ir jābūt modram un ik pēc noteikta īsa laika posma jāpārbauda informācija par savā īpašumā deklarētajām personām.

Piemērā minētā situācija gan ir vienkāršāka par tiem gadījumiem, kas bieži vien notiek ar valsts un pašvaldību īpašumā esošajiem dzīvokļiem.

1995.gada 25.jūlijā spēkā stājas likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”, saskaņā ar kuru visas valsts un pašvaldību dzīvojamās mājas, par kuru saglabāšanu valsts īpašumā netiek pieņemts attiecīgs Ministru kabineta rīkojums, ir nododamas privatizācijai⁴². Sakontēji valsts dzīvojamo māju privatizāciju veicošā iestāde bija Centrālā dzīvojamo māju privatizācijas komisija⁴³, no 2004.gada valsts aģentūra „Mājokļu aģentūra”⁴⁴, kuras nosaukums ar 2008.gada 1.janvāri tika mainīts uz Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūra⁴⁵. Valsts reformu rezultāta no 2009.gada 1.jūlija valsts dzīvojamo māju privatizācijas funkcijas veic valsts akciju sabiedrība „Privatizācijas aģentūra” (turpmāk-Privatizācijas aģentūra)⁴⁶. Ir konstatēts, ka visu šo gadu laikā valsts dzīvojamo māju apsaimniekotāji, kas ir privāto tiesību juridiskās personas un nav valsts veidoti uzņēmumi, nav godprātīgi veikuši savus pienākumus, kā, piemēram, apsaimniekotājs saskaņā ar Likuma 7.pantu nav informējis valsti kā īpašnieku par to, ka īrnieks ir nomiris un dzīvoklis ir brīvs. Gluži otrādi, baidoties, ka ilglaicīgā periodā dzīvoklī neviens netiks iemitināts un tādējādi veidosies dzīvokļa apsaimniekošanas un komunālo maksājumu parāds, apsaimniekotājs ir patvaļīgi noslēdzis īres līgumu par valsts dzīvokļa izīrēšanu ar personu, kas neatbilst to personu kategorijai (maznodrošināta vai mazaizsargāta persona), kurai ir tiesības tikt iemitinātai valsts dzīvoklī. Īres līgums ir tiesisks pamats, lai persona kā īrnieks vai viņa ģimenes loceklis tiktu deklarēta dzīvojamā telpā. Rezultātā iemitinātā persona kopā ar saviem ģimenes locekļiem mitinās dzīvoklī vairāk kā 10 gadus. Nomirstot īrniekam, kāds no viņa ģimenes locekļiem lūdz Privatizācijas aģentūrai, pamatojoties uz Likuma 14.pantu noslēgt ar viņu īres līgumu bijušā

⁴¹ Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. LR likums. Ziņotājs, 1993. 14.janvāris, nr.1 (spēkā no 1993.gada 1.marta). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴² Likums “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103 (74.panta pirmā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴³ Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas nolikums. Ministru kabineta 1995.gada 29.augusta noteikumu Nr.266. Latvijas Vēstnesis, 1995. 6.septembris, Nr.135 (spēkā no 1995.gada 7.septembra līdz 2003.gada 28.novembrim). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴⁴ Valsts aģentūras “Mājokļu aģentūra” nolikums. Ministru kabineta 2002.gada 17.septembra noteikumi Nr.424. Latvijas Vēstnesis, 2002. 27.septembris, Nr.139 (spēkā no 2002.gada 1.oktobra līdz 2008.gada 1.janvārim). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴⁵ Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūras nolikums. Ministru kabineta 2007.gada 16.oktobra noteikumi Nr.694. Latvijas Vēstnesis, 2007. 19.oktobris, Nr.169 (spēkā no 2008.gada 1.janvāra līdz 2010.gada 1.jūlijam). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴⁶ Par Būvniecības, enerģētika un mājokļu valsts aģentūras likvidāciju. Ministru kabineta 2009.gada 29.maija rīkojums Nr.353. Latvijas Vēstnesis, 2009. 4.jūnijs, Nr.87 (spēkā esošs no 2009.gada 29.maija). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

īrnieka vietā. Pēc tik daudziem gadiem Privatizācijas aģentūrai nav pamata šādu īres līgumu nenoslēgt un katrā gadījumā meklēt „dziļāk” ar aizdomām, vai vispār sākotnējam īrniekam ir bijušas tiesības tikt iemitinātam valsts dzīvojamā telpā. Tomēr nepārbaudot sākotnējā īres līguma likumību un noslēdzot īres līgumu ar mirušā īrnieka ģimenes locekli, valsts, šajā gadījumā Privatizācijas aģentūras personā, leģitimē iepriekš izdarītās prettiesiskās darbības. Proti, tiek izpildīts Likuma 5.panta otrajā daļā minētais nosacījums-valsts dzīvojamās telpas valdītājs pieņem lēmumu par tās valdījumā esošā valsts dzīvokļa izīrēšanu⁴⁷. Šāds lēmums ir par pamatu tiesiska īres līguma noslēgšanai par valsts īpašumā esošo dzīvokli. Vēl pēc 10 gadiem valsts vairāk nav tiesīga atzīt noslēgto īres līgumu par spēkā neesošu, jo tā pati to ir leģitimējusi. Valstij būs grūti pierādīt, ka tā, pieņemot lēmumu par īres līguma noslēgšanu, nezināja, ka iepriekš noslēgtais līgums nav tiesisks un atspēkot īrnieka teikto, ka viņš godprātīgi izīrētājam ir izstāstījis par visiem apstākļiem, bet, neskatoties uz to, Privatizācijas aģentūra pieņēma viņam labvēlīgu lēmumu. Valstij bija iespēja pārbaudīt visus apstākļus, bet tas netika darīts, valsts nav apstrīdējusi īrnieka deklarēšanos tās dzīvoklī un faktiski ir atzinusi īres tiesisko attiecību pastāvēšanu ar personu.

Autores ieskatā valstij nav pietiekama kontroles mehānisma pār tās dzīvojamo māju vai dzīvokļu apsaimniekotājiem, viņu darbībām. Nododot šīs apsaimniekošanas tiesības citām personām ar pārvaldīšanas līgumu, valstij būtu jāuzticās, ka apsaimniekotājs visas darbības veiks godprātīgi un tikai saskaņā ar likumu. Pārbaudot katru apsaimniekotāja darbību zūd pārvaldīšanas līguma jēga, jo rezultātā valsts vēlreiz veic tās pašas darbības, ko vienreiz jau ir veicis apsaimniekotājs.

Pēc minētā piemēra redzams, ka Dzīvesvietas deklarēšanas likums ir radījis iespēju gan negodprātīgām personām patvaļīgi iemitināties valsts dzīvojamās telpās, gan valsts dzīvojamo māju apsaimniekotājiem patvaļīgi izīrēt valsts īpašumā esošos dzīvokļus.

Likumdevējs, pieņemot Dzīvesvietas deklarēšanas likumu, ir domājis tikai un vienīgi par personas sasniedzamību tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību, kā tas arī norādīts minētā likuma mērķī. Tomēr Autore uzskata, ka likumdevējs nav izsvēris iepriekšminēto normatīvo aktu par iedzīvotāju pierakstīšanu dzīvesvietā jēgu, mērķi un lietderību dzīvokļu tiesībās, kā arī nav izvērtējis juridiskās sekas, ko varētu radīt noteiktu tiesību normu izslēgšana no tiesiskās aprites.

Kādreizējā pieraksta sistēma bija tuvāka īres tiesiskajām attiecībām, kā šā brīža deklarēšanās sistēma. Proti, pieraksts nozīmēja to, ka persona dzīvo konkrētā dzīvojamā telpā, tai ir tiesisks pamats tajā dzīvot, ko pārbaudījušas likumā noteiktās institūcijas amatpersonas un par dzīvojamās telpas lietošanu un tai sniegtajiem pakalpojumiem, dzīvojamās mājas apsaimniekotājs bija tiesīgs

⁴⁷ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19 (2010.gada 26.jūlija redakcijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

iekasēt īres maksu (maksu par apsaimniekošanu⁴⁸) un dzīvojamai telpai sniegtajiem pakalpojumiem pēc dzīvojamā telpā pierakstīto personu skaita.

Savukārt, ja persona ir deklarēta dzīvojamā telpā pēc tam, kad spēkā stājās Dzīvesvietas deklarēšanas likums, neviena trešā persona –ne fiziskā, ne privāto tiesību juridiskā persona, ne valsts institūcija nevar būt pārliecināta, ka personas reģistrācijai noteiktā dzīvesvietā ir tiesisks pamats. Tāpat persona var būt deklarēta vairākās vietās, līdz ar to arī apsaimniekotājam nav nekāda pamata izrakstīt apsaimniekošanas rēķinus un maksas par dzīvojamai telpai sniegtajiem pakalpojumiem rēķinus pēc dzīvojamā telpā deklarēto personu skaita. Iespējams persona nedzīvo konkrētajā dzīvoklī un tā nav patiesā labuma guvēja (nesaņem sniegtos pakalpojumus, nepatērē tos).

Ņemot vērā minēto, ir pamats uzskatīt, ka deklarēšanās sistēma neaizstāj pieraksta sistēmu un abas šīs sistēmas var pastāvēt vienlaicīgi. Autore ieskatā abu šo sistēmu pastāvēšana līdzās pat būtu vēlama. Pieraksta sistēma sakārtotu īres tiesiskās attiecības starp īrnieku un izīrētāju, katras personas tiesiskais pamatojums lietot dzīvojamo telpu tiktu reģistrēts pašvaldībā, savukārt deklarēšanās sistēma pildītu savu mērķi, kad persona ir tiesīga norādīt jebkuru adresi, kur tā ir sasniedzama tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību. Šādā gadījumā dzīvojamās telpas īpašniekam nebūtu jāuztraucas, ka kāda sveša persona ir deklarējusi savu „sasniedzamību” viņa īpašumā vai lietojumā esošajā dzīvojamā telpā, jo šis fakts nevar radīt šai personai kādas nelabvēlīgas juridiskās sekas, apsaimniekotājam, izrakstot rēķinus, nav jāvadās pēc dzīvojamā telpā deklarēto, bet gan pierakstīto cilvēku skaita un persona, kura ir deklarējusi noteiktu dzīvesvietu kā vietu, kur tā ir sasniedzama valstij un pašvaldībai, pati ir atbildīga par savu sniegto ziņu patiesumu. Savukārt valsts un pašvaldība būtu joprojām tiesīga uzskatīt, ka, visi tās sūtītie paziņojumi uz personas norādīto deklarēto adresi, ir saņemti.

Protams, ka pierakstīšanas sistēma kā tāda norāda uz policejistiskas valsts iekārtu, kad valsts vēlas uzskaitīt un kontrolēt katru personu, kas atrodas Latvijas Republikā. Taču šajā gadījumā autore uzskata, ka nav saskatāmas nekādas pretrunas ar šā brīža spēkā esošajām Dzīvesvietas deklarēšanas likuma normām, jo, kā jau minēts iepriekš, tās balstītas uz to, lai persona būtu deklarējusies tur, kur tā patiešām faktiski dzīvo.

Tāpat varētu rasties jautājums par pieraksta sistēmas uzturēšanas izmaksām. Jebkuras sistēmas uzturēšanai nepieciešami finanšu līdzekļi. Arī šobrīd, lai uzturētu Iedzīvotāju reģistru, kur tiek norādīta arī informācija par personas deklarēto dzīvesvietu, tiek tērēti naudas līdzekļi. Saskaņā ar Dzīvesvietas deklarēšanas likuma tiesību normām pašvaldībai tāpat ir pienākums pārliecināties par deklarēšanās tiesisko pamatu, ja kāds to lūdz⁴⁹. Tādēļ nevarētu uzskatīt, ka pieraksta sistēmas

⁴⁸ Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. (2010.gada 26.jūlija redakcijā, 11.² panta pirmā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁴⁹ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, nr.104. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

ieviešana būtiski palielinātu personas reģistrēšanas noteiktā dzīvesvietā izmaksas. Turklāt iespējami arī alternatīvi risinājumi, kā samazināt šīs izmaksas. Piemēram, attiecībā uz dzīvesvietas deklarēšanas sistēmu, ir iespējams dzīvesvietu reģistrēt bez maksas internetā portālā www.latvija.lv⁵⁰, pašiem dzīvojamās telpas īpašniekiem ir iespējams pārliecināties par viņa dzīvoklī deklarētajām personām, savukārt naudas līdzekļi tiktu novirzīti sistēmas, kura jau pastāv, interneta vidē uzturēšanai.

2. DZĪVOJAMĀS TELPAS ĪRES TIESISKO ATTIECĪBU SUBJEKTI, TO TIESĪBAS UN PIENĀKUMI

2.1. Dzīvojamās telpas īrnieka tiesības iemitināt viņa īrētajā dzīvojamā telpā savus ģimenes locekļus

Saskaņā ar likuma “Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk tekstā-Likums) 4.pantu dzīvojamās telpas īres tiesisko attiecību subjekti ir izīrētājs, īrnieks un apakšīrnieks. Vienmēr gan jāatceras, ka apakšīrnieka tiesības ir atvasinātas no īrnieka tiesībām, t.i, apakšīrniekam nevar būt lielākas tiesības, kā īrniekam (skat. 2001.gada 15.maija Jelgavas tiesas spriedumu civillietā Nr.C660/01⁵¹).

Par izīrētāju var būt dzīvokļa vai dzīvojamās mājas īpašnieks vai valdītājs, savukārt par īrnieku var būt tikai fiziskā persona, kas Latvijas Republikā dzīvo pastāvīgi vai ir saņēmusi uzturēšanās atļauju likumā noteiktajā kārtībā.⁵²

Likuma 4.pantā ir minēti pamatkritēriji, kuriem personai jāatbilst, lai tā varētu tikt atzīta par īrnieku, apakšīrnieku vai izīrētāju. Taču tas nenozīmē, ka 4.pantā minētās personas ir vienīgās, kuru attiecībām piemērojams Likums. Likums subjektīvās tiesības uz dzīvojamās telpas lietošanas tiesībām piešķir arī Likuma 9.pantā minētajām personām-īrnieka ģimenes locekļiem un citām īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā tiesiski iemitinātām personām.

Noslēdzot dzīvojamās telpas īres līgumu, īrnieks iegūst ne tikai dzīvojamās telpas lietošanas tiesības, bet arī citas līgumā un Likumā noteiktās tiesības. Katram cilvēkam ir savi dzīves mērķi, ko viņš vēlas sasniegt noteiktā vecumā, vēlmes, vajadzības. Viens no svarīgākajiem dzīves mērķiem, ir

⁵⁰ Luksa M. Dzīvesvietas deklarēšana: vienkārši, ja vien visi ievērotu likumu. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=234772> [aplūkots 28.09.2011.].

⁵¹ Zemgales apgabaltiesas 2002.gada 24.janvāra spriedums civillietā Nr.C660/01 (CA 13/02-13). Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 154., 160.lpp.

⁵² Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

izveidot pašam savu ģimeni. Ģimene ir tuvākais un mīļākais, kas cilvēkam ir, tādēļ ģimenē cilvēki viens par otru rūpējas. Arī likums aizsargā cilvēka tiesības uz privāto dzīvi, mājokli⁵³ un ģimeniskās attiecības. Tā arī Īres likuma 9.pantā ir noteiktas ģimenes locekļu tiesības iemītināt dzīvojamā telpā savus ģimenes locekļus un *citās personas*.

Likumdevējs Likuma 9.pantā ir noteicis konkrētu personu loku, kuras uzskatāmas par ģimenes locekļiem Likuma izpratnē. Līdz ar to nav pamata šo pantu tulkot paplašināti, kā to bieži dara ģimenes locekļi⁵⁴. Protams, ka cilvēki jēdzienā „ģimene” pārsvarā iekļauj plašāku ģimenes loku, ar kuriem viņus saista radniecības attiecības, kā, piemēram, vecvecāki, mazbērni, pusmāsas, pusbrāļi, mātes vai tēva laulāto, mātes vai tēva brāļus, māsas, utt. Tāpat cilvēki bieži jēdzienā „ģimene” iekļauj arī tos cilvēkus, kuri viņus ir uzaudzinājuši, bet ar kuriem viņiem nav nekādu radniecības saišu un kuri nav viņus juridiski adoptējuši. Tātad ģimenes locekļi ir cilvēki, galvenokārt, pamato nevis ar likumu, bet gan ar savām sajūtām pret konkrēto cilvēku. Minēto apliecina arī autores veiktā aptauja, kurā pilnīgi visi aptaujas dalībnieki norāda uz plašāku radniecību loku, kurus viņi atzīst par saviem ģimenes locekļiem, nekā tas noteiktas Likumā.

Tomēr Likums šajā ziņā ir nelokāms un nosaka ļoti šauru cilvēku loku, kas var tikt atzīti par ģimenes locekļiem. Pārējās personas atzīstamas par *citām personām*.

Šobrīd Likums ir spēkā tā 2010.gada 1.septembra redakcijā un tā 9.pantā noteikts sekojošais:

- (1) Ģimenes locekļiem ir tiesības iemītināt viņa ģimenē dzīvojamā telpā *savu laulāto, vecākus (adoptētājus), darbspējīgos brāļus un māsas un pilngadīgos bērnus, kuriem nav savas ģimenes*, ja tam piekrituši visi attiecīgajā dzīvojamā telpā dzīvojošie ģimenes locekļi *un* ja iepriekš par to *rakstveidā informēts* izīrētājs.
- (2) *Nepilngadīga bērna* (arī adoptēta) iemītināšanai *viņa vecāku ģimenē* dzīvojamā telpā pārējo tajā dzīvojošo pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana nav nepieciešama, bet par to *rakstveidā informējams* izīrētājs.
- (3) Persona, kura saskaņā ar šā panta pirmo vai otro daļu iemītināta ģimenes locekļu ģimenē dzīvojamā telpā, atzīstama par ģimenes locekli.
- (4) Ģimenes locekļu aizbildņu vai aizgādņu iemītināšanai ģimenes locekļu ģimenē dzīvojamā telpā pārējo tajā dzīvojošo ģimenes locekļu piekrišana nav nepieciešama, bet par to *rakstveidā informējams* izīrētājs.
- (5) Šā panta pirmajā vai otrajā daļā minētās personas (turpmāk — *cita persona*) iemītināšanai ģimenes locekļu ģimenē dzīvojamā telpā nepieciešama izīrētāja, ģimenes locekļu un visu tajā dzīvojošo ģimenes locekļu piekrišana.
- (6) Šajā pantā minētās personas dzīvojamā telpā var iemītināt, ja tās atbilst šā Likuma 4.panta

⁵³ Latvijas Republikas Satversme. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.

⁵⁴ Valsts akciju sabiedrības “Privatizācijas aģentūra” lietvedībā esošie materiāli.

otrās daļas noteikumiem.

(7) Ne vēlāk kā triju dienu laikā pēc tam, kad ģimenes loceklis vai *cita persona* iemitināta šajā pantā noteiktajā kārtībā ģimenes locekļa dzīvojamā telpā, attiecīgās personas vārds, uzvārds un personas kods ierakstāms dzīvojamās telpas īres līgumā.

(05.07.2001. likuma redakcijā, kas stājas spēkā 01.01.2002.)⁵⁵

Tātad saskaņā ar Likumu, persona ģimenes locekļa dzīvojamā telpā tiek iemitināta noteiktā statusā-kā ģimenes loceklis vai kā *cita persona*. Atkarībā no šī statusa Likums nosaka personai noteiktas tiesības un pienākumus. Tiesības un pienākumi personai, kas ir ģimenes loceklis, atšķiras no tiesībām un pienākumiem, kas noteikti *citai personai*. Likuma 9.pantā ir paredzēta arī noteikta kārtība, kādā dzīvojamā telpā minētās personas ir iemitināmas.

Vispusīgi apskatot Likuma 9.pantu, **par ģimenes locekļiem atzīstami:**

- 1) ģimenes locekļa laulātais;
- 2) ģimenes locekļa vecāki (adoptētāji);
- 3) ģimenes locekļa nepilngadīgie bērni (arī adoptētie);
- 4) ģimenes locekļa darbspējīgie brāļi un māsas;
- 5) ģimenes locekļa pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimenes,

savukārt ***par citām personām atzīstamas, visas tās personas, kas nav minētas kā ģimenes locekļi un pie tām pieder arī:***

- 1) ģimenes locekļu nepilngadīgie bērni (arī adoptētie);
- 2) ģimenes locekļu aizbildņi, aizgādņi un viņu nepilngadīgie bērni (arī adoptētie);
- 3) citu personu nepilngadīgie bērni.

Šo pantu ir jāaplūko diezgan uzmanīgi un ar izpratni, jo tajā noteiktais ir ļoti svarīgs turpmākajās īres attiecībās starp ģimenes locekli un izīrētāju. Autore uzskata, ka šajā pantā ir vairāki neveiksmīgi formulējumi, kas var novest pie dažādiem interpretācijas variantiem un līdz ar to arī juridiskajām sekām. Tā piemēram, no Likuma nav saprotams, vai ģimenes locekļa laulātais ir atzīstams par viņa ģimenes locekli, ja laulība tiek šķirta? Kā saprast vārdu savienojumu „ģimenes locekļi, kuriem nav savas ģimenes”? Kā konstatēt vai persona, kas formāli atbilst ģimenes locekļa statusam, tajā ir arī iemitināta ar statusu „ģimenes loceklis”, nevis kā *cita persona*? Taču vissvarīgākais jautājums ir, vai par ģimenes locekļiem atzīstami tikai tie nepilngadīgie bērni, kas ir viņa paša bērni, vai arī par ģimenes locekļiem atzīstami arī tie nepilngadīgie, kas ir ģimenes locekļa dzīvojamā telpā vai citu

dzīvoklī tiesiski iemitināto personu nepilngadīgie bērni? Uz šiem jautājumiem autore centīsies rast atbildes turpmākajā tekstā šajā nodaļā.

Izpētot 1963.gada 27.decembra Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodeksa (turpmāk-Latvijas PSR Civilkodekss) tiesību normas, kas bija spēkā no 1964.gada 1.jūnija⁵⁶ līdz 1993.gadam⁵⁷ var secināt, ka par ģimenes locekļiem, salīdzinājumā ar šā brīža spēkā esošajā Likumā noteikto, varēja tikt atzīts plašāks radnieku loks. Lai arī Latvijas PSR Civilkodeksa 316.panta trešajā daļā bija noteikts, ka ģimenes locekļi ir viņa laulātais, viņa bērni (arī adoptētie) un vecāki (adoptētāji), šā paša panta ceturtajā daļā bija noteikts, ka par ģimenes locekļiem var atzīt arī citus radniekus, tajā skaitā darba nespējīgus apgādājamus, ar nosacījumu, ka šie radnieki dzīvo kopā ar ģimenes locekļiem un viņiem ir kopīga saimniecība⁵⁸.

1983.gada 2.jūnijā tika pieņemts Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss (turpmāk-Latvijas PSR dzīvokļu kodekss), kura tiesību normas prevalē pār vispārējām (Latvijas PSR Civilkodeksa) tiesību normām⁵⁹ un kurš bija spēkā no 1984.gada 1.janvāra līdz 1993.gada 1.jūlijam. Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63.pantā bija noteiktas tās personas, kas atzīstamas par ģimenes locekļiem. Ja Latvijas PSR Civilkodeksā par ģimenes locekļiem tika atzīti viņa laulātais, viņa bērni un viņa vecāki, tad Latvijas PSR dzīvokļu kodeksā jau bija noteikts plašāks ģimenes locekļu loks, norādot, ka par ģimenes locekļiem atzīstami ne tikai viņa paša bērni un paša vecāki, bet arī jebkura viņa ģimenes locekļu bērni (arī adoptētie) un vecāki (adoptētāji).⁶⁰ Arī darba nespējīgie apgādājamie bija atzīti par ģimenes locekļiem, ja viņi pastāvīgi dzīvoja kopā ar ģimenes locekļiem un viņiem bija kopēja saimniecība.⁶¹

Saskaņā ar Latvijas PSR Civilkodeksu netika prasīts, lai ģimenes locekļi, vecāki vai bērni dzīvotu kopā ar ģimenes locekļiem, taču šāda prasība bija iekļauta Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63.panta pirmajā daļā. Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa 63.panta otrajā daļā⁶², tāpat kā Latvijas PSR Civilkodeksa 316.panta ceturtajā daļā bija noteikts, ka par ģimenes locekļiem var atzīt arī citus radniekus, ja tie dzīvo kopā ar ģimenes locekļiem un viņiem ir kopīga saimniecība.

⁵⁵ Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, nr.19.

⁵⁶ Rušeniņš J. Aktuālas cilvēktiesību ieviešanas problēmas autortiesību aizsardzības jomā Latvijā. Pieejams: http://www.turiba.lv/komunikacijas_2009/pages/Ruseniks_lv.html [aplūkots 2010.gada 12.aprīlī].

⁵⁷ Romiešu civiltiesību pamatu kursa pasniegšanas metodika LU un tās ietekme uz Latvijas tiesībām. Pieejams: <http://www.rozenfelds.lv/lv/publikacijas/janis/45> [aplūkots 2010.gada 12.aprīlī].

⁵⁸ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilkodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 418.-419.lpp.

⁵⁹ Likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību". LR likums, 8.panta trešā daļa. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1994. 18.jūnijs, nr.72. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁶⁰ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983, 46.lpp.

⁶¹ Turpat, 47.lpp.

Nemot vērā minēto, varam secināt, ka arī PSR tiesību normas noteica konkrētu personu loku, kuras nepārprotami uzskatāmas par ģimenes locekļiem. Lai par ģimenes locekļiem atzītu citas personas, likumā neminētus ģimenes locekļus, bija jākonstatē, ka šie locekļi dzīvoja kopā ar ģimenes locekļiem un tiem ar ģimenes locekļiem bija kopīga saimniecība.

Civillikuma 3.pantā noteikts, ka katra civiltiesiska attiecība apspriežama pēc likumiem, kas bijuši spēkā tad, kad šī attiecība radusies, pārgrozījies vai izbeigusies⁶³. Neskartas paliek jau iegūtās tiesības⁶⁴. Pamatojoties uz šo tiesību normu, persona, kas jau reiz ieguvusi kādas tiesības, nevar tās vēlāk zaudēt, ja tiek mainīts Likums.

Tātad varam secināt arī to, ka ir iespējama situācija, ka šobrīd ģimenes locekļa statuss ir personai, kas nav minēta kā ģimenes loceklis šā brīža spēkā esošā Likuma 9.panta pirmajā un otrajā daļā, ja vien šī persona kā ģimenes loceklis dzīvojamā telpā ir iemītināta laikā, kad tiesību normas par ģimenes locekli atzina arī citus locekļus, kuri dzīvojamā telpā tika iemītināti kā ģimenes locekļi.

Minētais gan nenozīmē, ka Padomju Sociālistiskās Republikas laikā likumdevējs bija radījis situāciju, kad dzīvojamā telpā var iemītināties neierobežots skaits ģimenes locekļu, kuri iegūst pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu. Dzīvojamā telpā pieļaujama iemītināmo ģimenes locekļu skaits bija atkarīgs no dzīvojamās telpas platības. Dzīvokļu kodeksa 55. un 56.pantā bija noteikts, ka uz katru dzīvojamā telpā dzīvojošo ģimenes locekli nedrīkst būt mazāk par 6 vai 9 kvadrātmetriem⁶⁵ dzīvojamās platības, atkarībā no dzīvokļa statusa dzīvoklis vai kopējais dzīvoklis. Latvijas PSR Civilkodeksā nebija iekļauta minimālās platības prasība, taču praksē analogiski tika pielietoti nolikuma par dzīvojamās platības sadales kārtību 28.pkt. noteikumi par 6 kvadrātmetriem.⁶⁶ Tādējādi ģimene nevarēja iemītināt savā dzīvojamā telpā vēl kādu ģimenes locekli, ja dzīvojamās telpas platība nebija tik liela, lai uz katru dzīvojamā telpā dzīvojošo ģimenes locekli būtu vismaz 6 kvadrātmētru liela platība. Šāds ierobežojums autores ieskatā ir pamatots, jo nodrošina normālus sadzīviskos apstākļus dzīvojamā telpā, turklāt vispārzināma patiesība ir teicienā, kur vairāk cilvēku, tur vairāk domstarpību.

Atgriežoties pie šā brīža spēkā esošā Likuma redakcijas, jāpiebilst, ka Likuma 9.panta redakcija, kāda tā ir šobrīd, spēkā stājās 2002.gada 1.janvārī. Iepriekšējā Likuma redakcijā, kas bija spēkā no 1993.gada 1.aprīļa (Likuma sākotnējā redakcija) līdz 2001.gada 31.decembrim, ģimenes locekļus un citas personas tika atrunātas Likuma 10.pantā, kas

⁶² Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983., 46.lpp.

⁶³ Civillikums. Ievads. LR likums. Rīga: Ziņotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.

⁶⁴ Turpat.

⁶⁵ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983., 43.lpp.

⁶⁶ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilkodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 418.lpp.

sastāvēja no trīs daļām. Saskaņā ar Likuma sākotnējās redakcijas 9.panta pirmo daļu un 10.panta pirmo daļu, par ģimenes locekļiem tika atzīti viņa laulātais, vecāki (adoptētāji), darba nespējīgie vai nepilngadīgie brāļi, māšas un darba nespējīgie pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimenes, ar nosacījumu, ka šīs personas pastāvīgi dzīvo kopā ar ģimēni un tām ar ģimēni ir kopīga saimniecība.

Nemot vērā minēto, nevar piekrist Rolanda Krauzes viedoklim, kas atspoguļots grāmatā „Par dzīvojamo telpu ģimēni. Likums ar komentāriem. Otrais papildinātais izdevums”, kurā viņš raksta, ka ar 2001.gada 5.jūlija grozījumiem Likumā, kas spēkā stājās 2002.gada 1.janvārī, tika būtiski sašaurināts ģimenes locekļu loks⁶⁷. Minētais viedoklis joprojām atrodams arī Rolanda Krauzes 2008.gadā izdotajā grāmatā „Par dzīvojamo telpu ģimēni. Likums ar komentāriem. Ceturtais papildinātais izdevums”.⁶⁸

Pēc Rolanda Krauzes viedokļa sākotnējā Likuma redakcija, kas bija spēkā no 1993.gada 1.aprīļa līdz 2001.gada 31.decembrim, paredzēja, ka par ģimenes locekli var būt personas, kas ir arī citi ģimenes radnieki (mazbērni, vecvecāki, māšīcas, brālēni, utt.). Lai arī Likuma 9.panta pirmās daļas iepriekšējā redakcija tiešām saturēja vārdu “ģimēni”, šī tiesību norma nav tulkojama gramatiski, jo norādīja uz 10.panta pirmajā daļā minētajām personām⁶⁹, kurā, tāpat kā šā brīža spēkā esošajā Likuma redakcijā, bija noteikts ierobežots personu (ģimēni) loks, kas varēja tikt atzīts par ģimenes locekļiem.

Atšķirības, kas saskatāmas starp Likuma sākotnējo redakciju un šā brīža spēkā esošo Likuma redakciju, ir šādas:

Likuma sākotnējā redakcija (spēkā no 1993.gada 1.aprīļa-2001.gada 31.decembrim)	Likuma šā brīža spēkā esošā redakcija (spēkā no 2002.gada 1.janvāra)	Ģimenes locekļu loks	Pamatojums
Laulātais*	Laulātais**	Paplašināts	Šobrīd netiek prasīts, lai laulātais dzīvo kopā ar ģimēni un viņam ar ģimēni ir kopēja saimniecība.
Vecāki (adoptētāji)*	Vecāki (adoptētāji)**	Paplašināts	Šobrīd netiek prasīts, lai vecāki (adoptētāji) dzīvo kopā ar ģimēni un viņiem ar ģimēni ir kopēja saimniecība.
Nepilngadīgie bērni*	Nepilngadīgie bērni**	Paplašināts	Šobrīd netiek prasīts, lai nepilngadīgie bērni dzīvo kopā ar ģimēni un viņiem ar ģimēni ir kopēja saimniecība.
Darba nespējīgie brāļi, māšas*	Darba nespējīgie brāļi, māšas**	Paplašināts	Šobrīd netiek prasīts, lai darba nespējīgie brāļi, māšas dzīvo kopā ar ģimēni un viņiem ar ģimēni ir kopēja saimniecība.
Nepilngadīgie brāļi, māšas*	-	Sašaurināts	Šā brīža spēkā esošā Likuma

⁶⁷ Krauze R. Par dzīvojamo telpu ģimēni. Likums ar komentāriem. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 37.lpp.

⁶⁸ Turpat, 53.lpp.

⁶⁹ Likums “Par dzīvojamo telpu ģimēni”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, nr.19 (13.11.1998.gada 13.novembra likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2001.gada 31.decembrim). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

			redakcija neparedz ģimenes locekļa statusu ģimenes nepilngadīgajiem brāļiem, māsām. Sākotnējā Likuma redakcijā šādas tiesības nepilngadīgajiem brāļiem, māsām bija paredzētas.
Darba nespējīgie pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimenes*	Pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimenes**	Paplašināts	Šobrīd netiek prasīts, lai pilngadīgajiem bērniem, kuriem nav savas ģimenes tiktu konstatēta arī darba nespēja, kā arī netiek prasīts, lai šīs personas dzīvo kopā ar ģimēni un viņiem ar ģimēni ir kopēja saimniecība.

* ar nosacījumu, ka persona pastāvīgi dzīvo kopā ar ģimēni un tai ar ģimēni ir kopīga saimniecība.
 ** persona dzīvojamās telpas lietošanas tiesības iegūst, ja ir ierakstīta dzīvojamās telpas īres līgumā.

Tabula Nr.1

„Ģimenes locekļu uzskaitījums Likuma 1993.gada 1.aprīļa redakcijā un 2002.gada.janvāra redakcijā”.

Apskatot tabulu Nr.1, var secināt, ka Likuma 2001.gada 5.jūlija grozījumi, kas spēkā stājās 2002.gada 1.janvārī, pretēji Rolanda Krauzes viedoklim, nevis būtiski sašaurināja to personu loku, kuras var tikt atzītas par ģimenes locekļiem, bet gan tieši otrādi-būtiski paplašināja. Vienīgā pozīcija, par kuru var piekrist Rolandam Krauzem- ģimēni ar 2002.gada 1.janvārī dzīvojamā telpā kā savus ģimenes locekļus nevar iemitināt savus nepilngadīgos brāļus un māsas. Galvenās izmaiņas Likumā ar 2001.gada 5.jūlija grozījumiem ir tās, ka Likums vairāk nepieprasa, lai ģimenes locekļi dzīvo kopā ar ģimēni un tam ar ģimēni ir kopēja saimniecība. Taču Likums personas tiesību konstatēšanai prasa, lai persona tiku ierakstīta dzīvojamās telpas īres līgumā.

Neskatoties uz minēto, ir atrodami tiesas spriedumi, kur tiesa nepareizi izspriedusi lietu, pamatojoties jau uz iepriekš minēto Rolanda Krauzes viedokli. Tā 2010.gada 24.martā Augstākās tiesas Senāts ir taisījis spriedumu civillietā Nr.SK-65/2010 K.B., K.K. un R.A.K. prasībā pret Rīgas domi un Rīgas domes Dzīvojamo telpu izīrēšanas komisiju par īres tiesību atzīšanu, kurā ir norādījis, ka apelācijas instances tiesa, konstatējot, ka persona dzīvojamā telpa iemitinājusies laikā, kad spēkā bija Likuma sākotnējā redakcija, pareizi piemērojusi Likuma 1993.gada 1.aprīļa redakcijas tiesību normas, taču nav pareizi tās iztulkojusi.⁷⁰ Apelācijas instances tiesa, lemjot par mazbērna iemitināšanu viņu vecvecāku īrētajā telpā, norādījusi, ka mazbērns ir ieguvis ģimenes locekļa statusu, atsaucoties uz Likuma 9.pantu, kurā bija noteikts, ka par ģimenes locekļiem atzīstami laulātie un citi radnieki. Taču 9.pants saturēja arī nosacījumu, ka personas var tikt iemitinātas tikai un vienīgi Likuma 10.pantā noteiktajā kārtībā un ar 10.pantā noteikto statusu. Un kā jau iepriekš minējusi autore, Likuma 10.pants 1993.gada 1.aprīļa redakcijā noteica ierobežotu

radnieku loku, kas atzīstamas par ģimenes locekļiem un „mazbērni šo personu lokā neietilpa”.⁷¹

Augstākās tiesas Senāts 2005.gada 1.jūnijā taisījis spriedumu citā lietā (civillietā Nr.SKC-361),⁷² ar kuru atstāja spēkā Rīgas apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2005.gada 17.februāra spriedumu Ingas Ē. Prasībā pret Eduardu K. par tiesību zaudēšanu uz dzīvojamo telpu un izlikšanu, ar kuru noraidīta Ingas Ē. prasība.

Šajā spriedumā Augstākās tiesas Senāts pareizi ir norādījis, ka saskaņā ar Civillikuma 3.pantu jauns likums nevar atņemt jau agrāk iegūtās un esošās tiesības, tādējādi personas tiesības lietot dzīvojamo telpu nosakāmas atbilstoši tam statusam, kādu persona ieguva, iemitinoties dzīvojamā telpā. Tātad Eduarda K. statuss jāvērtē saskaņā ar Likuma sākotnējās redakcijas tiesību normām, jo Eduards K. strīdus dzīvojamā telpā iemitinājās 1996.gada 16.oktobrī. Taču Autore uzskata, ka Augstākās tiesas Senāts nav pareizi izspriedis lietu, nepareizi iztulkojot Likuma sākotnējās redakcijas tiesību normas par ģimenes locekļa statusu.

Spriedumā norādīts, ka Eduards K. ir Ingas Ē. mirušās mātes vīrs, taču, ievietojoties dzīvojamā telpā 1996.gada 16.oktobrī, viņš dzīvojamā telpā tika pierakstīts kā Ingas Ē. ģimenes loceklis-tēvs. Prasītāja norādījusi, ka starp pusēm nepastāv ne radniecīgas, ne līgumiskas attiecības, kas atbildētājam Eduardam K. dotu pamatu lietot prasītājai nu jau piederošo, privatizēto dzīvokli.⁷³ Apelācijas instances tiesa, noraidot Ingas Ē. prasību, norādījusi, ka Eduards K. ieguva Ingas Ē., kas 1996.gada 16.oktobrī bija vēl tikai dzīvokļa ģimene, statusu pirms spēkā stājās Likuma 2001.gada 5.jūlija grozījumi, tādēļ Eduards K. saglabā sava ģimenes locekļa statusu arī pēc Likuma grozījumu spēkā stāšanās, t.i., 2002.gada 1.janvāra.⁷⁴ Apelācijas instances tiesa spriedumā nav norādījusi, pēc kādam tiesību normām un uz kāda pamata Eduards K. tika pierakstīts dzīvojamā telpā kā Ingas Ē. ģimenes loceklis, tādējādi nepareizi izspriežot lietu. Augstākās tiesas Senāts, tieši tāpat kā apelācijas instances tiesa, norādījis uz Likumā veiktajiem grozījumiem, kas it kā būtiski sašaurinājuši ģimenes locekļa statusu.⁷⁵ Šādam tiesas apgalvojumam nevar piekrist. Saskaņā ar tabulā Nr.1 minēto, Eduards K., ievietojoties dzīvojamā telpā 1996.gada 16.oktobrī nevarēja tikt atzīts par Ingas Ē. ģimenes locekli, ne pamatojoties uz Likuma sākotnējo redakciju, ne šā brīža spēkā esošo redakciju. Tādēļ, lai noraidītu Ingas Ē. prasību, tiesai bija jākonstatē, ka Eduards K. ir ieguvis Ingas Ē. ģimenes locekļa statusu pirms Likuma spēkā stāšanās, kad tiesību normas paredzēja, ka par ģimenes locekli var būt arī citi ģimenes radnieki, tajā skaitā mātes vīrs, ja

⁷⁰ Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 24.marta spriedums civillietā Nr.SKC-65/2010.

⁷¹ Turpat.

⁷² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005.gada 1.jūnija spriedums civillietā Nr.SKC-361. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 300.lpp.

⁷³ Turpat.

⁷⁴ Turpat, 301.lpp.

⁷⁵ Turpat, 302.lpp.

viņš dzīvoja kopā ar ģimēni un viņam ar ģimēni bija kopēja saimniecība. Pretējā gadījumā Eduards K. atzīstams par *citu personu*.

Atgriežoties pie tā ģimēna locekļu loka, kas ir noteikts šā brīža spēkā esošajā Likuma redakcijā, nav šaubu, kuras personas juridiski atzīstamas par ģimēna vecākiem, nepilngadīgajiem bērniem, laulāto un darbspējīgiem māsām, brāļiem. Vairāk jāpieskaras vārdu salikumam „pilngadīgiem bērniem, kuriem nav savas ģimēns” analīzei. Kā jau iepriekš minēts, nav īsti saprotams, ko likumdevējs ir domājis ar šo vārdu salikumu, tādējādi nav arī skaidrs, kādiem kritērijiem jāatbilst personai, lai ģimēns to varētu iemitināt savā ģimēnā dzīvojamā telpā kā ģimēna locekli, kuram nav savas ģimēns. Vai tie ir bērni, kuri nav stājušies laulībā vai kuriem vēl nav savu bērnu?

Autores aptaujātie uz jautājumu ko viņi saprot ar jēdzienu „pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimēns” atbildēja dažādi. Vairums uzskata, ka tās ir personas, kuras nav stājušās laulībā un kurām nav savu bērnu, daži no aptaujātajiem norāda, ka, lai iegūtu minēto statusu, jākonstatē, ka personai nav arī faktiskās laulāto attiecības ar kādu, nav brāļi, māsas, vecvecāki, ka arī citi radnieki. Ņemot vērā atšķirīgos viedokļus, jānoskaidro, ko ar minēto jēdzienu saprot tiesa.

Augstākās tiesas Senāts 2011.gada 23.martā izskatīja civillietu Nr.SK-121/2011 G.K. prasībā pret Rīgas domi ar trešo personu SIA par ģimēna locekļa atzīšanu un pienākuma uzlikšanu noslēgt ģimēna līgumu.

G.K. iemitinājās savas mātes ģimēnā dzīvojamā telpā, kad vēl juridiski atradās laulībā. Abas sievietes vērsās Rīgas domē ar iesniegumu iekļaut G.K. ģimēna līgumā kā viņas mātes ģimēna locekli. Rīgas dome iesniegumu noraidīja, norādot, ka G.K. ir noslēgusi laulību. Aptuveni pēc pus gada prasītāja laulība tika šķirta un viņa joprojām turpināja dzīvot pie savas mātes, kura pēc pāris mēnešiem nomira, līdz ar to prasītāja vērsās tiesā, pamatojoties uz Likuma 9.panta pirmo daļu un 14.panta ceturto daļu, lūdzot tiesu atzīt viņu par savas mātes ģimēna locekli un uzlikt par pienākumu Rīgas domei noslēgt ar viņu ģimēna līgumu iepriekšējās ģimēns G.K. mātes vietā.

Apelācijas instances tiesa, tāpat kā pirmās instances tiesa prasību noraidīja. Apelācijas instances tiesa norādīja, ka lietā ir strīds par to, vai prasītāja G.K. atbilst pilngadīga bērna, kuram nav savas ģimēns, statusam, un vai ir ievērots priekšnosacījums-īpriekšēja izīrētāja rakstveida brīdināšana. Tiesā ir norādījusi, ka prasītāja, iemitinoties dzīvojamā telpā, sastāvot laulībā nevarēja iegūt ģimēns ģimēna locekļa statusu, taču šādu statusu G.K. ieguva pēc tam, kad spēkā stājās spriedums par viņas laulības šķiršanu. Šādam argumentam piekritis arī Augstākās tiesas Senāts, izskatot lietu kasācijas kārtībā.⁷⁶

⁷⁶ Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.marta spriedums civillietā Nr.SK-121/2011.

No minētā varam secināt, ka viens no apstākļiem, kas jāvērtē, noskaidrojot, vai personai ir vai nav sava ģimene, ir - vai persona juridiski atrodas laulībā. Nav svarīgi un netiek vērtēts tas, vai starp laulātajiem pastāv laulības attiecības, vai tie dzīvo kopā. Par juridiski pamatotu argumentu Augstākās tiesas Senāts ir uzskatījis juridiski pastāvošas laulības esamību. Jāpiemin, ka tiesa šajā lietā nav vērtējusi, vai G.K. ir savi bērni. Šādam jautājumam Augstākās tiesas Senāts ir pieskāries citā lietā (civillietā Nr.SK-78/2011)⁷⁷, 2011.gada 6.aprīlī izskatot SIA prasību pret T.S. par dzīvojamo telpu atbrīvošanu, zaudējumu piedziņu un T.S. pretprasību pret SIA par īres līguma noslēgšanu. Lietā tika skatīts, vai atbildētāja T.S., atkārtoti iemitinoties dzīvojamā telpā 2003.gada jūnijā pie saviem vecākiem, ir atzīstama par īrnieka pilngadīgo bērnu, kuram nav savas ģimenes.

Atbildētāja T.S. norādījusi, ka viņa dzīvojamā telpā iemitinājās 1981.gadā, pamatojoties uz īres līgumu. 1983.gadā T.S. aizgājusi dzīvot pie sava laulātā, dzīvojamā telpā atstājot kā savus ģimenes locekļus tēvu un māti, taču pēc sava vīra nāves 2003.gada 30.aprīlī, atgriezās dzīvot pie vecākiem. 2003.gada 3.jūnijā dzīvojamās telpas īres līgums bez T.S. ziņas pārslēgts ar viņas tēvu, kurš 2004.gada 13.septembrī miris.

2007.gada 13.februārī īpašuma tiesības uz namu, kurā atrodas strīdus dzīvoklis, nostiprinātas zemesgrāmatā prasītajai SIA. Atbildētāja T.S. uzskata, ka viņa dzīvojamā telpā iemitinājusies kā īrnieka ģimenes loceklis, kuram ir tiesības īrnieka nāves gadījumā, pamatojoties uz Likuma 14.panta ceturto daļu, pārslēgt īres līgumu uz sava vārda, savukārt SIA, pamatojoties uz Likuma 8.pantu, ir saistoši iepriekšējā īpašnieka noslēgtie īres līgumi⁷⁸.

Apelācijas instances tiesa prasību apmierināja, bet pretprasību noraidīja. Tiesa norādīja, ka nevis atbildētājai, bet gan viņas tēvam piešķirts dzīvoklis, pamatojoties uz 1955.gada orderi, un tieši atbildētājas tēvs kopā ar laulāto G.J. bijušas personas, kas kā īrnieks un viņa ģimenes loceklis dzīvojušas strīdus dzīvojamā platībā, kad tika noslēgts 2003.gada 3.jūnija īres līgums. Savukārt no 2004.gada 7.septembra G.J. dzīvesvieta atrodas citur. Atbildētāja T.S. ir bijusi laulāta un viņai šajā laulībā dzimusi meita, kas dzīvo citā dzīvesvietā, secīgi T.S. nevar tikt atzīta par īrnieka ģimenes locekli-pilngadīgo bērnu, kuram nav savas ģimenes⁷⁹.

Augstākās tiesas Senāts, izskatot lietu kasācijas kārtībā, atcēla apelācijas instances tiesas spriedumu un nodeva to jaunai izskatīšanai. Senāts norādīja, ka apelācijas instances tiesa, izskatot lietu pēc būtības, nav noskaidrojusi lietas apstākļus. Tiesai bija jānoskaidro, vai brīdī, kad atbildētāja atkārtoti iemitinājās strīdus dzīvojamā telpā, viņai bija sava ģimene, nevis jāatsaucas uz apstākli, ka viņai kādreiz ir bijusi sava ģimene. Tāpat apelācijas instances tiesa, norādot, ka atbildētājai ir meita, nav noskaidrojusi, kāds ir meitas ģimenes stāvoklis un vai ir iespējama

⁷⁷ Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 6.aprīļa spriedums civillietā Nr.SK-78/2011.

⁷⁸ 1993.gada 16.februāra likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁷⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 6.aprīļa spriedums civillietā Nr.SK-78/2011.

atbildētājas T.S. ievietošanās pie meitas. Augstākās tiesas Senāts norādījis, ka šie apstākļi ir ļoti būtiski, lai nonāktu pie lietas pareizas izspriešanas.

Tātad Augstākās tiesas Senāts, izskatot lietu par jautājumu, vai persona ir atzīstama par ģimenes locekli-pilngadīgo bērnu, kuram nav savas ģimenes, atzinusi, ka jānoskaidro vai persona ir laulāta, vai laulība kādu iemeslu dēļ juridiski nav izbeigta (piem., šķirta, laulātais miris, laulība atzīta par spēkā neesošu⁸⁰), vai personai ir savi bērni, kāds ir šo bērnu ģimenes stāvoklis un vai personai ir iespēja iemīnāties pie saviem bērniem. Tātad nepietiek konstatēt, ka personai ir savi bērni, lai uzskatītu, ka tā nav atzīstama par personu, kurai nav savas ģimenes. Augstākās tiesas Senāts īpaši uzsvēris, ka katrā konkrētajā gadījumā ir noskaidrojami lietas faktiskie apstākļi par ģimenes esamību, tādējādi nonākot pie taisnīgākā rezultāta.

Kā jau minēts iepriekš, apmēram 90% no aptaujātajiem uzskata, ka pilngadīgs bērns, kuram nav savas ģimenes, ir bērns, kurš neatrodas laulībā un kuram nav savu bērnu. Pat tad, ja persona nekad nav bijusi laulāta un neatrodas laulībā, aptaujātie uzskata, ka cilvēks, kuram ir savi bērni, nevar tikt atzīts par personu, kurai nav savas ģimenes. Autore pievienojas gan tiesas, gan aptaujāto viedoklim, ka viens no kritērijiem ir atrašanās laulībā, taču jautājumā par savu bērnu esamību autore pievienojas tikai Augstākās tiesas Senāta viedoklim, proti, izlemjot vai persona ir atzīstama par savu vecāku ģimenes locekli, kuram nav savas ģimenes, jautājums par savu bērnu esamību ir vērtējams. Cilvēku nevar uzskatīt par personu, kurai ir sava ģimene, Likuma izpratnē tikai tāpēc, ka viņam ir savi bērni.

Protams, ka, radot savus bērnus, veidojas jauna ģimene, taču, apskatot šo situāciju no īres tiesisko attiecību viedokļa un vērtējot, vai atzīt personu par pilngadīgu bērnu, kuram nav savas ģimenes, tiesiskais risinājums dažādās situācijās var būt atšķirīgs. Tā, piemēram, ja pilngadīgajam bērnam ir savi nepilngadīgi bērni, kurus viņš materiālu apsvērumu dēļ nespēj pienācīgi uzturēt, būtu jāraugās no nepilngadīgo bērnu tiesību aizsardzības viedokļa, interpretējot tiesību normas tā, lai tās pēc iespējas aizsargātu nepilngadīgo bērnu un nodrošinātu to ar mājokli, tātad, lai ar tiesību normām katrā konkrētā gadījumā sasniegtu taisnīgāko mērķi. Turklāt jāņem vērā, ka saskaņā ar Civillikuma Ģimenes tiesību daļas 179.panta ceturto daļu šādā gadījumā bērna uzturēšanas pienākums gulstas uz vecvecākiem⁸¹.

Ja tiek konstatēts, ka pilngadīgajam bērnam viņa paša bērni ir pilngadīgi, saskaņā ar Civillikuma Ģimenes tiesību daļas 188.pantu, kurā noteikts, ka pilngadīgajiem bērniem ir

⁸⁰ Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 30.jūnijs, nr.75. (59.-83.pants)
Pieejams: <http://www.likumi.lv>.

⁸¹ Turpat, (179.panta ceturta daļa).

pienākums rūpēties par saviem vecākiem, ja viņi paši to nespēj⁸², vispirms būtu jāraugās, vai personai ir iespējams iemitināties pie saviem pilngadīgajiem bērniem.

Pēc būtības, ir iespējams analogiski piemērot minētās Civillikuma normas, lai noskaidrotu, vai pienākums personu nodrošināt ar mitekli gulstas uz viņa vecākiem vai bērniem, taču tad būtu jāvērtē personas materiālais stāvoklis. Autore uzskata, ka šādu analogiju var piemērot tajos gadījumos, kad nav iespējams konstatēt, vai vecāki ir vēlējušies savu pilngadīgo bērnu iemitināt viņu ģimēnī dzīvojamā telpā kā ģimenes locekli, bet šī konstatēšana ir nepieciešama. Piemēram, šāda situācija var izveidoties gadījumā, ja vecāki (īrnieki) ir miruši un dzīvojama telpā palikušas dzīvot vairākas personas, kuras var atzīt par īrnieka ģimenes locekļiem un šīs personas nevar vienoties par īres līguma pārslēgšanu, tādējādi apstrīdot vecāku gribu otru ģimenes locekli iemitināt vecāku ģimēnī dzīvojamā telpā ģimenes locekļa statusā.

Gadījumos, kad netiek apstrīdēta īrnieka griba iemitināt dzīvojamā telpā savu pilngadīgo bērnu, kurš juridiski neatrodas laulībā, kā ģimenes locekli, nav pamata personas tiesību ierobežošanai tikt atzītai par īrnieka ģimenes locekli - bērnu, kuram nav savas ģimenes, - pat, ja šim bērnam ir savi pilngadīgie bērni. Iespējams, ka šiem pilngadīgajiem bērniem ir sava ģimene, kura var arī nebūt juridiski nostiprināta, noslēdzot laulību. Persona, iespējams, jūtas vientuļa, negrib būt par nastu saviem bērniem, bet vēlas atgriezties dzīvodot pie vecākiem, kuriem var palīdzēt arī ikdienas darbos. Nedrīkst aizmirst, ka mājokļa jautājums ir pietiekami jūtīgs un sociāls jautājums. Arī likumdevējam, pieņemot tiesību normas, ir jādomā par ģimenes un ģimeniskuma tajā saglabāšanu.

2.2. Nepilngadīga bērna (arī adoptēta) statuss un tiesības īres tiesiskajās attiecībās

Ir skaidrs, ka nepilngadīgais, kurš ir īrnieka bērns (arī adoptētais), atbilst likuma „Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk tekstā-Likums) 9.panta trešajā daļā noteiktajam statusam-īrnieka ģimenes locekli. Tomēr viennozīmīgu atbildi uz to, vai Likuma 9.panta otrajā daļā ietvertais formulējums, to tulkojot gramatiski, attiecas tikai un vienīgi uz īrnieka nepilngadīgo bērnu, vai tas aptver arī īrnieka ģimenes locekļu un *citu personu* nepilngadīgo bērnu iemitināšanu dzīvojamā telpā, tādējādi piešķirot tiem īrnieka ģimenes locekļa statusu, sniegt nevar.

Apskatot Likuma 9.panta otrās daļas formulējumu un to tulkojot gramatiski, redzam, ka nepilngadīgo iemītina viņa vecāku ģimēnī telpā. Netiek lietots formulējums “viņa vecāku-īrnieka” vai “viņa vecāku, kas ir īrnieks” ģimēnī dzīvojamā telpā, kas nepārprotami liktu nošķirt nepilngadīgā bērna iemitināšanu dzīvojamā telpā kā īrnieka ģimenes locekli vai kā *citu personu*. Savukārt Likuma 9.panta trešajā daļā noteikts, ka šie nepilngadīgie atzīstami par īrnieka ģimenes locekļiem.

⁸² Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 30.jūnijs, Nr.75 (188.pants).
Pieejams: <http://www.likumi.lv>

Likuma 10.panta otrajā daļā ir noteikts, ka ģimenes loceklim ir tādas pašas tiesības un pienākumi kā ģimenei, un ģimenes loceklis kopā ar ģimeni ir atbildīgs par dzīvojamās telpas īres līguma saistībām. Ģimenes loceklis, saskaņā ar Likuma 9.panta septīto daļu tiek ierakstīts arī dzīvojamās telpas īres līgumā un iegūst pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu. Lai arī dzīvojamās telpas īres līgumā ģimenes loceklis nav norādīts kā ģimene, tas tomēr ir dzīvojamo telpu. Autors ieskatā tieši tāpēc minētā tiesību norma tiek interpretēta tā, ka nepilngadīgais bērns var tikt iemitināts dzīvojamā telpā kā ģimenes loceklis, ja vismaz viens no viņa vecākiem ir dzīvojamo telpu, kas konstatējams ar ierakstu dzīvojamās telpas īres līgumā, neatkarīgi no tā, kāds statuss īres līgumā noteikts personai.

Tāda pat situācija izveidojas ar *citām* dzīvojamā telpā tiesiski iemitinātajām *personām*. Arī šīs personas saskaņā ar Likuma 9.panta septīto daļu tiek ierakstītas īres līgumā. Pat iespējams, ka ar šo īres līgumu *citai personai* pielīgta solidāra atbildība kopā ar ģimeni un viņa pilngadīgajiem ģimenes locekļiem par īres līguma saistībām. Tādējādi konstatējams, ka *cita persona* ir dzīvojamo telpu, tādēļ arī šajā gadījumā apskatot Likuma 9.panta otro daļu, varētu uzskatīt, ka *citu personu* nepilngadīgie bērni dzīvojamā telpā var tikt iemitināti kā ģimenes locekļi, saskaņā ar Likuma 9.panta trešo daļu.

No vienas puses nevar nepieņemt augstākminētās gramatiskās un sistēmiskās interpretēšanas rezultātā, jo bērnu tiesību aizsardzības jautājums ir ļoti būtisks un bērnu tiesiskā aizsardzība aizvien tiek pastiprināta ar jaunām tiesību normām. Tomēr jāņem vērā, ka Latvijas Republikā ir izveidotas noteiktas institūcijas, kas darbojas bērnu tiesību un interešu aizsardzības jomā un ir izdoti normatīvie akti, kuri satur speciālās tiesību normas un kuros noteikta kārtība, kā šī aizsardzība nodrošināma. Tādējādi var rasties jautājums, vai būtu jāierobežo citu personu tiesības uz īpašumu vai dzīvojamās telpas platību, ja sociālais jautājums ir jārisina nevis izīrētājam vai ģimenei un viņa ģimenes locekļiem, bet gan valstij?

Ja minētā interpretācija tiktu pielietota visos gadījumos, tad tā novestu pie nesamērīga apgrūtinājuma gan izīrētājam, gan ģimenei, jo ģimenes locekļu skaits, kas iegūst pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu arvien pieaugtu. Turklāt, kur lielāks tiesīgo skaits uz vienu lietu, tur grūtāk vienoties un ātrāk veidojas sadzīviskas domstarpības, kas noved pie īres tiesisko attiecību strīdu gadījumiem.

Autore uzskata, ka saskaņā ar Likumu par ģimenes locekļiem var atzīt tikai viņa paša nepilngadīgos bērnus, tomēr Likumā nepieciešami grozījumi, kuros jānosaka, ka par ģimenes locekli var atzīt ne tikai viņa paša nepilngadīgo bērnu, bet arī jebkuru viņa ģimenes locekļa nepilngadīgo bērnu, ja tas turpina dzīvot dzīvojamā telpā, kā tas bija noteikts arī Latvijas PSR

Dzīvokļu kodeksā.⁸³ Šāds viedoklis pamatojams gan ar Likuma 10.panta otro daļu, kurā noteikts, ka ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības kā ģimenei, tātad arī iemitināt savus nepilngadīgos bērnus, gan ar faktu, ka bērns ir mazāk aizsargāta persona un viņa tiesības ir aizsargājamas vispirms, cenšoties nodrošināt normālu vidi, kurā viņš aug un attīstās. „Tiesai pirmām kārtām maksimāli jāievēro bērna intereses”⁸⁴. Ja nepilngadīgā vecākiem tiek atņemtas viņu kā dabisko aizbildņu tiesības, saskaņā ar Civillikuma 253.pantu aizbildnība par nepilngadīgajiem vispirms piekrīt viņa tuvākajiem radniekiem. Šī tuvība var tikt konstatēta arī ar kopā dzīvošanu.

Attiecībā uz *citu personu* nepilngadīgajiem bērniem, autore piekrīt Rolanda Krauzes viedoklim, ka nepilngadīgais iegūst ģimenes locekļa statusu, ja vien tāds ir vismaz vienam no viņa vecākiem un viņš turpina dzīvot dzīvojama telpā.⁸⁵ Tātad *citu personu* nepilngadīgais bērns nevar tikt atzīts par ģimenes locekli, lai arī šī persona ir ierakstīta īres līgumā un veic maksājumus solidāri ar citām dzīvojamā telpā dzīvojošām personām.

Tā, piemēram, ģimenei nevar uzlikt par pienākumu uzņemties saistības, kas varētu rasties no tā, ka vecākam (*citai personai*) atņemtas aizgādības tiesības. Ar šo funkciju nodarbojas Bērnu tiesību aizsardzības likuma 5. pantā minētās personas un institūcijas.⁸⁶ Arī Rolands Krauze izteicis viedokli, ka nepieciešams skatīt jautājumu par gadījumiem, kad nepilngadīgā aizbildnis, aizgādnis zaudē savas tiesības paturēt aizbildņa, aizgādņa statusu⁸⁷ (aizgādības tiesības pār bērnu vienam vai abiem vecākiem var tikt pārtrauktas (ar Bāriņtiesas lēmumu)⁸⁸ vai atņemtas (ar tiesas spriedumu)). Tādā gadījumā attiecīgās bāriņtiesas pašvaldībai ir pienākums bērnu, pēc tam, kad tas ir sasniedzis pilngadības vecumu, nodrošināt ar dzīvojamo platību, ja bērns to ir lūdzis.⁸⁹ Tātad bērnu tiesību aizsardzību likumdevējs šādos gadījumos jau ir nodrošinājis un nav nepieciešams aprobežot ģimenes un viņa ģimenes locekļu tiesības uz dzīvojamo telpu un tās tiesības, ko piešķir citi normatīvie akti tikai ģimenei un viņa ģimenes locekļiem (piemēram, privatizācijas un atsavināšanas tiesības). Šāda interpretācija autorei ieskatā gan būtu jāpielieto tikai un vienīgi tad, ja ar iemitināto *citu personu* un līdz ar to arī viņas nepilngadīgo bērnu, ģimenei nav pilnīgi nekādu radniecības saīšu. Konstatējot radniecības saītes ar *citu personu*, tās nepilngadīgais bērns ģimenei ir iemitināms kā ģimenes loceklis. Juridiskās sekas-nepilngadīgais bērns iegūst pastāvīgas

⁸³ Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983, 46.lpp. (63.pants).

⁸⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2004.gada 12.maija spriedums civillietā Nr.SK-276. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 416.lpp.

⁸⁵ Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri. Likums ar komentāriem. Ceturtais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 54.lpp.

⁸⁶ Bērnu tiesību aizsardzības likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200 (5.pants). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁸⁷ Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri. Likums ar komentāriem. Ceturtais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 73.-74.lpp.

⁸⁸ Bāriņtiesu likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 7.jūlijs, nr.107 (22.pants). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁸⁹ Noteikumi par sociālajām garantijām bāreņiem un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās. Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi nr.857.

lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu, tiesības bez citu personu piekrišanas iemitināt dzīvojamā telpā savus aizbildņus vai aizgādņus. Jāpiebilst, ka aizbildņi un aizgādņi atzīstami par citām personām un pastāvīgas tiesības uz dzīvojamo telpu saskaņā ar Likuma 9.panta ceturto daļu un 10.panta trešo daļu neiegūst.

Ņemot vērā, ka Likuma 9.panta otrās daļas par nepilngadīgā bērna statusu īres tiesiskajās attiecībās formulējums var novest pie atšķirīgas šīs tiesību normas interpretācijas, nepieciešams veikt redakcionālus labojumus Likumā. Autore uzskata, ka veiksmīgāka Likuma 9.panta otrās daļas redakcija būtu šāda:

(2) Īrniekam, viņa ģimenes locekļiem un citām personām, iemitinot īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā savu nepilngadīgo bērnu (arī adoptēto), pārējo dzīvoklī iemitināto personu piekrišana nav nepieciešama, bet par to rakstveidā informējams izīrētājs.

Tāpat precizējama Likuma 9.panta trešā daļa, izsakot to šādā redakcijā:

(3) Persona, kura saskaņā ar šā panta pirmo vai otro daļu iemitināta īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā, izņemot *citas personas* nepilngadīgo bērnu (arī adoptēto), atzīstama par īrnieka ģimenes locekli.

Likuma 9.panta otrajā daļā autore atsevišķi norādījusi arī uz *citas personas* tiesībām iemitināt viņas nepilngadīgos bērnus īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā bez pārējo dzīvojamā telpā tiesiski iemitināto personu piekrišanas, jo uzskata, ka ētiski būtu atvieglot jebkura nepilngadīgā ievietošanu viņa vecāku īrētajā dzīvojamā telpā.

Ja Likums paredzētu autores piedāvāto redakciju, būtu skaidri saprotams, kuri nepilngadīgie bērni atzīstami par paša īrnieka ģimenes locekļiem, jautājums par citas personas nepilngadīga bērna iemitināšanu dzīvojama telpā un īrnieka saistību tajā būtu daudz skaidrāks un noteiktāks. Tajā pašā laikā šī tiesību norma nebūtu pretrunā ar spēkā esošajām tiesību normām bērnu tiesību aizsardzības jautājumos.

2.3. Dzīvojamās telpas īrnieka ģimenes locekļu tiesības un pienākumi

Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" (turpmāk tekstā- Likums) 10.panta otrajā daļā ir ietverta norāde par to, ka īrnieka ģimenes locekļiem ir tādas pašas tiesības kā īrniekam. Kā minēts Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 20.janvāra spriedumā lietā Nr.SK-2/2010, šī tiesību norma piešķir īrnieka ģimenes locekļiem pastāvīgas tiesības brīvi izmantot un lietot īrnieka īrēto

dzīvojamo platību⁹⁰. Tāpat šī tiesību norma piešķir ģimenes locekļiem tiesības iemitināt ģimenes locekļus (turpmāk tekstā-Ģimenes locekļi), jo šādas tiesības paredzētas ģimenes locekļiem Likuma 9.pantā. Likuma 9.panta trešajā daļā ir noteikts, ka pirmajā un otrajā daļā minētās personas atzīstamas par ģimenes locekļiem. Tomēr šī tiesību norma neattiecas uz tām personām, kurus kā savus ģimenes locekļus (Ģimenes locekļus) iemitinājis ģimenes loceklis. Proti, ģimenes locekļi ar ģimenes un tā pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišanu var iemitināt ģimenes locekļus (Ģimenes locekļus), bet šīs personas nav un nevar tikt atzītas par paša *ģimenes locekļiem*. Šāds viedoklis atspoguļots arī autores veiktajā aptaujā. ~80% no aptaujātajiem uzskata, ka Ģimenes locekļi neiegūst ģimenes locekļa statusu. Likumā nav neviena tiesību norma, kas Ģimenes locekļiem piešķirtu statusu- ģimenes loceklis. Turklāt jāatzīmē, ka Likumā konkrēti noteiktas tās personas, kuras atzīstamas par paša ģimenes locekļiem, tāpēc Likuma 9.panta trešā daļa nevar tikt tulkota paplašināti (pretēji Likuma mērķim), uzskatot, ka Ģimenes locekļi, kas ir *ģimenes locekļu* laulātais, vecāki (adoptētāji), darbspējīgie māsas un brāļi, pilngadīgie bērni, kuriem nav savas ģimenes, būtu atzīstami arī par paša ģimenes locekļiem. Ģimenes locekļi attiecībā pret ģimenes locekli Likuma izpratnē ir *citas personas* un pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu neiegūst.

Ģimenes locekļi ģimenes locekļa statusu var iegūt tikai tad, ja konkrētais ģimenes loceklis pats kļūst par ģimenes locekli. Piemēram, ja sākotnējais ģimenes loceklis ir mainījies dzīvesvietu, atzīts par rīcībnespējīgu vai ir miris, viņa ģimenes loceklis, pamatojoties uz Likuma 14.panta ceturto un piekto daļu, ir tiesīgs prasīt izīrētājam noslēgt ar viņu jaunu īres līgumu, nemainot iepriekšējā līguma nosacījumus⁹¹, tādā veidā kļūstot par dzīvojamo telpas ģimenes locekli. Ar līguma noslēgšanas brīdi bijušā ģimenes locekļa ģimenes locekļi (bijušā Ģimenes locekļi) ir atzīstami par ģimenes locekli un līdz ar to iegūst pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu, kā arī tiesības iemitināt dzīvojamo telpā savus ģimenes locekļus. Savukārt bijušā ģimenes locekļi, kas palikuši dzīvot dzīvojamo telpā, saskaņā ar Civillikuma 3.pantu savu statusu un tiesības nezaudē.

Interesanti, ka gan Latvijas PSR Civillikuma, gan 1983.gada 2.jūnija Latvijas PSR dzīvokļu kodeksa tiesību normas noteica, ka ģimenes locekļa statusu ir iespējams zaudēt. Neskatoties uz to, ka Civillikuma 3.pants aizsargā tās tiesības, ko persona jau reiz ieguvusi, atsauce par ģimenes locekļa statusa zaudēšanu bija ietverta arī Likuma redakcijā, kas bija spēkā līdz 2001.gada

⁹⁰ Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 20.janvāra spriedums civillietā Nr.SK-2/2010

⁹¹ Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

31.decembrim. Ņemot vērā minēto, jānoskaidro, kāda bija minētajos normatīvajos aktos iekļauto tiesību normu jēga un mērķis, norādot, ka ģimenes locekļa statusu iespējams zaudēt.

Likuma 9.panta trešajā daļā tā sākotnējā redakcijā, kas bija spēkā līdz 2002.gada 1.janvārim bija noteikts, „*ja personas vairs nav ģimenes locekļi, bet turpina dzīvot ģimenes locekļu dzīvojamā telpā, tām saglabājas tādi paši pienākumi un tiesības kā ģimenes locekļiem*”. Šāds formulējums var likt domāt, ka, mainoties ģimenes locekļu dzīvojamās telpas īres līgumā, mainās ne tikai iepriekšējā ģimenes locekļu statuss, bet arī viņa iemītnāto ģimenes locekļu statuss, proti, tās vairāk nav ģimenes locekļi, bet ir atzīstamas par citām personām, jo persona, kas tos iemītnājusi, vairāk nav dzīvojamās telpas īrnieks. Tomēr, apskatot vēsturisko situāciju šāda redakcija nebūt nav saistāma ar ģimenes locekļu maiņu, kā arī nav saistāma ar visiem ģimenes locekļiem, bet gan tikai ar ģimenes locekli⁹². Proti, ar vārdiem „*ja persona vairāk nav ģimenes locekļi*” domāts nevis ģimenes locekļi Likuma izpratnē, t.i., personas, kas atzīstamas par ģimenes locekļiem un šīs tiesības nezaudē, bet gan, ja persona juridiski no ģimenes tiesību viedokļa „sarāvusi” ģimeniskās saites ar ģimenes locekli. Piemēram, ģimenes locekļi pēc laulības noslēgšanas savu laulāto iemītna savā ģimenes locekļu dzīvojamā telpā kā savu ģimenes locekli. Pēc vairākiem gadiem laulība tiek juridiski izšķirta. Pēc laulības šķiršanas bijušais laulātais savu ģimenes locekļa statusu, pamatojoties uz Civillikuma 3.pantu, nezaudē, tādēļ viņa tiesības un pienākumi, ja tā paliek dzīvot dzīvojamā telpā, paliek tādi, kā bijuši iepriekš, taču no ģimenes tiesību viedokļa bijušais laulātais vairāk nevar tikt uzskatīts par ģimenes locekli, jo juridiski nesastāv laulībā.

Pēc minētā secināms, ka, lai arī bijušais laulātais saskaņā ar ģimenes tiesībām ir zaudējis ģimenes locekļa statusu, tas tomēr saglabā šāda statusa tiesības un pienākumus, kas noteikti Likumā, līdz ar to atsauce par šīm tiesībām Likuma sākotnējā redakcijā bijusi lieka un 2002.gada 1.janvāra Likuma redakcijā šāda tiesību norma vairāk neparādās. Tikai tajā gadījumā, ja Likums paredzētu, ka personai, kura juridiski zaudējusi ģimenisko saikni ar ģimenes locekli, tikai tādas tiesības un pienākumus, kādas Likumā paredzētas *citai personai*, šādai tiesību normai būtu jēga, jo tai būtu citas juridiskās sekas- bijušais laulātais zaudē pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu un kā speciālā tiesību norma noteiktu, ka šādā gadījumā bijušais laulātais zaudē ģimenes locekļa statusu arī Likuma izpratnē.

Jāatzīmē, ka laulātais ģimenes locekļa statusu var iegūt tikai un vienīgi, pamatojoties uz juridiski noslēgtu laulību. Likums neatzīst tiesības personai, kurai ir tikai faktiskās laulāto attiecības ar ģimenes locekli⁹³. Taču šādas tiesības tika noteiktas Latvijas PSR Civilt kodeksā. Latvijas PSR Civilt kodeksa tiesību normas paredzēja tiesības tiesai faktiskajam laulātajam piešķirt pastāvīgas

⁹² Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilt kodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 420.lpp.

⁹³ Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 16.jūnija spriedums civillietā Nr.C27075405/5.

lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu, ja konstatē, ka persona dzīvo kopā ar īrnieku ar nolūku izveidot ģimeni⁹⁴. Šādu viedokli pauž arī ~90% aptaujāto. Lai arī aptaujas dalībniekiem ir zināms, ka Latvijas Republikas normatīvie akti nepiešķir personai, kura ir faktiskās laulāto attiecībās ar otru personu nekādas tiesības, viņi norāda, ka šajā gadījumā vairāk atbalsta Latvijas PSR Civilt kodeksā minētās tiesību normas un to mērķi, uzskata tās par cilvēcīgām un pašsaprotamām.

Atgriežoties pie šā brīža Likuma redakcijas, autore uzskata, ka jautājums par īrnieka ģimenes locekļa -laulātā -statusu pēc laulības šķiršanas katrā konkrētā gadījumā tomēr būtu jāvērtē atšķirīgi. Ņemot vērā to, ka laulības šķiršanas pamatā ir laulāto nesamierināmas domstarpības⁹⁵ un tiem nav laulāto kopdzīves, nav kopējas saimniecības, nevar vienmēr būt situācija, kurā šķirtajam laulātajam joprojām ir pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu. Piemēram, ja persona ir bijusi attiecīgās dzīvojamās telpas īrnieks pirms laulības noslēgšanas, tad pēc laulības šķiršanas, pastāvīgas lietošanas tiesības bijušajam laulātajam, pamatojoties uz taisnīguma principu, nebūtu saglabājamās, kā tas minēts arī Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002.gada 31.janvāra spriedumā lietā Nr.CA 51/02-09⁹⁶. Taču, ja dzīvojamās telpas īres tiesiskās attiecības īrniekam uzsākušās, sastāvot laulībā, tad šķiršanās gadījumā, šim ģimenes loceklim ir saglabājamās pastāvīgas lietošanas tiesības. Ja puses nevar sadzīvot vienā dzīvojamā telpā, tad to, kuram būtu jāizbeidz īres tiesiskās attiecības, būtu jānosaka pusēm savstarpēji vienojoties vai arī jā saglabā īres tiesiskās attiecības tai pusei, ar kuru kopā pēc laulības šķiršanas paliek dzīvot kopīgie nepilngadīgie bērni. Taču paliek jautājums, ko darīt, ja puses nevar vienoties, kā arī laulātajiem nav kopīgu bērnu un dzīvojamā telpā puses bija iemitinājušās kā laulātie?

Ņemot vērā, ka Likumā lietotie formulējumi norāda uz to, ka īrnieks ir tikai viens, tad secināms, ka otram laulātajam nav iespējas būt par dzīvojamās telpas īrnieku un tiesiskās situācijas gadījumā starp īrnieku un tā laulāto, proti, laulības šķiršanu, otrs laulātais ir tiesiski mazāk aizsargāts, nekā laulātais, kas kā īrnieks ir noslēdzis dzīvojamās telpas īres līgumu. Tādēļ būtu jāparedz iespēja, gadījumos, kad laulātie (arī faktiskā laulībā dzīvojošie) kopīgi vēlas iemitināties dzīvojamā telpā kā dzīvojamās telpas lietotāji, dzīvojamās telpas īres līgumā kā īrnieki jānorāda abi laulātie (arī faktiskā laulībā dzīvojošie). Tātad izveidosies situācija, ka gan tiesību, gan pienākumu ziņā puses ir līdztiesīgas gan laulības laikā, gan pēc laulības šķiršanas. Arī katra laulātā iemitinātie ģimenes locekļi iegūs pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu. Šajā gadījumā arī nebūtu

⁹⁴ Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilt kodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 419.-420.lpp.

⁹⁵ Vēbers J. Civilt kodeksa komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: Mans īpašums, 2000, 96.lpp.

⁹⁶ Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002.gada 31.janvāra spriedumā civillietā Nr.CA 51/02-09. Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 183.-185.lpp.

iespēja kādam no bijušajiem laulātajiem patvaļīgi iemitināt dzīvojamā telpā savu jauno laulāto, jo šādi iemitināšanai saskaņā ar Likuma 9.panta pirmo daļu nepieciešama arī otra ģimenes locekļa un tā pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana. Ja šāda piekrišana nav saņemta, bet bijušais laulātais tomēr iemītina dzīvojamā telpā savu jauno laulāto, tad otram ģimenes loceklim, saskaņā ar Likuma 29.¹ pantu⁹⁷ ir tiesība celt prasību tiesā par bijušā laulātā, viņa ģimenes locekļu un citu viņa iemitināto personu izlikšanu no dzīvojamās telpas bez citas dzīvojamās telpas ierādīšanas, jo, kā norādījis Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts savā 2006.gada 5.aprīļa spriedumā lietā Nr.SKC-215⁹⁸, prasību tiesā par dzīvojamās telpas lietošanas tiesību izbeigšanu var celt arī dzīvojamā telpā dzīvojošs ģimenes loceklis, tostarp arī pret pašu ģimenes locekli.

Ja ģimenes līgumā kā ģimenes locekļus norādītu vairākas personas, tiesiskā situācija daudz labvēlīgāk atrisinātos arī tām personām, kas dzīvo faktiskās laulāto attiecībās. Viena ģimenes dzīvesvietas maiņas, nāves vai rīcībspējas zaudēšanas gadījumā, otrais ģimenes loceklis nezaudētu dzīvojamās telpas lietošanas tiesības, kas tad arī ir pilnīgi pašsaprotami un cilvēcīgi.

Nemot vērā minēto, autore uzskata, ka ir jāmaina šā brīža Likuma tiesību normas, konkrēti norādot, kādas tad tiesības īsti saglabājas bijušajam laulātajam. Lietderīgi ir izmantot likuma „Par dzīvokļa īpašumu”, kas bija spēkā no 1995.gada 26.oktobra līdz 2010.gada 31.decembrim 18.panta otrajā daļā noteikto, ka laulātais un uz svainības attiecību pamata dzīvoklī iemitinātās personas pēc laulības šķiršanas vai laulības atzīšanas par spēkā neesošu zaudē dzīvokļa īpašnieka ģimenes locekļa statusu un dzīvokļa lietošanas tiesības šīm personām saglabājas tikai tad, ja ir attiecīga vienošanās ar dzīvokļa īpašnieku, šajā gadījumā-dzīvokļa ģimenes locekli^{99,100}.

Lai arī Likums neaizliedz ģimenes līgumā kā ģimenes locekļus norādīt vairākas personas, tajā iekļauto tiesību normu formulējums liecina, ka par ģimenes locekli uzskatāma tikai viena persona. Autore uzskata, ka šīs tiesību normas būtu jāmaina atbilstoši mūsdienu tiesiskajai un faktiskajai situācijai un skaidri jānorāda, ka par dzīvojamās telpas ģimenes locekli var būt arī vairākas personas.

Jāatceras, ka, lai noteiktu, vai ģimenes loceklim ir Likumā noteiktās tiesības, nepieciešams konstatēt, vai viņš dzīvojamā telpā iemitināts Likuma 9.pantā noteiktajā

⁹⁷ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

⁹⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 5.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-215. Grām.:Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007. 322.-327.lpp.

⁹⁹ Likuma „Par dzīvokļa īpašumu”. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 12.oktobris, nr.157 (zaudējis spēku 2010.gada 31.decembrī, 18.panta otrā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰⁰ Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 24.oktobra spriedums Civillietā Nr.SKC-0747-07 (C28370102). Pieejams: <http://www.tiesas.lv> [aplūkots 2011.gada 22.oktobrī].

kārtībā¹⁰¹. Šā jautājuma apskatīšanā ļoti būtiska nozīme ir Likuma 9.panta septītajā daļā noteiktajam, proti, ne vēlāk kā triju dienu laikā pēc tam, kad īrnieka ģimenes loceklis vai cita persona iemitināta 9.pantā noteiktajā kārtībā īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā, attiecīgās personas vārds, uzvārds un personas kods ierakstāms dzīvojamās telpas īres līgumā.

3. IZĪRĒTĀJA INFORMĒŠANA UN SASKAŅOJUMS PAR DZĪVOJAMĀ TELPĀ IEMITINĀTAJĀM PERSONĀM

Saskaņā ar likuma “Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk tekstā-Likums) 9.panta pirmo, otro un ceturto daļu, īrnieka pienākums ir *informēt* izīrētāju par dzīvojamā telpā iemitinātajiem ģimenes locekļiem un tām citām personām, kas ir īrnieka ģimenes locekļu aizgādņi, aizbildņi. Turklāt šādi informēšanai ir noteikta obligāta rakstveida forma.

Var piekrist Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 10.oktobra spriedumā lietā Nr.SKC-695¹⁰² izteiktajam viedoklim, ka jauna ģimenes locekļa iemitināšanai ir informatīvs raksturs, jo izīrētājs nevar ietekmēt faktiski tikai no ģimenes locekļu gribas atkarīgu situāciju, tomēr autore nevar piekrist Augstākās tiesas Senāta viedoklim, ka līdz ar to secināms, ka informēšanas pienākuma neievērošana neapdraud nedz īres līguma spēkā esamību, nedz arī aprobežo īrnieka ģimenes locekļa tiesības lietot dzīvojamo telpu. Senāts atsaucas uz Civillikuma 1.pantā nostiprināto taisnīguma principu.

Šajā jautājumā autore būtisku nozīmi piešķir Likuma 9.panta septītās daļas regulējumam, to apskatot kopsakarā ar Likuma 10.panta pirmo daļu, kurā nepārprotami noteikts, ka persona dzīvojamās telpas lietošanas tiesības iegūst tikai tajā gadījumā, ja persona dzīvojamā telpā iemitināta Likuma 9.pantā noteiktajā kārtībā. Tātad persona, lai tā iegūtu dzīvojamās telpas lietošanas tiesības, kā arī noteiktu statusu, ir jāieraksta dzīvojamās telpas īres līgumā. Tā, piemēram, īrnieka nāves, dzīvesvietas maiņas vai rīcībnespējas¹⁰³ gadījumā izīrētājam bez ieraksta dzīvojamās telpas īres līgumā nevar rasties pienākums pārslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu ar personu, kura nekad nav bijusi dzīvojamās telpas īres līguma subjekts un izīrētājam nekad nav tikusi sniegta informācija par šādas personas kā īrnieka ģimenes locekļa esamību, protams, ja vien ģimenes loceklis var iesniegt izīrētājam rakstisku pierādījumu par to, ka viņa iemitināšana dzīvojamā telpā ir

¹⁰¹ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 29.aprīlis, nr.19 (10.panta pirmā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 10.oktobra spriedums civillietā Nr.SKC-695. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 314.-317.lpp.

¹⁰³ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 29.aprīlis, nr.19 (14.pants).

bijusi saskaņota ar īrnieku. Pretējā gadījumā var rasties situācija, kad, piemēram, īrnieks iemitinājies dzīvoklī oficiāli sastāvot laulībā, tomēr ar sievu kopā nedzīvo, neuztur laulāto attiecības un nevēlas, lai viņa tiktu dzīvojama telpā ievietota ar kādu noteiktu statusu. Sievai ar dzīvojamo telpu nekad nav bijis nekāda sakara. Pēc vīra nāves sieva patvaļīgi iemitinās dzīvojamā telpā, turpina veikt maksājumus un pēc laika pieprasa izīrētājam noslēgt ar viņu dzīvojamās telpas īres līgumu, norādot, ka ir īrnieka sieva un bijusi iemitināta dzīvoklī kā ģimenes loceklis ar pastāvīgām lietošanas tiesībām uz dzīvojamo telpu, lai gan nekad nav bijusi īrnieka iemitinātais ģimenes loceklis un nav bijusi vienošanās ar īrnieku par tās iemitināšanos dzīvojamā telpā.

Šādi gadījumi praksē ir ļoti daudz, īpaši, kad dzīvojamā telpa pieder valstij, jo īrnieks, kas dzīvo valsts dzīvoklī, ir privilīģētākā situācijā, nekā tas, kas dzīvojamo telpu īrē no fiziskās vai privāto tiesību juridiskās personas. Saskaņā ar Likuma 11.² panta pirmo daļu valstij piederošajā dzīvokļa īres maksā netiek iekļauta peļņa un tā sastāv tikai no apsaimniekošanas maksas¹⁰⁴. Arī pēc dzīvesvietas deklarēšanas datiem situācija nevar tik atrisināta, jo dzīvesvietas deklarēšanas fakts pats par sevi nerada civiltiesiskas saistības,¹⁰⁵ proti tas, ka persona ir vai nav deklarējusies dzīvojamā telpā, nenozīmē, ka tā dzīvojamā telpā ir iemitināta tiesiski un tādējādi izīrētājam ir pienākums ar šo personu noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu.

Protams, ka izīrētājam, uzzinot, ka dzīvojamā telpā iemitināta persona, kas ir īrnieka ģimenes loceklis, nav pamata izvirzīt īrniekam pretenzijas, kuru mērķis ir īres līguma izbeigšana un īrnieka, viņa ģimenes locekļu izlikšana. Tādējādi jāpiekrīt Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 10.oktobra spriedumā lietā Nr.SKĶ-695¹⁰⁶ minētajam viedoklim, ka izīrētāja neinformēšana neapdraud īres līguma spēkā esamību. Tomēr autore uzskata, ka izīrētājam ir tiesības pieprasīt īrniekam un viņa ģimenes loceklim, lai šis īrnieka ģimenes loceklis tiktu ierakstīts dzīvojamās telpas īres līgumā, tādējādi juridiski nostiprinot, ka ģimenes loceklim ir solidāra saistība par ar īres līgumu uzņemtajām saistībām un tiktu izpildītas Likuma 9.panta septītajā daļā noteiktās prasības. Tāpat izīrētājs nepārprotami zinātu, kuras personas norādāmas par atbildētājiem, ceļot tiesā prasību par īres līguma izbeigšanu un izlikšanu sakarā ar īres maksas parādu. Ja īrnieks vai viņa ģimenes loceklis nepiekrīt viņa ierakstīšanai īres līgumā, izīrētājam ir tiesības celt tiesā prasību par ģimenes locekļa izlikšanu no dzīvojamās telpas.

Nav saprotams, kāds juridiskais pamatojums ir Augstākās tiesas Senāta viedoklim, ka neinformējot īrnieku par dzīvojamā telpā iemitinātajiem ģimenes locekļiem, tātad arī neierakstot tos

Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰⁴ Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 29.aprīlis, nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰⁵ Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, nr.104 (2.panta otrā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰⁶ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 10.oktobra spriedums civillietā Nr.SKĶ-695. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 314.-317.lpp.

dzīvojamās telpas īres līgumā, netiek apdraudētas konkrēto ģimenes locekļu tiesības lietot dzīvojamo telpu. Šāds paustais viedoklis ir pretrunā ar Likuma 9.panta septītajā un 10.panta pirmajā daļā minēto. Likuma 9.pants paredz dzīvoklī iemitināto personu ierakstīšanu īres līgumā, savukārt 10.panta pirmajā daļā nepārprotami noteikts, ka personai ir tiesības dzīvot īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā tikai tad, ja tā dzīvojamā telpā iemitināta Likuma 9.pantā noteiktajā kārtībā. Tātad, ja netiek izpildīts Likuma 10.panta pirmajā daļā minētais nosacījums, personai nav tiesības dzīvot īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā un tā nevar iegūt kādu noteiktu statusu Likuma izpratnē. Izīrētāja un trešo personu skatījumā, visas dzīvojamā telpā iemitinātās personas, par kuru iemitināšanu īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā nav informēts izīrētājs un tās nav ierakstītas īres līgumā, atzīstamas par *citām personām*, kurām nav nekādu tiesību lietot dzīvojamo telpu.

Izpildot 9.panta septītās daļas nosacījumus un ierakstot iemitināto personu īres līgumā, var nepārprotami konstatēt īrnieka gribu, personu, kuru saskaņā ar Likumu varētu arī atzīt par īrnieka ģimenes locekli, dzīvojamā telpā iemitināt ģimenes locekļa vai *citas personas* statusā. Tā, piemēram, valsts akciju sabiedrībā „Privatizācijas aģentūra”, kura ir valsts dzīvojamo māju, to daļu un dzīvokļu īpašumu, kas nododamas privatizācijai, valdītāja, 2011.gada 18.jūlijā saņēma iesniegumu no kāda sava īrnieka, kurš iesniegumā, kopā ar viņa pilngadīgajiem ģimenes locekļiem, nepārprotami norādīja, ka vēlas savu pilngadīgo bērnu, kuram nav savas ģimenes, iemitināt savā īrētajā dzīvojamā telpā nevis kā ģimenes locekli, lai gan Likums to pieļauj, bet gan kā citu personu, turklāt uz noteiktu laiku¹⁰⁷.

Ja ģimenes loceklis nav ierakstīts īres līgumā un par viņa iemitināšanu dzīvojamā telpā ģimenes locekļa statusā nav informēts izīrētājs, izīrētājs var atteikt īres līguma pārslēgšanu ar ģimenes locekli īrnieka nāves vai dzīvesvietas maiņas gadījumā, jo personai saskaņā ar Likumu nekad nav radušās tiesības lietot dzīvojamo telpu, secīgi arī iegūt pastāvīgas lietošanas tiesības uz to. Tātad šādā gadījumā, ģimenes locekļa tiesības lietot dzīvojamo telpu apdraud fakts, ka tas nav ierakstīts dzīvojamās telpas īres līgumā, ja viņš nepierāda, ka dzīvojama telpā iemitinājies īrnieka dzīves laikā un saskaņā ar īrnieka gribu.

Lielākā daļa no autores aptaujajajiem uzskata, ka tikai nepilngadīgo ģimenes locekļu iemitināšanai dzīvojamā telpā ir informatīvs raksturs, savukārt pārējo ģimenes locekļu iemitināšanai ir nepieciešams konstatēt, ka izīrētājs par to ir ticis informēts, jo Likuma 9.panta pirmajā daļā pārējo ģimenes locekļu iemitināšanai likumdevējs izīrētāja informēšanu ir minējis nosacījuma formā „īrniekam ir tiesības iemitināt [...], **ja** iepriekš par to rakstveidā informēts izīrētājs”.

¹⁰⁷ Valsts akciju sabiedrības “Privatizācijas aģentūra” lietvedībā esošie materiāli.

Civillikuma 1.pants nosaka, ka *tiesības izlietojamas un pienākumi pildāmi pēc labas ticības*¹⁰⁸. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts savā 2007.gada 11.aprīļa spriedumā lietā Nr.SKC – 283 ir norādījis, ka „Civillikuma 1.panta mērķis ir veicināt godīgumu civiltiesiskajā apgrozībā, sekmēt, lai civiltiesisko attiecību dalībnieki rēķinātos viens ar otru, ņemtu vērā pretējās puses intereses. Un šis pants nav patstāvīgs tiesību avots, bet ir tikai palīgīdzeklis likumu piemērošanā tur, kur tas izrādīsies par vajadzīgu, un nav domāts tiesiskās drošības satricināšanai. Pantā norādītais princips par labo ticību nebūt neizslēdz uzticību likumam, kā arī uzticību līgumā brīvi dotam vārdam, bet no likumu piemērošanas viedokļa var būt svarīgs korektīvs gadījumos, kad likuma formāla piemērošana novestu pie kļūmīgām situācijām no taisnības un vispārības interešu viedokļa”.¹⁰⁹

Tātad nav pamatots Augstākās tiesas Senāta viedoklis vēlāk taisītajā 2007.gada 10.oktobra spriedumā lietā SKC-69, kurā Civillikuma 1.pants tiek piemērots, nosakot izīrētāja pienākumu, bet nenosakot, ka arī īrniekam ir jāpilda tam ar likumu uzliktie pienākumi, proti, jānoformē īres tiesiskās attiecības ar izīrētāju tā, kā to paredz Likums. Pretējā gadījumā var uzskatīt, ka īrnieka griba iemitināt dzīvojamā telpā savu ģimenes locekli nav bijusi, ja vien netiek iesniegti pierādījumi, kas neapšaubāmi liecina par pretējo. Turklāt jāņem vērā, ka valsts pilda sociālo funkciju dzīvokļu tiesību jomā, kuru tā ar likumu deleģējusi attiecīgo administratīvo teritoriju pašvaldībām¹¹⁰. 1995.gadā, uzsākoties valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizācijas procesam, tika noteikts, ka visas valsts un pašvaldību dzīvojamās mājas nododamas privatizācijai¹¹¹, bet neizīrētie, brīvie dzīvokļi nododami attiecīgās administratīvās teritorijas pašvaldībai¹¹², kura, savukārt, pildot sociālo funkciju saskaņā ar likumu “Par palīdzību dzīvokļu jautājumu risināšanā”, ierāda šos brīvos dzīvokļus maznodrošinātām personām. Tieši tādēļ šis jautājums nebūt nav mazsvarīgs, vai dzīvoklī prettiesiski iemitinājusies persona var pieprasīt dzīvojamās telpas īres līguma ar viņu noslēgšanu iepriekšējā īrnieka vietā, pamatojoties uz laulātā statusu, vai arī dzīvoklis godprātīgi nododams lietošanā pašvaldībā reģistrētām maznodrošinātām¹¹³ personām. Turklāt, ja negodprātīga persona šādā veidā iemitinās dzīvojamā telpā un dzīvojamās mājas privatizācija vēl tikai tiks uzsākta, šī persona kļūs par privatizācijas subjektu un tai būs tiesības dzīvojamo telpu privatizēt. Ja dzīvojamās mājas privatizācija ir pabeigta, personai kā īrniekam ir pirkuma

¹⁰⁸ Civillikums. Ievads. LR likums. Rīga: Zinotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹⁰⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 11.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC – 283. Pieejams: http://www.at.gov.lv/files/archive/departament1/2007/cd110407_1.doc [aplūkots 2010.gada 24.martā].

¹¹⁰ Likums “Par pašvaldībām”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1994. 24.maijs, nr.61. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹¹ Likums “Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹² Turpat. (Pārejas noteikumu 21.punkts.)

¹¹³ Likums “Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001.

tiesības¹¹⁴ iegūt dzīvojamo telpu savā īpašumā saskaņā ar Publiskas personas mantas atsavināšanas likumu¹¹⁵. Autore uzskata, ka nav samērojamas sabiedrības intereses (maznodrošināto un mazaizsargāto tiesības paļauties, ka valsts un pašvaldības rīcībā ir dzīvojamais fonds, lai sniegtu šīm personām sociālo palīdzību) ar viena cilvēka interesēm, kurš savas tiesības nav izmantojis kā to paredz Likums. Arī ģimenes loceklim saskaņā ar Civillikuma 1.pantu ir pienākums veikt visu nepieciešamo, lai viņš tiktu ierakstīts dzīvojamās telpas īres līgumā. Pretējā gadījumā valstij kā izīrētājam nevar rasties pienākums pārslēgt īres līgumu ar personu, kas nav minēta īres līgumā. Šajā gadījumā aizsargājamas citu-mazāk aizsargātu personu intereses tikt nodrošinātiem ar dzīvojamo telpu, tātad dzīvojamā telpa kā juridiski neizīrēta nododama pašvaldībai sociālo funkciju pildīšanai.

Kā jau autore iepriekš minējusi, ja persona kā ģimenes loceklis dzīvojamās telpas īres līgumā nav ierakstīta, bet tiesa lietas izskatīšanas gaitā konstatē, ka persona dzīvojamā telpā bijusi iemitināta saskaņā ar paša īrnieka gribu, personai atzīstamas dzīvojamās telpas lietošanas tiesības kā īrnieka ģimenes loceklim un prasība par dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu ar viņu bijušā īrnieka vietā ir apmierināma. Taču autore uzskata, ka šādā gadījumā dzīvojamās telpas izīrētājam (atbildētājam lietā) ar tiesas spriedumu nevar tikt radītas Civilprocesa likuma 41.panta pirmajā daļā, 42.panta pirmajā daļā un 44.panta otrajā daļā paredzētās sekas - tiesas izdevumu un ar lietas izskatīšanu saistītos izdevumu¹¹⁶ piespriešana atbildētājam.

Autore uzskata, ka procesuālo tiesību ievērošana nav pašmērķis, galvenais, lai tiesa, izskatot lietu, nonāktu pie taisnīgākā rezultāta. Minētajā gadījumā nav konstatējama izīrētāja vaina. Ja izīrētājs nezināja un nevarēja zināt par citām personām, kurām ir tiesības uz dzīvojamās telpas lietošanas tiesībām kā bijušā īrnieka ģimenes locekļiem, kā arī nevarēja paļauties uz personas vienpusēju apgalvojumu par faktiskajiem lietas apstākļiem, lietā konstatējama nevis izīrētāja, bet gan bijušā īrnieka un konkrētā viņa ģimenes locekļa vaina, neinformējot dzīvojamās telpas izīrētāju par īrnieka ģimenes locekļa iemitināšanu dzīvojamā telpā. Līdz ar to konstatējams, ka bijušā īrnieka ģimenes loceklis savas Likumā noteiktos pienākumus nav godprātīgi pildījis, kas arī bija par pamatu konkrētās tiesvedības ierosināšanai. Ņemot vērā minēto, prasītājam pašam jāuzņemas minēto izdevumu segšana, nevis jāpiedzen tā no atbildētāja. Un otrādi. Ja prasību par īrnieka ģimenes locekļa izlikšanu no dzīvojamās telpas cēlis izīrētājs, viņa prasības noraidīšanas gadījumā analogā situācijā, minētie izdevumi

22.decembris, nr.187. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹⁴ Valsts un pašvaldību mantas atsavināšanas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 19.novembris, nr.168. (4.panta ceturtais daļas 5.punkts, 45.panta trešā un ceturtais daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹⁵ Likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103 (30.¹ punkts). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹⁶ Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

pieņemami no atbildētāja (bijušā īrnieka ģimenes locekļa), nevis kā tas noteikts Civilprocesa likuma 41.panta pirmajā daļā, 42.panta otrajā daļā un 44.panta trešajā daļā¹¹⁷.

Lai dzīvojamā telpā iemitinātu *citū personu* (izņemot īrnieka ģimenes locekļu aizbildņus un aizgādņus), nepietiek ar to, ka par šo faktu ir informēts izīrētājs, bet nepieciešama izīrētāja, īrnieka un īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu *piekrišana*¹¹⁸. Ja īrnieks bez izīrētāja piekrišanas dzīvojamā telpā ir iemitinājis *citū personu*, izīrētājs saskaņā ar Likuma 28.⁶ pantu ir tiesīgs izbeigt dzīvojamās telpas īres līgumu un izlikt no tās īrnieku kopā ar viņa ģimenes locekļiem un *citām personām* bez citas dzīvojamās telpas ierādīšanas.

Likums nepieprasa noteiktu formu, ar kuru tiktu apliecināta īrnieka, tā pilngadīgo ģimenes locekļu un izīrētāja piekrišana *citās personās* iemitināšanai dzīvojamā telpā, tomēr jāuzskata, ka daļēji šāda forma tiek sasniegta brīdī, kad dzīvojamās telpas īres līgumā saskaņā ar Likuma 9.panta septīto daļu tiek ierakstīts iemitinātās personas vārds, uzvārds un personas kods. Tā kā īres līgumu paraksta izīrētājs un īrnieks, nav šaubu par viņu piekrišanu *citās personās* iemitināšanai. Taču nav skaidrs, kā konstatējama īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana. Vai izīrētājs ir tiesīgs pieprasīt, lai īrnieks pierāda, ka pārējie pilngadīgie ģimenes locekļi *citās personās* iemitināšanai ir piekrituši, vai arī izīrētājam būtu jāuzticas īrnieka apgalvotajam un strīda gadījumā vaina par *citās personās* iemitināšanu būtu jāuzņemas īrniekam?

Autore uzskata, ka Likumā būtu jāparedz rakstiska īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana, kas būtu īres līguma neatņemama sastāvdaļa un kalpotu kā pierādījums strīdu gadījumos. Rakstiskais pierādījums kalpotu ne tikai kā pamats pārliecībai gan īrniekam un izīrētājam, ka neviens no ģimenes locekļiem kādu iemeslu dēļ neceltu prasību par *citās personās* izlikšanu, norādot, ka tās iemitināšanai nav piekritis, gan izīrētājam, gadījumos, kad strīds rastos par tiesiski iemitinātajiem ģimenes locekļiem, jo tos šajā dokumentā norādījis pats īrnieks, gan īrniekam, jo dokuments pierādītu, par kuriem dzīvojamā telpā iemitinātajiem ģimenes locekļiem izīrētājs ir bijis informēts uz konkrēto brīdi.

Kamēr Likumā nav atrunāts kā konstatēt ģimenes locekļu piekrišanu *citās personās* iemitināšanai dzīvojamā telpā, iemitināšana atkarīga no izīrētāja-vai un kā viņš, ierakstot dzīvojamās telpas īres līgumā *citū personu*, pārliecināsies vai šādai iemitināšanai ir piekrituši pārējie īrnieka pilngadīgie ģimenes locekļi.

¹¹⁷ Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹¹⁸ Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 29.aprīlis, nr.19 (9.panta piektā daļa.). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

4. FAKTISKO DZĪVOJAMĀS TELPAS ĪRES TIESISKO ATTIECĪBU ATZĪŠANA (TIESU PRAKSE)

Likuma „Par dzīvojamo telpu īri” (turpmāk tekstā-Likums) 5.panta pirmajā daļā ir noteikts, ka dzīvojamās telpas īres līgumu slēdz rakstveidā. Tāpat saskaņā ar Likuma 9.panta septīto daļu un 10.panta pirmo daļu personai ir tiesības dzīvot dzīvojamā telpā tikai tad, ja tā iemitināta dzīvojamā telpā Likumā noteiktajā kārtībā un ir ierakstīta dzīvojamās telpas īres līgumā.

Tomēr, neskatoties uz minēto, īres tiesiskās attiecības ne vienmēr tiek nodibinātas ar rakstveidā noslēgtu līgumu. Tādēļ jāatrisina jautājums, ko darīt, ja starp izīrētāju un īrnieku ir bijusi mutiska vienošanās par īres tiesisko attiecību nodibināšanu, puses šo vienošanos ir pildījušas, bet pušu starpā pēc kāda laika rodas strīds, piemēram, par īres tiesisko attiecību pastāvēšanu vai par saistību izpildīšanu? Atbilde uz šo jautājumu ir atrodamā Civillikuma 1488.panta 1.punktā, kurā noteikts, „kad prasības tiesību uz darījuma pamata vispār un par tā izpildīšanu sevišķi likums dara atkarīgu no tā rakstiskās formas, tad, ja rakstisks akts nav sastādīts, jāievēro”, ka „darījumam, ko izpildījušas abas puses, ir tādas pašas sekas, kādas tam būtu, ja tas būtu uzrakstīts [...]”

Tā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2005.gada 1.jūnija spriedumā civillietā Nr.SKC-362 Ainas B. Prasībā pret Helēnu L. un Rutu L. par izlikšanu no dzīvojamām telpām un Helēnas L., Rutas L. pretprasībā pret Ainu B. par īrnieka tiesību atzīšanu uz dzīvojamām telpām un dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu norādījis, ka „ilgstoša dzīvojamo telpu lietošana ar nama īpašnieka piekrišanu, kaut arī nav noslēgts dzīvojamo telpu īres līgums, vērtējama kā īres tiesiskā attiecība (Civillikuma 1.pants).”¹¹⁹

Konkrētajā gadījumā dzīvojamās mājas īpašnieks I.B. 1965.gadā izīrēja A.L. strīdus dzīvojamās telpas. Pēc īrnieces A.L. nāves rēķini tikuši izsniegti Rutai L. Vēlāk I.B. ar testamentu dzīvojamo māju, kurā atrodas strīdus dzīvojamā telpa, novēlējis savam dēlam A.B., testamentā uzliekot viņam par pienākumu pēc mantojuma atklāšanās atstāt Helēnas L. un Rutas L. bezmaksas lietošanā strīdus dzīvojamās telpas. Vēlāk mantošanas ceļā namīpašumu ieguvusi Aina B., kas ir prasītāja lietā. Prasītāja norādījusi, ka atbildētājas dzīvojamā telpā dzīvo bez tiesiska pamata, ar viņām nav noslēgts dzīvojamās telpas īres līgums. Šādu līgumu nebija noslēdzis ne I.B., ne A.B.

Apelācijas instances tiesa 2003.gada 28.maijā, izskatot lietu, konstatēja, ka starp L. ģimeni un I.B. pastāvējusi mutiska vienošanās par dzīvojamo telpu beztermiņa lietošanu, kas nav bijusi pretrunā ar Latvijas padomju Sociālistiskās Republikas Civilkodeksa 313.panta normām, kas bija spēkā atbildētāju dzīvojamā telpā ievietošanās brīdī un kas neparedzēja obligātu īres līguma

¹¹⁹ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005.gada 1.jūnija spriedums civillietā Nr.SKC-362. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 292.lpp.

slēgšanu rakstveidā, bet gan mājas īpašnieka piekrišanas saņemšanu. „Apstāklis, ka rakstveidā līgums starp pusēm nekad nav bijis noslēgts, [..], neizslēdz dzīvojamo telpu īres tiesisko attiecību pastāvēšanu ilgstošā laika posmā uz mutiskas vienošanās pamata, kas nav pretrunā ar ieviešanas laikā spēkā bijušajām”¹²⁰ tiesību normām. Apelācijas instances tiesa prasību noraidīja, bet pretprasību apmierināja. Augstākās tiesas Senāts, izskatot lietu kasācijas kārtībā, atstāja spēkā apelācijas instances tiesas spriedumu, norādot, ka apelācijas instances tiesa „ilgstošā laika posmā stabili izveidojušās tiesiskās attiecības pamatoti novērtējusi kā īres tiesiskās attiecības”¹²¹.

Augstākās tiesas Senāts arī 2007.gada 25.aprīļa spriedumā citā lietā norādījis, ka „tas apstāklis, ka īres līgums nav bijis noslēgts atbilstoši likuma prasībām rakstveidā un pastāv īres tiesiskās attiecības, nav šķērslis, lai atzītu, ka bijusi vienošanās par [..] īres tiesiskajām attiecībām [..], jo darījumam, ko izpildījušas abas puses, ir tādas pašas sekas, kādas tam būtu, ja tas būtu uzrakstīts”¹²².

Citādāk tiek risināta situācija gadījumos, kad dzīvojamās telpas īpašniece ir valsts vai pašvaldība, jo Likuma 5.panta otrajā daļā ir noteikts, ka valstij un pašvaldībai piederošas dzīvojamās telpas īres līgumu valdītājs slēdz uz valsts vai pašvaldības institūcijas lēmuma pamata.¹²³ Tātad Civillikuma 1488.pants nevar tikt piemērots, lai atzītu īres tiesiskās attiecības, ja nav minētā lēmuma.

Augstākās tiesas Senāts 2008.gada 6.februārī taisījis spriedumu civillietā Nr.SKC-54¹²⁴, kurā norādījis, ka valsts un pašvaldības institūcijas lēmums ir priekšnoteikums, lai rastos dzīvojamās telpas īres tiesiskās attiecības. Bez šāda lēmuma esamības, nav pamata piemērot Civillikuma 1488.pantu, neatkarīgi no tā, ka persona vairākus gadus dzīvojusi dzīvoklī un veikusi par to maksājumus.

2003.gada 7.maijā Augstākās tiesas Senāts izskatīja citu civillietu (Nr.SKC-226) SIA „Jūrmalas namsaimnieks” prasībā pret O.G. par dzīvojamās telpas īres līguma atzīšanu par spēkā neesošu un O.G. pretprasībā pret SIA „Jūrmalas namsaimnieks” par pierakstu dzīvesvietā. Minētajā lietā prasītāja bija noslēgusi dzīvojamās telpas īres līgumu ar O.G., nesāņemot pašvaldības piekrišanu. Tiesa spriedumā norādīja, ka prasītāja nav pašvaldības institūcija un nebija tiesīga izīrēt

¹²⁰ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005.gada 1.jūnija spriedums civillietā Nr.SKC-362. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 294.lpp.

¹²¹ Turpat, 296.lpp.

¹²² Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 25.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC-311. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 302.lpp.; Jurista Vārds, 31.07.2007. Nr.31, 20.-21.lpp.

¹²³ Likums “Par dzīvojamo telpu īri”. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993.gada 29.aprīlis, nr.19 (5.panta otrā daļa.). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹²⁴ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 6.februāra spriedums civillietā Nr.SKC-54. Jurista Vārds, 30.09.2008. Nr.37, 30.-31.lpp.

tai nepiederošu īpašumu bez saskaņošanas ar pašvaldību, tādējādi līgums nav noslēgts Likuma 5.panta otrajā daļā noteiktajā kārtībā. Likuma 5.panta otrajā daļā minētie īres līguma noslēgšanas nosacījumi ir saistoši jebkuram valstij piederošo māju valdītājam, tādēļ Augstākās tiesas Senāts atstāja spēkā apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru apmierināta prasība, bet pretprasība noraidīta.¹²⁵

Ņemot vērā minēto, rodas jautājums, kāpēc nepietiek konstatēt tikai to, ka persona ilgstoši dzīvo valsts vai pašvaldības dzīvoklī, maksā īres maksu un valsts vai pašvaldība pret personu ilgstoši nav izvirzījusi nekādas pretenzijas sakarā ar dzīvojamās telpas lietošanu, lai atzītu, ka starp pusēm pastāv īres tiesiskās attiecības? Atbildi uz šo jautājumu var rast tiesu nolēmumos, Likumā, likumā „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”, kā arī sociālo sfēru regulējošos normatīvajos aktos. Valsts un pašvaldības īpašumā ir ļoti daudz dzīvojamo māju, dzīvokļu īpašumu, kurus nepieciešams pārvaldīt un apsaimniekot. Lai nodrošinātu visu īpašumā esošo dzīvojamo fondu apsaimniekošanu, valsts un pašvaldība pārsvarā deleģē fiziskās, privāto tiesību juridiskās personas nodrošināt šo pārvaldīšanu, apsaimniekošanu. Ņemot vērā milzīgo īpašumu skaitu, nav iespējams kontrolēt, vai dzīvojamās mājas apsaimniekotājs godprātīgi pilda ar līgumu uzņemtās saistības, kontrolē vai valsts dzīvojamās telpās dzīvojošās personas telpās iemitinājušās tiesiski, paziņo īpašniekam par brīvajiem vai atbrīvotajiem dzīvokļiem, patvaļīgi neiemitina dzīvojama telpā personas, kuru iemitināšanai dzīvojamā telpā valsts vai pašvaldība nav devusi piekrišanu.

Valstij vai pašvaldībai, pēc vairākiem gadiem konstatējot, ka tās īpašumā esošo dzīvojamo telpu persona lieto bez tiesiska pamata (bez valsts vai pašvaldības piekrišanas), nav pamata piemērot Civillikuma 1488.pantu, jo personas tiesības uz dzīvojamo telpu tiek apskatītas vērtējot samērīgumu starp šīs personas interesēm (tiesībām uz mājokli) un lielākas sabiedrības interesēm. Tā, piemēram, persona, kura ir reģistrēta pašvaldībā palīdzības sniegšanai dzīvokļa jautājumos, ir tiesības paļauties uz normatīvajos aktos noteikto palīdzību, ka valsts viņu nodrošinās ar dzīvojamo telpu. Personas, kuras ir reģistrētas palīdzības saņemšanai atbilst noteiktiem kritērijiem un ir atzītas par maznodrošinātām vai mazaizsargātām personām¹²⁶. Tātad likumdevējs ar tiesību normām ir noteicis, ka šo personu tiesības ir primārākas par to personu tiesībām, kuras nav atzītas par maznodrošinātām vai mazaizsargātām personām. Uz sociālo tiesību normām atsaucas arī tiesa.

Tā Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts 2006.gada 8.martā izskatīja civillietu Nr.SK-144¹²⁷ Vilhelmines K. prasībā pret Rīgas domes Komunālā departamenta dzīvokļu pārvaldi

¹²⁵ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2003.gada 7.maija spriedums civillietā Nr.SK-226. Jurista Vārds, 2003. 8.jūlijs, Nr.25/26, 29.-30.lpp.

¹²⁶ Likums "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 22.decembris, nr.187. Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹²⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 8.marta spriedums civillietā Nr.SK-144. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra,

un SIA „Juglas nami” par īres tiesību atzīšanu, dzīvojamās telpas īres līguma noslēgšanu un Rīgas domes Komunālā departamenta dzīvokļu pārvaldes pretprasībā par prasītājas un no viņas atkarīgo personu izlikšanu. Tiesa norādījusi, ka attiecība uz valsts un pašvaldības īpašumā esošajiem dzīvokļiem nav piemērojams Civillikuma 1488.pants, jo priekšnosacījums īres tiesiskajām attiecībām uz valsts un pašvaldības īpašumā esošajiem dzīvokļiem saskaņā ar Likuma 5.panta otro daļu ir valsts vai pašvaldības institūcijas lēmums. Konkrētajā lietā prasītāja dzīvoklī ar ģimeni dzīvoja no 1998.gada janvāra ar nama apsaimniekotāja atļauju. Prasība tiesā celta 2003.gadā. Spriedumā tiesa norādījusi arī uz likuma „Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā” 11.pantu, pamatojoties uz kuru pašvaldība ir tiesīga izīrēt tai piederošu dzīvojamo telpu vienīgi šajā likumā noteiktajām personām un ievērojot šā likuma, likuma „Par sociālajiem dzīvokļiem un sociālajām mājām” un likuma „Par dzīvojamo telpu īri” noteikumus.¹²⁸ Augstākās tiesas Senāts atstāja negrozītu apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru noraidīta Vilhelmines K. prasība un apmierināta Rīgas Domes Komunālā departamenta pretprasība.

Jāatzīmē, ka valsts dzīvokļu īres maksā saskaņā ar Likuma 11.² pantu neietilpst peļņa, līdz ar to dzīvojamās telpas īres maksa ir daudz zemāka, nekā par dzīvokļiem, ko izīrē fiziskā vai privāto tiesību juridiskā persona, un tā sastāv tikai no apsaimniekošanas izdevumiem. Liela interese par valsts un pašvaldības īpašumā esošo dzīvokļu lietošanas tiesībām cilvēkiem ir arī tāpēc, ka statuss „īrnieks” vai „īrnieka ģimenes loceklis”, rada šai personai noteiktas normatīvajos aktos paredzētās tiesības. Tā, piemēram, valsts un pašvaldības dzīvojamās telpas īrniekam, izņemot īrniekam, kurš dzīvojamās telpas lietojuma tiesības iegūvis, pamatojoties uz sociālo sfēru regulējošajām tiesību normām¹²⁹, ir tiesības iegūt īpašumā īrēto dzīvojamo telpu un iespējams arī dzīvojamai telpai piekritīgo zemesgabalu vai nu saskaņā ar likumu „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”¹³⁰ vai Publiskas personas mantas atsavināšanas likumu¹³¹.

Augstākās tiesas Senāts 2001.gada 17.janvārī izskatīja civillietu Nr.SKC-1 Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prasībā valsts interesēs Finanšu ministrijas personā pret A.Z, I.Z, valsts AS „Valsts nekustamā īpašuma aģentūra” (turpmāk - VAS „VNĪA”) un trešo personu Centrālo dzīvojamās mājas privatizācijas komisiju (turpmāk - CDzMPK). VAS „VNĪA” izīrēja dzīvojamo telpu A.Z., kurš nebija reģistrēts palīdzības saņemšanai pašvaldībā atbilstoši likumam

2007, 302-304.lpp.

¹²⁸ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 8.marta spriedums civillietā Nr.SKC-144. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 303.lpp.

¹²⁹ Likums „Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103 (74.panta desmitā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

¹³⁰ Turpat. (13.panta pirmā daļa, 14.panta otrā daļa, 19.panta pirmā daļa, 20.panta otrā daļa).

¹³¹ Valsts un pašvaldības mantas atsavināšanas likums”. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 19.novembris, nr.168. (4.panta ceturtās daļas 5.punkts, 45.panta trešā daļa). Pieejams: <http://www.likumi.lv>

„Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā”. CDzMPK A.Z. kā īrniekam privatizēja dzīvojamo telpu, tādējādi A.Z. ieguva īpašuma tiesības uz dzīvojamo telpu. Tiesa norādīja, ka VAS „VNĪA” nebija tiesību izīrēt A.Z. dzīvojamo telpu, ignorējot sociālo sfēru regulējošās tiesību normas. VAS „VNĪA”, izīrējot dzīvojamās telpas A.Z., rīkojusies prettiesiski, ko atzinusi arī Latvijas Republikas Satversmes tiesa ar 1999.gada 9.jūlija spriedumu.¹³² Tiesa atsaukusies arī uz Likuma 5.pantu. Ņemot vērā minēto, Augstākās tiesas Senāts atstāja spēkā apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru apmierināta Latvijas Ģenerālprokuratūras prasība¹³³. Analogu spriedumu Augstākās tiesas Senāts 2001.gada 25.aprīlī taisījis citā lietā (SKC-218) Latvijas Republikas Ģenerālprokuratūras prasībā valsts interesēs Finanšu ministrijas personā pret A.T., M.T., VAS „VNĪA” un trešo personu CDzMPK.¹³⁴

2010.gada 27.janvārī Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāts izskatīja civillietu Nr.SK-13¹³⁵ J.K. prasībā pret valsts AS „Privatizācijas aģentūra” un Rīgas domi par īres līguma atjaunošanu un dzīvokļa privatizācijas tiesību atzīšanu. Starp AS „Rosme” kā izīrētāju un 6.Saeimas deputāti J.K. 1996.gadā noslēgts īres līgums uz deputāta pilnvaru laiku. 1998.gada 1.martā dzīvojamā māja, kurā atradās izīrētais dzīvoklis nodota CDzMPK valdījumā. Pēc deputātes pilnvaru laika prasītāja turpināja dzīvot dzīvoklī un veikt visus ar dzīvokli saistītos maksājumus. Prasītāja iesniedza privatizācijas pieteikumu CDzMPK, uz kuru saņēma atteikumu, jo viņas kā deputātes pilnvaras bija beigušās un viņa nav atzīstama par dzīvokļa īrnieci. Rezultātā J.K. cēla tiesā prasību, tādēļ cēla prasību tiesā. Kā viens no prasības pamatiem norādīts Civillikuma 1488.pants. Augstākās tiesas Senāts apelācijas instances tiesas spriedumu, ar kuru noraidīta J.K. prasība, atstāja negrozītu. Senāts norādījis, ka īres tiesiskās attiecības valsts un pašvaldību dzīvokļos analizējamas kopsakarā ar likumu „Par valsts un pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājuma risināšanā”. Tāpat tiesa norādījusi, ka, lai piemērotu Civillikuma 1488.pantu, nepieciešams konstatēt, ka īres līguma saistības pildījušas abas puses. „Izpildījums parasti izpaužas telpas nodošanā īrniekam dzīvošanai (lietojumā un turējumā), īres maksas maksāšanā un īres maksas pieņemšanā.” Īres līgumu nevar uzskatīt par izpildītu, ja telpas nodošana īrniekam nav notikusi likumā paredzētajā kārtībā. Valsts dzīvokļi lietojumā var tikt nodoti tikai tad, ja ir valsts institūcijas lēmums saskaņā ar Likuma 5.panta otro daļu. Tā kā, izbeidzoties līgumam, kompetenta institūcija nav pieņēmusi lēmumu par strīdus dzīvojamās telpas piešķiršanu lietojumā prasītājai, nav atzīstamas īres tiesiskās attiecības. Civillikuma tiesību normas (šajā konkrētajā gadījumā 1488.pants), kā vispārējās tiesību normas,

¹³² Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 9.jūlija spriedums lietā nr.04-03 (99).

¹³³ Valsts akciju sabiedrības “Privatizācijas aģentūra” lietvedībā esošie materiāli.

¹³⁴ Turpat.

¹³⁵ Turpat.

nevar būt pamats, lai pretēji speciālās tiesību normās (konkrētajā gadījumā Likuma 5.panta otrā daļa) noteiktajam atzītu prasītajai strīdus dzīvojamās telpas lietošanas tiesības¹³⁶.

Neskatoties uz jau iepriekš šajā nodaļā minētajiem Augstākās tiesas Senāta spriedumiem, Augstākās tiesas Senāts 2008.gada 16.aprīlī taisījis pretēju spriedumu civillietā Nr.SK-151/2008¹³⁷ par pašvaldības īpašumā esošu dzīvojamo telpu.

J.D. 2005.gada 18.oktobrī cēla prasību tiesā pret Rīgas domi par īres attiecību pastāvēšanas atzīšanu un pienākuma uzlikšanu noslēgt dzīvojamās telpas īres līgumu. Prasītāja norādīja, ka starp namu pārvaldi un viņas vīru 1997.gada 18.decembrī noslēgts īres līgums uz noteiktu laiku līdz 1998.gada 21.novembrim. Pēc šī datuma īres tiesiskās attiecības turpinājušās, jo kopā ar vīru joprojām dzīvojuši dzīvoklī. Vīrs 2000.gada 23.novembrī miris. Prasītāja visu laiku turpinājusi lietot dzīvojamo telpu un veikt nepieciešamos maksājumus. Apsaimniekošanas pienākumu namu pārvalde bija deleģējusi namu pārvaldei. Apelācijas instances tiesa J.D. prasību, tāpat kā pirmās instances tiesa, apmierināja.

Apelācijas instances tiesa norādījusi, ka izsniedzot rēķinus un pieņemot maksājumus par dzīvojamās telpas īres un pamatpakalpojumu apmaksu, namu pārvalde atzinusi faktisko īres tiesisko attiecību pastāvēšanu Civillikuma 1488.panta izpratnē ar J.D. vīru pēc īres līguma termiņa notecējuma un secīgi pēc J.D. vīra nāves, arī ar pašu J.D. Tiesa par būtisku uzskatījusi arī apstākli, ka pēc īres līguma termiņa izbeigšanās, prasība par īrnieka izlikšanu netika celta, bet puses turpinājušās īres līgumā pielīgto saistību izpildi.

Kasācijas sūdzību par apelācijas instances tiesas spriedumu iesniedza Rīgas dome, kura norādīja, ka namu pārvaldei nav tiesības izīrēt pašvaldības dzīvokļus bez tās piekrišanas, kā arī atzīt pašvaldības vārdā kādu attiecību pastāvēšanu. Rīgas dome norādījusi, ka nav pieņēmusi lēmumu par dzīvojamās telpas izīrēšanu ne J.D. vīram pēc īres līguma termiņa izbeigšanās, ne pašai J.D., kā to paredz Likuma 5.panta otrā daļa. Augstākās tiesas Senāts 2008.gada 16.aprīlī, izskatot lietu kasācijas kārtībā, atstāja spēkā apelācijas instances tiesa spriedumu, bet Rīgas domes kasācijas sūdzību noraidīja. Augstākās tiesas Senāts spriedumā norādīja, ka konkrētajā lietā ir piemērojams Civillikuma 1488.pants un nav nozīmes, ka dzīvojamās telpas īres līgums bijis noslēgts uz noteiktu laiku, jo iestājoties termiņam, izīrētājam ir tiesības prasīt, lai īrnieks atbrīvo izīrējamās telpas. Augstākās tiesas Senāts, noraidot Rīgas domes kasācijas sūdzību, nav motivējis, kāpēc Rīgas domes argumenti atzīstami par nepareiziem.

Jelgavas tiesa kā pirmās instances tiesa 2001.gada 15.maijā, izskatot civillietu Nr.C660/01¹³⁸ Inas M. prasība pret Jelgavas domi un Jelgavas pilsētas pašvaldības bezpeļņas uzņēmumu

¹³⁶ Valsts akciju sabiedrības "Privatizācijas aģentūra" lietvedībā esošie materiāli.

¹³⁷ Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 16.aprīļa spriedums civillietā Nr.SK-151/2008.

„Nekustamā īpašuma pārvalde” par īres līguma noslēgšanu, apmierināja Inas M. Prasību saskaņā ar Civillikuma 1488.pantu, neskatoties uz to, ka pašvaldība nebija pieņēmusi lēmumu par tā izīrēšanu Inai M.

Arī Rīgas pilsētas Centra rajona tiesa 2005.gada 16.jūnijā taisījusi spriedumu civillietā Nr.C27075405/5, ar kuru apmierināja prasītājas Dz.R. prasību pret valsts aģentūru „Mājokļu aģentūra” par īres tiesību atzīšanu. Īres līgums bija noslēgts ar A.K., kurš 2003.gada 2.septembrī miris. Dz.R. lūgusi atbildētājam pārslēgt ar viņu īres līgumu kā ar A.K. ģimenes locekli, lai gan ar A.K. prasītājam bija tikai faktiskās laulāto attiecības. Prasības celta 2005.gada 16.jūnijā. Norāda, ka pēc A.K. veic visus maksājumus par dzīvokli. Tiesa prasību apmierināja, pamatojoties uz Civillikuma 1488.pantu, lai arī Dz.R. nebija A.K. ģimenes locekle un valsts nebija pieņēmusi lēmumu par dzīvojamās telpas izīrēšanu Dz.R. saskaņā ar Likuma 5.panta otro daļu.¹³⁹

¹³⁸ Jelgavas tiesas 2001.gada 15.maija spriedums civillietā Nr.C660/01. Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 154.-157.lpp.

¹³⁹ Valsts akciju sabiedrības “Privatizācijas aģentūra” lietvedībā esošie materiāli.

KOPSAVILKUMS

Pētījuma rezultātā aizstāvēšanai tiek izvirzīti šādi secinājumi un priekšlikumi:

1. Personas reģistrācija dzīvojamā telpā nepiešķir personai dzīvojamās telpas lietošanas tiesības. Tiesību normas par personas reģistrāciju (pierakstīšanu vai deklarēšanu) konkrētā dzīvojamā telpā, izskatot lietu par personas tiesībām lietot dzīvojamo telpu, ir izmantojamas, jo tās netieši norāda uz personas iespējamām tiesībām uz dzīvojamās telpas lietošanu.
2. Padomju Sociālistiskās Republikas laikā katra persona tika pierakstīta vienā konkrētā dzīvojamā telpā, pirms tam pārbaudot personas tiesisko pamatu lietot dzīvojamo telpu. Līdz ar to nav pamata apšaubīt pierakstītās personas tiesības lietot dzīvojamo telpu noteiktā statusā, ja vien netiek pierādīts, ka persona dzīvojamā telpā pierakstīta, pārkāpjot pieraksta sistēmas laikā spēkā esošo pierakstīšanas dzīvojamā telpā kārtību.
3. Dzīvojamās mājas apsaimniekotājam Padomju Sociālistiskās Republikas laikā, pamatojoties uz tiesību normām par personas pierakstu dzīvojamā telpā, bija tiesības aprēķināt apsaimniekošanas maksu un maksu par dzīvojamai telpai sniegtajiem pakalpojumiem par dzīvokli pēc dzīvojamā telpā pierakstīto personu skaita. Savukārt Dzīvesvietas deklarēšanās likuma tiesību normas nevar būt par pamatu, lai dzīvojamās mājas apsaimniekotājs minētos maksājumus aprēķinātu pēc dzīvojamā telpā deklarēto personu skaita.
4. Lai arī Dzīvesvietas deklarēšanas likuma mērķis ir personas sasniedzamība tiesiskajās attiecībās ar valsti un pašvaldību, nevis personas tiesību uz dzīvojamās telpas lietošanu noskaidrošana un reģistrācija, tajā iekļautās tiesību normas ir vērstas uz to, lai persona par savu deklarēto dzīvesvietu norādītu dzīvojamo telpu, kurā tā faktiski dzīvo (kuru tā lieto) un kurā tai ir tiesisks pamats dzīvot. Tādējādi Dzīvesvietas deklarēšanas likuma tiesību normas norāda uz kārtību, kāda tā bija kādreizējās pieraksta sistēmas-Sociālistiskās Republikas Savienības- laikā.
5. Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta otrā daļa, kas regulē iemitinātā nepilngadīgā bērna (arī adoptēta) statusu, nav pietiekami konkrēti formulēta, tas noved pie šīs tiesību normas nepareizas piemērošanas. Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta otrā un trešā daļa tulkojama tā, ka īrnieka ģimenes locekļa statusu iegūst ne tikai viņa paša, bet arī viņa ģimenes locekļu nepilngadīgie (arī adoptētie) bērni. Citas personas nepilngadīgie bērni (arī adoptētie) īrnieka ģimenes locekļa statusu neiegūst. Jebkura nepilngadīga bērna iemitināšanai viņa vecāku īrētajā dzīvojamā telpā nav nepieciešama pārējo dzīvokli iemitināto personu piekrišana.

Ņemot vērā minēto, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta pirmā, otrā, trešā un

ceturtnā daļa izsakāma šādā redakcijā:

9.pants. Īrnieka un viņa ģimenes locekļu tiesības iemitināt dzīvojamā telpā savus ģimenes locekļus un citas personas.

(1) Īrniekam ir tiesības iemitināt viņa īrētajā dzīvojamā telpā savu laulāto, vecākus, darbspējīgos brāļus un māsas (arī pusmāsas un pusbrāļus) un pilngadīgos bērnus, kuriem nav savas ģimenes, ja tam piekrituši visi attiecīgajā dzīvojamā telpā dzīvojošie īrnieka pilngadīgie ģimenes locekļi un ja iepriekš par to rakstveidā informēts izīrētājs.

(2) Īrniekam un viņa ģimenes locekļiem, iemitinot īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā savu nepilngadīgo bērnu, pārējo dzīvoklī iemitināto personu piekrišana nav nepieciešama, bet par to rakstveidā informējams izīrētājs.

(3) Persona, kura saskaņā ar šā panta pirmo vai otro daļu iemitināta īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā, atzīstama par īrnieka ģimenes locekli. Pārējās atzīstamas par citām personām.

(4) Citu personu nepilngadīgā bērna un īrnieka ģimenes locekļu aizbildņu vai aizgādņu iemitināšanai dzīvojamā telpā, pārējo dzīvoklī iemitināto personu piekrišana nav nepieciešama, bet par to rakstveidā informējams izīrētājs.

6. Īrnieka ģimenes locekļu iemitinātie savi ģimenes locekļi (izņemot nepilngadīgie bērni) nav atzīstami par paša īrnieka ģimenes locekļiem un līdz ar to neiegūst pastāvīgas lietošanas tiesības uz dzīvojamo telpu. Īrnieka ģimenes locekļu iemitinātie savi ģimenes locekļi īrnieka ģimenes locekļa statusu iegūst tikai tad, ja par dzīvojamās telpas īrnieku kļūst tas īrnieka ģimenes loceklis, kurš viņus kā savus ģimenes locekļus iemitināja īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā.

Ņemot vērā minēto, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 10.panta otrā daļa papildināma ar šādu teikumu: Īrnieka ģimenes locekļu iemitinātie savi ģimenes locekļi neiegūst paša īrnieka ģimenes locekļa statusu (izņemot nepilngadīgos bērnus) un ir atzīstami par citām personām.

Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 10.panta trešo daļu jāizsaka šādā redakcijā:

Šā likuma 9.panta noteiktajā kārtībā īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā iemitinātās citas personas pastāvīgas lietošanas tiesības uz šīs dzīvojamās telpas lietošanu neiegūst, un tām ir tikai tādas tiesības un pienākumi, kādus nosaka šis likums un attiecīgās dzīvojamās telpas īres līgums.

7. Īrnieka laulātajam saskaņā ar Civillikuma 3.pantu, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta pirmo un trešo daļu, 10.panta otro daļu laulības šķiršanas gadījumā saglabājas ģimenes locekļa tiesības un pienākumi, lai arī saskaņā ar Civillikuma Ģimenes tiesību daļu īrnieka

- bijušais laulātais pēc laulības šķiršanas zaudē ģimenes locekļa statusu. Tomēr, izskatot lietu par ģimenes bijušā laulātā dzīvojamās telpas lietošanas tiesībām, šādas tiesības bijušajam laulātajam nav saglabājamā, ja vien viņam nav attiecīga vienošanās ar dzīvojamās telpas īrnieku, vai arī abu kopīgie nepilngadīgie bērni pēc laulības šķiršanas paliek dzīvot kopā ar ģimenes bijušo laulāto.
8. Uzskats, ka ģimenes līgumā par ģimenes var noteikt tikai vienu personu, ir maldīgs, turklāt tā ir tiesību normas sašaurināta tulkošana. Par ģimenes ģimenes līgumā var noteikt vairākas personas, ja vien izīrētājs tam piekrīt un par to ir noslēgts attiecīgs dzīvojamās telpas ģimenes līgums.
 9. Tiesu praksē par pilngadīgu bērnu, kuram nav savas ģimenes, Likuma izpratnē neapšaubāmi tiek atzīta persona, kura juridiski neatrodas laulībā. Taču jautājums par to, vai persona atbilst šim statusam, ja tā neatrodas laulībā, bet tai ir paši savi bērni, ir vērtējams atkarībā no lietas faktiskajiem apstākļiem-vai personas pašas bērni ir pilngadīgi, nepilngadīgi un, ja ir pilngadīgi, vai ir iespējama personas iemītnāšanās pie pilngadīgajiem bērniem. Izskatot šo jautājumu, piemērojama Civillikuma 179.panta ceturtā daļa vai 188.pants par bērnu un vecāku, mazbērnu un vecvecāku savstarpējām tiesiskajām attiecībām un tiesībām, pienākumiem tajās.
 10. Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 2001.gada 5.jūlija grozījumi, kas spēkā stājās 2002.gada 1.janvārī nevis būtiski sašaurināja personu loku, kas atzīstamas par ģimenes locekļiem, kā tas minēts juridiskajā literatūrā un vairākos Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta spriedumos, bet gan paplašināja, atsakoties no nosacījuma, ka personai, lai to varētu atzīt par ģimenes locekli, jādzīvo kopā ar ģimenes un viņiem jābūt kopīgai saimniecībai. Personu loka, kas var būt par ģimenes locekļiem, sašaurināšana tika veikta jau ar likuma "Par dzīvojamo telpu īri" spēkā stāšanos 1993.gada 1.aprīlī, neparedzot, ka par ģimenes locekļiem var atzīt arī citus likumā neminētus ģimenes radniekus, ja tiek konstatēta kopīga saimniecība un kopā dzīvošana ar ģimenes, kā tas bija noteikts Padomju Sociālistiskās Republikas laikā.
 11. Par dzīvojamā telpā tiesiski iemītnātu personu saskaņā ar likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta septīto daļu un 10.panta pirmo daļu var atzīt tikai tādu, kas kā tāda ierakstīta dzīvojamās telpas ģimenes līgumā. Taču, ja, izskatot lietu par ģimenes locekļa, kurš nav ierakstīts dzīvojamās telpas ģimenes līgumā, tiesībām uz dzīvojamo telpu, tiesa konstatē, ka persona dzīvojamā telpā iemītnājusies saskaņā ar paša ģimenes gribu, prasība par lietošanas tiesību atzīšanu ir apmierināma, taču izīrētājam (atbildētājam) nevar piespriest Civilprocesa likumā paredzētos tiesāšanās izdevumus, ja nav saskatāma viņa vainojamība. Procesuālo tiesību normu ievērošana nav pašmērķis, mērķis ir sasniegt taisnīgāko rezultātu.

12. Personas ierakstīšana dzīvojamās telpas īres līgumā kalpo par rakstisku pierādījumu tam, ka konkrēto personu iemitināšanai ir piekritis gan īrnieks, gan izīrētājs. Taču ar šo ierakstu nav konstatējama īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana konkrētas personas iemitināšanai dzīvojamā telpā.

Ņemot vērā minēto, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta piektā un sestā daļa izsakāma šādā redakcijā:

(5) Citu personu, izņemot šā panta ceturtajā daļā minēto, iemitināšanai īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā nepieciešama izīrētāja, īrnieka un visu tajā dzīvojošo īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu piekrišana, kas noformējama rakstveidā un iesniedzama izīrētājam.

(6) Dzīvojamās telpas īres līguma neatņemama sastāvdaļa ir rakstisks īrnieka pilngadīgo ģimenes locekļu apliecinājums piekrist personas iemitināšanai dzīvojamā telpā, gadījumos, kad saskaņā ar šo pantu šāds apliecinājums ir nepieciešams.

13. Lai nodrošinātu dzīvojamās telpas īpašnieka informēšanu par dzīvojamā telpā iemitinātajām personām, viņu statusu un tiesībām, pienākumiem, ko šis statuss rada, dzīvojamās telpas īres līgumā jāieraksta ne tikai iemitinātās personas vārds, uzvārds un personas kods, bet arī statuss-īrnieka ģimenes loceklis vai cita persona.

Ņemot vērā minēto, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta septītā daļa izsakāma šādā redakcijā:

(7) Ne vēlāk kā triju dienu laikā pēc tam, kad īrnieka ģimenes loceklis vai cita persona iemitināta šajā pantā noteiktajā kārtībā īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā, attiecīgās personas vārds, uzvārds, personas kods un statuss (īrnieka ģimenes loceklis vai cita persona), kādā tā iemitināta dzīvojamā telpā, ierakstāms dzīvojamās telpas īres līgumā.

14. Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 10.pants papildināms ar ceturto daļu šādā redakcijā:

(4) Īrnieka īrētajā dzīvojamā telpā iemitinātajām personām ir pienākums rakstiski paziņot izīrētājam par īrnieka rīcībnespējas iestāšanos, dzīvesvietas maiņu vai nāvi trīs mēnešu laikā no minētā notikuma iestāšanās dienas, kā arī par vēlmi turpināt īres tiesiskās attiecības. Šā noteikuma neizpildīšana termiņā nerada pārējām dzīvoklī iemitinātajām personām tiesības prasīt izīrētājam vai pakalpojuma sniedzējam pārrēķināt maksu par sniegtajiem pakalpojumiem, kas tiek aprēķināta pēc dzīvojamā telpā iemitināto personu skaita, par laika periodu no īrnieka miršanas vai dzīvesvietas maiņas dienas līdz brīdim, kad par to paziņots izīrētājam vai attiecīgajam pakalpojuma sniedzējam.

15. Likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 10.pants papildināms ar piekto daļu šādā redakcijā:

(5) Ja pēc īrnieka nāves vai dzīvesvietas maiņas dzīvojamā telpā paliek dzīvot tikai iemitinātā cita persona, tai izīrētājam par īrnieka nāvi vai dzīvesvietas maiņu jāpaziņo mēneša laikā no notikuma iestāšanās brīža. Šā noteikuma neizpildīšana nerada īres faktiskās attiecības starp citu personu un izīrētāju, kā arī nerada šai personai tiesības prasīt izīrētājam vai pakalpojuma sniedzējam pārrēķināt maksu par sniegtajiem pakalpojumiem, kas tiek aprēķināta pēc dzīvojamā telpā iemitināto personu skaita, par laika periodu no īrnieka miršanas vai dzīvesvietas maiņas dienas līdz brīdim, kad par to paziņots izīrētājam vai attiecīgajam pakalpojuma sniedzējam.

Ja persona noteikumu izpildījusi termiņā un dzīvojamā telpa ir valsts vai pašvaldības īpašumā vai valdījumā, personai ir tiesības dzīvot dzīvojamā telpā līdz brīdim, kamēr valsts vai pašvaldība nav paziņojusi personai par dzīvojamās telpas atsavināšanu vai izīrēšanu citai trešajai personai.

16. Civillikuma 1488.pants, ja tiek konstatēts, ka dzīvojamās telpas īpašnieks vai tiesiskais valdītājs un dzīvojamās telpas lietotājs ilgstoši pilda rakstiski nenoslēgta īres līguma nosacījumus, nav piemērojams gadījumos, kad izīrētājs ir valsts vai pašvaldība, ja vien netiek konstatēts, ka izīrētājs ir devis savu piekrišanu dzīvojamās telpas izīrēšanai konkrētai personai. Valsts un pašvaldības dzīvojamās telpas tiesisko attiecību pastāvēšanas priekšnosacījums ir valsts vai pašvaldības institūcijas lēmums. Bez šāda lēmuma esamības dzīvojamās mājas apsaimniekotājs nav tiesīgs noslēgt ar personu dzīvojamās telpas īres līgumu par valsts vai pašvaldības dzīvojamo telpu.

Nemot vērā iepriekš izteiktos priekšlikumus, likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta astotā daļa izsakāma redakcijā, kāda tā ir šā brīža spēkā esošā likuma "Par dzīvojamo telpu īri" 9.panta sestās daļas redakcijā:

(8) Šajā pantā minētās personas dzīvojamā telpā var iemitināt, ja tās atbilst šā likuma 4.panta otrās daļas noteikumiem.

АННОТАЦИЯ

Тема бакалаврской работы “Размещённые в жилом помещении персоны и их права”. В работе рассмотренные вопросы преимущественно связаны со статьёй № 9 закона “О съёме жилых помещений”, который регулирует права съёмщика размещать в жилом помещении членов семьи и других персон, осмысление и применение этих прав. Некоторые из целей выдвинутых в исследовании это выяснить:

1. Является ли супруг съёмщика его членом семьи если брак расторгнут?
2. Как понять фразу “дети, у которых нет своей семьи”?
3. Как констатировать, что персону размещена в жилом помещении как член семьи или как другая персону?
4. Являются ли члены семьи, размещённые в жилом помещении членами семьи съёмщика, членами семьи самого съёмщика?
5. Членами семьи съёмщика признаны только его несовершеннолетние дети или так же несовершеннолетние дети размещённых в жилом помещении членов семьи или других персон?
6. Даёт ли право на пользование жилым помещением персоне его регистрация в этом жилом помещении?

В бакалаврской работе найдены ответы на упомянутые вопросы, а так же изложены предложения на изменения правовых норм в законе “О съёме жилых помещений”.

IZMANTOTĀS LITERATŪRAS UN JURIDISKO AKTU SARAKSTS

Literatūra

1. Dārzniece K. Īres līguma atzīšana par spēkā neesošu. Jurista Vārds, 2009. 25.augusts, nr.34, 25.-27.lpp.
2. Gilmanis J., Grebņickis P., Krauze R., Narkevičs G., Naumovs V., Rozenfelds J., Strautmanis J., Šulcs V., Torgāns K., Vamža E., Vēbers J. Latvijas PSR Civilt kodeksa komentāri J.Vēbera vispārīgā redakcijā. Rīga: Liesma, 1979, 410.lpp.
3. Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri. Likums ar komentāriem. Ceturtais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 56.lpp.
4. Krauze R. Par dzīvojamo telpu īri. Likums ar komentāriem. Otrais papildinātais izdevums. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2005, 37.lpp.
5. Luksa M. Dzīvesvietas deklarēšana: vienkārši, ja vien visi ievērotu likumu. Pieejams: <http://www.portalslv.lv/?menu=doc&id=234772> [aplūkots 28.09.2011.].
6. Romiešu civiltiesību pamatu kursa pasniegšanas metodika LU un tās ietekme uz Latvijas tiesībām. Pieejams: <http://www.rozenfelds.lv/lv/publikacijas/janis/45> [aplūkots 2010.gada 12.aprīlī].
7. Rušenieks J. Aktuālas cilvēktiesību ievērošanas problēmas autortiesību aizsardzības jomā Latvijā. Pieejams: http://www.turiba.lv/komunikacijas_2009/pages/Rusenieks_lv.html [aplūkots 2010.gada 12.aprīlī].
8. Vēbers J. Civillikuma komentāri. Ģimenes tiesības. Rīga: Mans īpašums, 2000, 96.lpp.
9. Valsts akciju sabiedrības "Privatizācijas aģentūra" lietvedībā esošie materiāli.
10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 25.aprīļa spriedums civillietā Nr.SK-311.

Normatīvie akti

1. Latvijas Republikas Satversme. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 1.jūlijs, nr.43. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
2. Latvijas Padomju Sociālistiskās Republikas Dzīvokļu kodekss. Rīga: Avots, 1983, 2.jūnijs.
3. Likums „Par namīpašumu denacionalizāciju Latvijas Republikā”. LR likums. Ziņotājs, 1991. 21.novembris, nr.46. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
4. Civillikums. Ievads. LR likums. Rīga: Ziņotājs, 1992. 30.jūlijs, nr.29. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.

5. Civillikums. Ceturtā daļa. Saistību tiesības. LR likums. Ziņotājs, 1993. 14.janvāris, nr.1. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
6. Likums "Par dzīvojamo telpu īri". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1993. 29.aprīlis, Nr.19. Pieejams: <http://www.likumi.lv>
7. Par 1925.gada 1.aprīļa likuma „Ministru kabineta iekārta” atjaunošanu. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1993. 20.jūlijs, nr.52 (zaudējis spēku 2008.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
8. Likums "Par pašvaldībām". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1994. 24.maijs, nr.61. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
9. Likums "Par likumu un citu Saeimas, Valsts prezidenta un Ministru kabineta pieņemto aktu izsludināšanas, publicēšanas, spēkā stāšanās kārtību un spēkā esamību". LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 1994. 18.jūnijs, nr.72. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
10. Civillikums. Pirmā daļa. Ģimenes tiesības. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1994. 30.jūnijs, nr.75. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
11. Likums "Par valsts un pašvaldību dzīvojamo māju privatizāciju". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 11.jūlijs, nr.103. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
12. Likums „Par dzīvokļa īpašumu”. LR Likums. Latvijas Vēstnesis, 1995. 12.oktobris, nr.157 (zaudējis spēku 2010.gada 31.decembrī) Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
13. Bērnu tiesību aizsardzības likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 8.jūlijs, nr.199/200. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
14. Civilprocesa likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 1998. 3.novembris, nr.326/330. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
15. Likums "Par pašvaldību palīdzību dzīvokļa jautājumu risināšanā". LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2001. 22.decembris, nr.187. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
16. Dzīvesvietas deklarēšanas likums. LR likums. Rīga: Latvijas Vēstnesis, 2002. 10.jūlijs, nr.104. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
17. Valsts un pašvaldības mantas atsavināšanas likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2002. 19.novembris, nr.168. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
18. Bāriņtiesu likums. LR likums. Latvijas Vēstnesis, 2006. 7.jūlijs, nr.107. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
19. Par iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumiem. Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmums nr.76. Latvijas Vēstnesis, 1993. 25.februāris, nr.1 (zaudēja spēku 2002.gada 1.februārī). Pieejams: <http://www.likumi.lv>
20. Par grozījumiem ar Latvijas Republikas Ministru Padomes 1993.gada 12.februāra lēmumu Nr.76 apstiprinātajos Iedzīvotāju pierakstīšanas un izrakstīšanas noteikumos Latvijas

- Republikā. Ministru padomes lēmums nr.186. Latvijas Vēstnesis, 1993. 15.aprīlis, nr.13 (zaudēja spēku 2002.gada 1.februārī). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
21. Centrālās dzīvojamo māju privatizācijas komisijas nolikums. Ministru kabineta 1995.gada 29.augusta noteikumu Nr.266. Latvijas Vēstnesis, 1995. 6.septembris, Nr.135 (zaudēja spēku 2003.gada 28.novembrī). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 22. Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība. Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumi nr.542. Latvijas Vēstnesis, 2001. 28.decembris, nr.188 (zaudēja spēku 2003.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 23. Valsts aģentūras "Mājokļu aģentūra" nolikums. Ministru kabineta 2002.gada 17.septembra noteikumi Nr.424. Latvijas Vēstnesis, 2002. 27.septembris, Nr.139 (zaudēja spēku 2008.gada 1.janvārī). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 24. Grozījumi Ministru kabineta 2001.gada 27.decembra noteikumos Nr.542 "Personu pierakstīšanas un izrakstīšanas pagaidu kārtība". Ministru kabineta 2002.gada 24.septembra noteikumi nr.438. Latvijas Vēstnesis, 2002. 8.oktobris, nr.144 (zaudēja spēku 2003.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 25. Noteikumi par sociālajām garantijām bārenim un bez vecāku gādības palikušajam bērnam, kurš ir ārpusģimenes aprūpē, kā arī pēc ārpusģimenes aprūpes beigšanās. Ministru kabineta 2005.gada 15.novembra noteikumi nr.857. Latvijas Vēstnesis, 2005. 17.novembris, nr.184. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 26. Būvniecības, enerģētikas un mājokļu valsts aģentūras nolikums. Ministru kabineta 2007.gada 16.oktobra noteikumi Nr.694. Latvijas Vēstnesis, 2007. 19.oktobris, Nr.169 (zaudēja spēku 2010.gada 1.jūlijā). Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 27. Par Būvniecības, enerģētika un mājokļu valsts aģentūras likvidāciju. Ministru kabineta 2009.gada 29.maija rīkojums Nr.353. Latvijas Vēstnesis, 2009. 4.jūnijs, Nr.87. Pieejams: <http://www.likumi.lv>.
 28. Об утверждении Положения о паспортной системе в СССР. Постановление Совета Министров СССР от 28 августа 1974 г. № 677 (с изменениями и дополнениями, внесенными Постановлением Совмина СССР от 28.01.1983 № 98- СП СССР, 1983, №6. Pieejams: <http://pravo.levonevsky.org/baza/soviet/sss4482.htm> [aplūkots 2011.gada 4.novembrī]

Juridiskās prakses materiāli

1. Latvijas Republikas Satversmes tiesas 1999.gada 9.jūlija spriedums lietā nr.04-03 (99).
2. Jelgavas tiesas 2001.gada 15.maija spriedums civillietā Nr.C660/01. Grām.: Latvijas

- Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 154.-157.lpp.
3. Zemgales apgabaltiesas 2002.gada 24.janvāra spriedums civillietā Nr.C660/01 (CA 13/02-13). Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 154.-160.lpp.
 4. Vidzemes apgabaltiesas Civillietu tiesas kolēģijas 2002.gada 31.janvāra spriedumā civillietā Nr.CA 51/02-09. Grām.: Latvijas Republikas apelācijas instances nolēmumu apkopojums civillietās 2001.-2002.gads. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2003, 183.-185.lpp.
 5. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2003.gada 7.maija spriedums civillietā Nr.SKC-226. Jurista Vārds, 08.07.2003. Nr.25/26, 29.-30.lpp.
 6. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2004.gada 12.maija spriedums civillietā Nr.SKC-276. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2004. Rīga: Latvijas Tiesnešu mācību centrs, 2005, 416.lpp.
 7. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2005.gada 1.jūnija spriedums civillietā Nr.SKC-361. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2005. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2006, 300.-302.lpp.
 8. Rīgas pilsētas Centra rajona tiesas 2005.gada 16.jūnija spriedums civillietā Nr.C27075405/5.
 9. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 8.marta spriedums civillietā Nr.SKC-144. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 302-304.lpp
 10. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2006.gada 5.aprīļa spriedums lietā Nr.SKC-215. Grām.:Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2006. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2007, 322.-327.lpp.
 11. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 11.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC-283. Pieejams:
http://www.at.gov.lv/files/archive/department1/2007/cd110407_1.doc [aplūkots 2010.gada 24.martā].
 12. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 25.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC-311. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 302.lpp.
 13. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 10.oktobra spriedums civillietā Nr.SKC-695. Grām.: Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta spriedumi un lēmumi 2007. Rīga: Tiesu namu aģentūra, 2008, 314.-317.lpp.
 14. Augstākās tiesas Senāta 2007.gada 24.oktobra spriedums Civillietā Nr.SKC-0747-07

(C28370102). Pieejams: <http://www.tiesas.lv> [aplūkots 2011.gada 22.oktobrī].

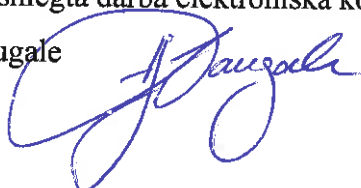
15. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 2008.gada 6.februāra spriedums civillietā Nr.SKC-54. Jurista Vārds, 30.09.2008. Nr.37, 30.-31.lpp.
16. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2008.gada 16.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC-151/2008.
17. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 20.janvāra spriedums civillietā Nr.SKC-2/2010.
18. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2010.gada 24.marta spriedums civillietā Nr.SKC-65/2010.
19. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 23.marta spriedums civillietā Nr.SKC-121/2011.
20. Latvijas Republikas Augstākās tiesas Senāta 2011.gada 6.aprīļa spriedums civillietā Nr.SKC-78/2011.

Dokumentārā lapa

Bakalaura darbs „Dzīvojamā telpā iemitinātās personas un viņu tiesības” izstrādāts LU Juridiskajā fakultātē.

Ar savu parakstu apliecinu, ka pētījums veikts patstāvīgi, izmantoti tikai tajā norādītie informācijas avoti un iesniegtā darba elektroniskā kopija atbilst izdrukai.

Autore: Aija Laugale

 25.11.2011.

Rekomendēju darbu aizstāvēšanai

Vadītājs: Dr. Habil. iur., prof. Kalvis Torgāns

Darbs iesniegts Civiltiesisko zinātņu katedrā __.11.2011.

Metodiķe: Tija Brūvere

Darbs aizstāvēts bakalaura gala pārbaudījuma komisijas sēdē

__ .12.2011. prot. ____, vērtējums ____ (_____)

Komisijas sekretāre: